

Kansalaismielipide ja kunnat

Kansalaismielipide ja kunnat

Ilmapuntari 2006

KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ
KAKS

KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT

Ilmapuntari 2006

Kunnallissalan kehittämissäätiön

Polemia-sarjan julkaisu nro 66

© Pole-Kuntatieto Oy

Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 2006

ISBN 952-5514-60-9 (nid.)

ISBN 952-5514-61-7 (PDF)

ISSN 1235-6964

Sisällys

ESIPUHE 7

1 JOHDANTO 9

2 KUNTA-ASENTEET JA NIIDEN MUUTTUMINEN 11

2.1 Kuntien talous ja palvelutuotanto 11

2.1.1 Kunnallisten palveluiden riittävyys 11

2.1.2 Tehostamistoimien tarve ja hyväksyttävyys 15

2.1.3 Ulkoistaminen ja yksityistäminen 19

2.1.4 Palvelut vs. verot 24

2.2 Suhtautuminen kuntaliitoksiin 27

2.3 Ongelmat omassa kunnassa 30

2.4 Kunnallinen itsehallinto ja demokratia 33

3 YHTEISKUNTAPOLIITTISET KANNANOTOT 35

3.1 Arviot yhteiskunnallisten ongelmien vakavuudesta 35

3.2 Syyllistetäänkö päättäjiä suotta? 38

3.3 Eduskuntavaalit edessä 39

3.3.1 Kannattaako äänestäminen: motivaatiopohja ja
äänestäjättyypit 39

3.3.2 Millainen on hyvä kansanedustaja(ehdokas)? 41

3.3.2.1 Yleiskuva odotuksista 42

3.3.2.2 Odotuksissa tapahtuneet muutokset 45

3.3.2.3 Väestöryhmittäiset erot odotuksissa 47

3.3.2.4 Puolueittaiset erot odotuksissa 48

3.3.3 Arviot puolueiden ominaisuuksista 51

KUVIOT 57

Esipuhe

Kunnallisalan kehittämissäätiön *Kansalaismielipide ja kunnat – Ilmapuntari 2006* tutkailee kansalaisten huolenaiheita sekä kotikunnan että koko yhteiskunnan tasolla. Eduskuntavaalien lähestyessä kansalaisilta kysyttiin myös oman ehdokkaan valintakriteereitä. Jatkuvuutta tutkimuksessa edustavat kuntien palvelutuotantoon liittyvät kysymykset. Mielipiteet ovat toisaalta kansalaisten, toisaalta kuntajohtajien.

Polemia-sarjassa julkaistavan tutkimuksen, kuten sarjan aiemmatkin osat, on säätiön toimeksiannosta toteuttanut TNS Gallup Oy (ennen Suomen Gallup Oy). Hankkeen suunnittelijana ja vastaavana johtajana on toiminut toimialajohtaja Juhani Pehkonen. Raportin tekstin ja grafiikan on laatinut erikoistutkija Pentti Kiljunen.

Esitän tekijöille parhaat kiitokset.

Marraskuussa 2006

Lasse Ristikartano

Asiamies

Kunnallisalan kehittämissäätiö KAKS

1 Johdanto

Tässä raportissa esitetään keskeiset tulokset tutkimuksesta, jolla selvitettiin suomalaisten suhtautumista kunnallishallintoon. Kysymyksenasettelu on laaja ja kattaa useita teemakokonaisuuksia. Kunnallisen toiminnan kuvaa ja kehittämistarpeita hahmotellaan niin kunnallisen demokratian kuin palvelutuotannon ja taloudenkin näkökulmasta. Puntarointi ulottuu myös yleisempiin yhteiskuntapolitiisiin kysymyksiin.

Raportti sisältää kaksi keskeistä vertailuasetelmaa. Kuntalaisten mielipiteitä verrataan kunnallisten vaikuttajien mielipiteisiin ja mitataan niiden välistä etäisyyttä. Toinen vertailuasetelma on ajallinen: mielipiteiden nykytilan ohella tutkimus kartoittaa suhtautumisessa tapahtuneita muutoksia. Vertailun tekevät mahdolliseksi aiempina vuosina kerätyt, kysymyksenasettelultaan osin samansisältöiset aineistot. Raportti on tutkimussarjan viidestoista. Aiemmin on julkaistu Ilmapuntarit vuosilta 1992–2005.

Tämänkertainen tutkimusaineisto koostuu kahdesta erillisestä osa-aineistosta. Perusaineistona on koko maan (pl. Ahvenanmaa) 15 vuotta täyttäneitä väestöä edustava 1 039 hengen aineisto. Se kerättiin henkilökohtaisina haastatteluina 14.8.–15.9.2006. Toinen, kunnanjohtajista koostuva aineisto kerättiin kirjallisena kyselynä 16.8.–6.10.2006. Siihen kuuluu 190 vastaajaa (vastausprosentti 47 %).

Tutkimuksen kysymyksenasettelua uudistettiin merkittävästi. Joi-
denkin vanhojen, tuloksiltaan suhteellisen vakain osoittautuneiden
seurantakysymysten hyllyttämisellä tehtiin tilaa uudelle kiinnosta-
vaksi koetulle ainekselle. Merkittävin ero edelliseen mittaukseen on
”yleisyhteiskunnallisten” kysymysten osuuden korostuminen. Paino-
tukseen on vaikuttanut osin tutkimusajankohta. Eduskuntavaalien
lähestyessä tutkimuksessa kurkottaudutaan kuntaperspektiivin – vaik-
ka kunta-asiat noussevat vahvasti esiin myös niissä – yli yleisempään
yhteiskunnalliseen asenneilmastoon. Vaaleja koskevia odotuksia kar-
toitetaan myös suoraan puntaroimalla kansanedustajaehdokkaalta
edellytetyjä ominaisuuksia. Lisäksi selvitetään, millaisia ominaisuuksia
kansalaiset näkevät eri puolueissa.

Raportissa verbalisoidaan ja visualisoidaan tutkimuksen päätulok-
sia. Graafisten kuvien osuus siinä on suuri, koska tutkittavat asiat
ovat konkreettisia ja kuvat selittävät pitkälti itse itseään. Aineiston
laajuuden ja moniulotteisuuden vuoksi kaikkia tuloksia ei ole mah-
dollista eikä järkevää kirjoittaa systemaattisesti ”auki”. Raportin teh-
tävänä on lähinnä jäsentää aineistoa ja johdattaa lukijaa diagrammien
tarkasteluun ja omien havaintojen ja tulkintojen tekoon.

2 Kunta-asenteet ja niiden muuttuminen

Tutkimusaineisto raportoidaan kahteen päälukuun jäsennettynä. Ensin tarkastellaan ”kuntaa”, sitten ”yhteiskuntaa”. Toisin sanoen konkreettisesti kuntia ja paikallishallintoa koskevat kannanotot on erotettu omaksi kokonaisuudekseen. Niistä on käytettävissä myös aiempiin mittauksiin perustuvaa seurantatietoa. Raportin jälkiosa puolestaan koostuu yleisemmistä yhteiskuntapoliittisista, pääosin uusiin kysymyksiin perustuvista kannanotoista. Koska rajanveto aihealueiden välillä on sopimuksenvaraista – viime kädessä kaikki yhteiskunnallinen tapahtuu kunnissa ja kuntalaisten elämässä – jaotus on luonnollisesti paljolti vain esitystekninen.

2.1 Kuntien talous ja palvelutuotanto

2.1.1 KUNNALLISTEN PALVELUIDEN RIITTÄVYYS

Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta on paljolti perustunut kunnallisten palvelujen määrään ja monimuotoisuuteen. Niiden runsauden ajan historia on tosin lyhyempi kuin usein muistetaan. Käsityksiä hämmensi viime vuosikymmenen alun taloudellinen kriisi, joka katkaisi palvelutuotannon kumulatiivisen kasvukehityksen. Tämän

jälkeen on käyty päättymätöntä keskusteltua siitä, mitä palveluille on tapahtunut vai onko mitään ja ovatko palvelut nykymuodossaan ylipäätään riittäviä.

Tämänkertaisessa tutkimuksessa kysymys otettiin lähempään tarkasteluun. Vastaajilta tiedusteltiin, kuinka riittäviä tai riittämättömiä erilaiset kunnalliset palvelut heidän nähdäkseen ovat niiden tarpeeseen nähden heidän omassa kotikunnassaan.

Tulokset ovat yleisilmeeltään positiivisia. Lähes kaikki tiedustellut palvelut arvioidaan ainakin jokseenkin riittäviksi. Kärkeen kohoavat kirjastopalvelut, jotka miltei kaikki (92 %) katsovat riittäviksi. Lähes samaan yltävät liikunta-, urheilu- ja kuntoilumahdollisuudet ja -palvelut (86 %) sekä koulupalvelut (85 %). Kulttuuripalvelujen (75 %) ja lasten päivähoitopalvelujen (71 %) määrään ollaan niin ikään laajalti tyytyväisiä. (Kuvio 1.)

Aivan kaiken ei kuitenkaan koeta olevan kunnossa. Selvimpänä kriittisyys kohdistuu vanhustenholtoon, jota pitää riittämättömänä useampi kuin joka toinen (52 %). Ilmeistä tyytymättömyyttä havaitaan myös terveyskeskuspalvelujen (39 % katsoo riittämättömiksi) määrään. Merkille pantavan yleisiä kielteiset arviot ovat myös teiden ja katujen kunnon (37 %) sekä toimeentulotuen (33 %) kohdalla.

Yleisarvosana kunnan palvelujen riittävyydelle on kuitenkin yksiselitteisen myönteinen (84 % / 15 %). Silti vastaus kysymykseen, onko tulos vapauttava tuomio kuntien nykyiselle palvelutuotannolle, jää ainakin osittain sopimuksenvaraiseksi. Näin siksi, että riittämättömyyskokemukset kohdistuvat paljolti niihin palveluihin, joita kuntalaiset tutkimussarjan aiempien osien mukaan pitävät kaikkein tärkeimpinä (vanhustenholto, terveyskeskuspalvelut).

Tulkinnassa tulee myös ottaa huomioon, että kysymys luotaa tyytyväisyyttä lähinnä määrällisestä näkökulmasta eli sitä, onko palveluja saatavissa, ei niinkään sitä, millaisia ne laadultaan ovat. Jälkimmäinen näkökohta ei välttämättä aina käy yksiin edellisen kanssa. Koulutuspalvelujen osalta voidaan esimerkiksi ajatella, että vaikka kunta kykeneekin osoittamaan oppilaspaikan jokaiselle peruskoululaiselle, opetusolot eivät välttämättä ole optimaaliset.

Kunnanjohtajien käsitys palvelujen riittävyydestä on merkittävästi myönteisempi. Varauksetonta hyväksyntää ilmaisevat ”täysin riittäviä” -osuudet ovat kauttaaltaan huomattavasti suurempia. Kokonaisarvosanojen (kunnan palvelut kokonaisuudessaan) jakauma muodostuu ryhmässä niin vinoksi, ettei se jätä juuri tulkinnanvaraa (99 % antaa myönteisen arvion). Riittämättömyyttä kunnanjohtajat näkevät lähinnä vain kulttuuripalveluissa sekä tiestön kunnostuksessa. (Kuvio 2.) – Näkemyksiin kulttuuripalveluista saattavat vaikuttaa kysymyksessä esimerkkinä mainitut teatterit; niillä eivät läheskään kaikki kunnat korseile.

Rinnastettaessa ryhmien kannat suoraan toisiinsa saadaan kuva suhtautumiserojen suuruudesta ja kohdentumisesta. Selvimmät erot ilmenevät niiden palvelujen kohdalla, joita kansalaiset arvioivat kriittisimmin. Vanhustenhuollosta ryhmien kannanotot menevät liki ristiin (91 % kunnanjohtajista pitää riittävänä). Hammastus on huimaa myös terveyskeskuspalveluja ja toimeentulotukea arvioitaessa. Ainoa asia, jonka kohdalla kunnanjohtajien arviot ovat varauksellisempia, ovat jo mainitut kulttuuripalvelut. (Kuvio 3.)

Suhtautumismuutokset

Kysymyssarja sisältyi myös vuosien 2000 ja 2004 tutkimusten väestöhaastatteluihin. Kunnanjohtajille se esitettiin ensi kerran. Verrattaessa nyt saatuja tuloksia kaksi vuotta sitten saatuihin havaitaan muutokset yleisesti ottaen melko vähäisiksi. Voi kuitenkin todeta, että arvioinnit ovat kokonaisuutena tulleet pikemminkin vähän myönteisemmiksi kuin muuttuneet kielteisemmiksi. Samaan viittaa kokonaisarvosanojen vähäinen paraneminen. (Kuvio 4.)

Koko seuranta-aikaa tarkasteltaessa kuva kuitenkin muuttuu, sillä vuoden 2000 mittauksessa arviot olivat hieman nykyistä positiivisempia. Pikemminkin kuin paranemista nyt saadut tulokset ilmentävät täten palautumista. Selvin trendinomainen, samaan suuntaan jatkunut kehitys todetaan vanhustenhuollossa. Sitä koskevat näkemykset ovat asteittain muuttuneet kielteisemmiksi tutkimuksesta toiseen. Asennekehityksen taustalta voitaneen löytää erilaisia tekijöi-

tä. Objektiivisten olojen ja niiden omakohtaisen havainnoinnin ohella viisaria lieenee vääntänyt vanhustenhuollon tilasta käyty kriittinen julkinen keskustelu.

Terveyskeskuspalveluiden kohdalla mainittu palautuminen näkyy verraten selvänä. Joskaan arviot eivät ole yhtä myönteisiä kuin neljä vuotta sitten, ne ovat merkittävästi myönteisempiä kuin kaksi vuotta sitten. Mikäli tämäkin kehityskulku halutaan mieltää ”median syyksi”, voidaan todeta, että terveydenhuollosta käydyn keskustelun kärjekkäin aalto on taittunut ja siten tietyssä ”synkroonissa” suhtautumismuutoksiin. Hoitotakuujärjestelmän käyttöön ottaminen lieenee osaltaan hillinnyt kansalaisten huolta.

Väestöryhmittäiset erot näkemyksissä

Riittävyysarvioinneissa on osin merkittävää vaihtelua niin kuntalaisien kuin kunnanjohtajienkin keskuudessa. Arvioiden vanhustenhuollon riittävydestä voidaan todeta olevan sidoksissa asuinpaikkaan. Riittävyys ”vähenee” maaseudulta kaupunkeihin ja myös pohjoisesta etelään siirryttäessä. Pääkaupunkiseudun luvut ovat liki piinallia. Muista eroista voidaan todeta mm., että naisten arviot ovat kriittisempiä kuin miesten. Poliittisella kentällä suhteellisesti tyytyväisimpiä ovat keskustan kannattajat ja vähiten tyytyväisiä Vasemmistoliiton kannattajat. (Kuvio 5.) Myös terveyskeskuspalvelujen kohdalla havaitaan samankaltaista joskin heikompa sidonnaisuutta asuinpaikkaan.

Yhteys kuntakokoon näkyy myös kunnanjohtajien arvioissa. Vaikka ryhmä ei missään ympäristössä myönnä vanhuspalveluja suoranaisesti riittämättömiksi, avoin tyytyväisyys asiantilaan (”täysin riittäviä”) vähenee jyrkästi kuntakoon kasvaessa. Käänteisenä yhteys ilmenee, sinänsä ymmärrettävästi, kulttuuripalveluissa. Niiden niukkuudesta raportoivat etenkin pienempien ja syrjäisempien kuntien johtajat. (Ei kuviota.)

2.1.2 TEHOSTAMISTOIMIEN TARVE JA HYVÄKSYTTÄVYYS

Palveluiden riittävyyden yksi perusehto on niiden tuottamiseen tarvittavien resurssien riittävyys. Tähän kytkeytyvä kysymys talouden tasapainottamiskeinoista on muodostunut kuntakenttää kirveltäväksi kesto-ongelmaksi. Asia on ollut ajankohtainen lähes riippumatta siitä, millaista talouden suhdannevaihetta maan talous muutoin elää. Jos rahaa on ollut runsaamminkin, kustannukset ovat aina pyrkineet laukkaamaan edellä.

Kansalaisten suhdetta teemaan taustoittaa kysymys, jolla selvitetiin näkemyksiä säästötoimien tarpeellisuudesta. Väite ”Kunnallisiin palveluihin ja hallintoon kohdistettavat säästöt ovat jälleen tarpeellisia, jotta kuntien taloudellinen tilanne paranisi” antaa kansalaisten tunnoista kahtalaisen kuvan. Vaikka se saa osakseen merkittävästi enemmän hyväksyntää (58 %) kuin torjuntaa (39 %), jälkimmäisen osuus on siinä määrin suuri, ettei jakauman voi tulkita viestivän erityisistä kriisitietoisuudesta. (Kuvio 6.)

Säästötoimien tarve allekirjoitetaan kuitenkin nyt hieman useammin kuin neljä vuotta sitten. Väitteen hyväksyvien osuus on kasvanut 5 prosenttiyksikköä. Samansuuntainen siirtymä havaitaan kunnanjohtajien kannoissa. Ryhmän jo alun perin myötämielisempi asenne on vahvistunut siten, että jo kolme neljästä (74 %) yhtyy näkemykseen.

Väestöryhmittäiset näkemyserot säästötoimien tarpeellisuudesta eivät osoittautu kovin suuriksi. Miehet hyväksyvät vaateen hieman naisia useammin. Kaidalle tielle kuntia kampeaisivat useammin porvarillisten puolueiden kuin sosialidemokraattien kannattajat. Asuin-kunnan tyyppi ja alueellinen sijainti eivät juuri heijastu kannanottoihin. Uudellamaalla säästämistarve kiistetään kuitenkin useammin kuin muualla maassa. (Ei kuviota.)

Toimet kuntien palvelujen ja talouden turvaamiseksi

Yleisen periaatetason ohella tutkimuksessa selvitettiin suhtautumista konkreettisiin säästö- ja tehostamisratkaisuihin. Vastaajilta tiedus-

teltiin, mitkä palveluja, taloutta ja hallintoa koskevat toimet he hyväksyisivät omassa kunnassaan kuluvaan vuosikymmenen aikana. Punnittavana oli 13 menettelyä. Kysymys oli luonteeltaan ns. monivalintakysymys ja poikkesi tavanomaisista säästölietoista siinä, että käsiteltävät rahat oli korvamerkitty kahdella tapaa: sekä sen suhteen, mistä tai millä keinoin ne hankitaan ja myös siltä osin, mihin ne käytetään. Lista ei kattanut systemaattisesti kaikkia tulolähteiden ja käyttökohteiden yhdistelmiä, vaan siihen oli poimittu eräitä julkisessa keskustelussa esitettyjä toimintamalleja.

Väestön kannanotot ovat kokonaisuutena varovaisia. Minkään toimen taakse ei suoralta kädeltä asetu suurta joukkoa. Tämä on sikäli luonnollista, että täysin kivuttomia tai muitakaan helppoheikkiratkaisuja ei kysymyksessä tarjota. Eniten hyväksyntää saa kunnalliseron korottaminen palvelujen turvaamiseksi (39 %). (Kuvio 7.)

Toiseksi siedetyin menettely tiedustelluista on rakennus- ym. investointien karsiminen säästöjen aikaansaamiseksi (31 %). Lähinnä seuraavaksi kohoo liki tasavahvoin luvuin viiden toimenpiteen joukko. Siinä hyväksytyimmät ovat luottamushenkilöorganisaation/-elinten karsiminen säästöjen aikaansaamiseksi (25 %) sekä se, että kunnallisia palveluja ulkoistetaan tai yksityistetään nykyistä enemmän kustannustehokkuuden lisäämiseksi ja säästöjen aikaansaamiseksi (25 %). Täten myös yksityinen puoli jossain määrin hyväksytään ope- roimaan kunnallisen palvelutuotannon kentälle.

Käytännössä samaan asemaan nousee se, että asuinkunta liitetään yhteen yhden tai useamman naapurikunnan kanssa talouden tilan parantamiseksi (24 %). Vähiten hyväksyntää puolestaan saavat kunnan henkilöstön palkkojen alentaminen tai työaikojen pidentäminen (5 %), kunnan palvelupisteiden ja -verkoston harventaminen (8 %) sekä se, että kunnan palveluksessa olevaa henkilöstöä vähennetään irtisanomalla säästöjen aikaansaamiseksi (8 %). Yhtä innottoman vastaanoton saa ajatus, että palveluja karsitaan tai vähennetään nykyisestä kunnan taloudellisen tilan parantamiseksi (9 %).

Kunnanjohtajien keskuudessa toimien suotavuusjärjestys rakentuu toisin. Arvioitsijaryhmien arviointien välillä on myös mittava tasoero.

Kunnanjohtajille kelpaavat laajasti sellaisetkin toimet, joita kansalaiset karsastavat. Hyväksytyin – ellei peräti halutuin – menettely on se, että käyttö- ja palvelumaksuja tai taksoja korotetaan palvelujen saatavuuden turvaamiseksi (95 %). Ylös yltää myös palveluiden ulkoistaminen tai yksityistäminen (77 %). Lähes yhtä hyväksyttyjä toimia ovat palvelujen karsiminen tai vähentäminen (75 %) sekä kunnalliseron korottaminen (72 %). Vastenmielisimpiä myös kunnanjohtajille ovat kuntahenkilöstön asemaan kohdistuvat toimet. (Kuvio 7.)

Ryhmien kannanottojen suora rinnastus tuo esille liki huikeita eroja. Niistä suurimmat koskevat toimia, joissa kyse on käyttö- ja palvelumaksujen korottamisesta, palvelujen karsimisesta tai vähentämisestä, palvelujen ulkoistamisesta tai yksityistämisestä sekä siitä, että kunnan palvelupisteitä ja -verkostoa harvennetaan. (Kuvio 7.)

Hyväksyttävyydessä tapahtuneet muutokset

Suhteutettaessa nyt saadut tulokset vuonna 2003 saatuihin todetaan kuntalaisten kannanottojen pysyneen pitkälti entisen kaltaisina. Menettelyjen keskinäinen järjestys on pysynyt miltei muuttumattomana, eikä ehdotusten yhteenlaskettu ”kokonaissieto” (tulokuvaajan korkeus) liioin ole kasvanut. Säästötarvetta koskevissa arvioissa havaittu muutos ei täten heijastu konkreettisten keinojen käyttöä koskeviin arvioihin. (Kuvio 8.)

Muutoksia yksityiskohtaisemmin tarkasteltaessa havaitaan, että ykkössijaa jo aiemmin pitänyt veronkorotusratkaisu on lisännyt hieman hyväksyttävyyttään. Samalla ulkoistamis- tai yksityistämistoimet kuten myös kuntaliitokset ja lainanotto ovat menettäneet hieman hyväksyttävyyttään. Kannanottojen pysyvyyttä kuvastaa se, että joidenkin arviointikohteiden luvut ovat säilyneet kolmen vuoden ajan täsmälleen samoina.

Kunnanjohtajille sen sijaan lähes kaikki menettelyt kelpaavat aiempaa(kin) paremmin. Eniten hyväksyntäänsä ovat ryhmässä lisänneet kansalaisten liki viimesijaisina pitämät keinot kuten palvelujen karsiminen tai vähentäminen (+19 prosenttiyksikköä) sekä palvelupisteiden tai -verkoston harventaminen (+21). Luottamushenkilöstön

karsiminen saa niin ikään näkyvästi aiempaa enemmän hyväksyntää (+18). (Kuvio 9.)

Väestöryhmittäiset erot toimien hyväksynnässä

Väestön sisäisiä eroja tarkasteltaessa todetaan sukupuolet sangen samanmielisiksi. Veroruuvin kiristys nousee niin naisten kuin miestenkin listan kärkeen ja lisäksi samoin luvuin (39 % hyväksyy). Miehet suhtautuvat kuitenkin hyväksyvämmiin kuntaliitoksiin ja palvelumaksujen korotuksiin. Naisten arvioinneissa puolestaan korostuvat hie-man rakennusinvestointien lykkääminen sekä luottamushenkilöorganisaation keventäminen. (Ei kuviota.)

Hyväksytyin – vähiten vieroksuttu – menettely eli kunnallisveron korotus palvelujen turvaamiseksi saa verrattain tasavahvaa tukea kaikista väestönosista. Vääntö poliittisella kentälläkin on vaisua, ainakin vallitseviin mielikuviin nähden. Vasemmistopuolueet erottuvat vain vaivoin porvarillisista.

Kysymys palvelujen ulkoistamisesta tai yksityistämisestä kustannustehokkuuden lisäämiseksi erottelee väestöryhmiä jonkin verran enemmän. Hyväksyttävyyss lisäantyy asteittain koulutustason kohotessa. Sosiaaliryhmittäin suurimmat luvut saadaan yrittäjiltä ja ylempiltä toimihenkilöiltä. Puoluekentällä kokoomuksen kannattajat erottuvat selvästi muista. Maan eteläosissa ulkoistaminen saa hieman enemmän hyväksyntää kuin pohjoisessa. (Ei kuviota.)

Muut tehostamiskeinot

Tehostamiskeinoin suhtautumista mitattiin myös kahdella väittämämuotoisella terveys- ja sosiaalipalveluita koskevalla kysymyksellä. Laajemmin problematiikka oli esillä raporttisarjan edellisessä, kunta- ja palvelurakenneuudistuksen vaihtoehtoiisiin ratkaisumalleihin asennoitumista kartoittavassa osassa.

Toimintojen keskittämisestä hyötyjä hakeva ehdotus ”Terveyskeskukset tulee alueellisesti yhdistää suuremmiksi yksiköiksi” saa huomattavan torjuvan vastaanoton. Joka neljäs (24 %) kannattaa, kolme neljästä (74 %) vastustaa. Kunnanjohtajien kanta asiaan on yhtä sel-

vä mutta täysin päinvastainen: kolme neljästä (75 %) yhtyy ehdotukseen. Kumpikin ryhmä on pitkälti pitäytynyt aiemmissa kannoissaan. (Kuvio 10.)

Nuiva asenne yhdistää käytännössä kaikkia väestöryhmiä. Ymmärtäväisimmin, joskin silti heistäkin enemmistö vastahakoisesti, yhdistämisajatukseen suhtautuvat kokoomuksen kannattajat. Vastustavimpia ovat vihreiden kannattajat. (Ei kuviota.)

Toinen teesi oli uusi ja koski kuntien kammoamaa keskushallinnon kontrollia. Väite ”Valtion kuntiin kohdistamaa valvontaa pitäisi lisätä sosiaali- ja terveydenhuollossa” työntää arvioitsijaryhmät jälleen kauaksi toisistaan. Kansalaiset antavat idealle laajan tuen (71 % kannattaa), kunnanjohtajat taas jokseenkin täydellisen tuomion (88 % vastustaa). (Kuvio 11.) Vaatimuksen ja sen kansalaisilta saaman tuen taustalla heijastunevat vanhustenhuollon tilasta käyty keskustelu sekä tapaukset, joissa lääninhallitus on velvoittanut kunnan palkkaamaan lisää vanhus-
tenhuollon henkilöstöä. Kannanottojen väestöryhmittäinen vaihtelu on vähäistä; kaikkien ryhmien selvä enemmistö kannattaa ajatusta. Yksimielisimmin ehdotuksen takana ovat nuorimmat ja opiskelijat.

2.1.3 ULKOISTAMINEN JA YKSITYISTÄMINEN

Suhtautumista markkinoiden rooliin kuntien palvelutuotannossa mitattiin edellä kuvatun kysymyssarjan ohella myös erilliskysymyksillä. Viime vuosikymmenen alusta saakka mukana olleet väittämämuotoiset seurantamittarit täydentävät asenteista saatavaa kuvaa ja tuovat esille niissä tapahtuneen muuttumisen.

Kysymys yksityistämisestä kunnallisen toiminnan kehittämiskeinona on kirvoittanut maassamme kiivasta mielipiteenvaihtoa jo pitkään. Näin on tapahtunut jopa riippumatta siitä, mitä käsitteellä on edes tarkoitettu. Termeille ulkoistaminen ja yksityistäminen on annettu sama sisältö. Käsitteellisen hämäryyden seurauksena skaala on kattanut mielikuvat joidenkin palvelujen alihankintaostoista aina palvelujen totaaliseen alasajoon saakka. Yksityiseen toimeliaisuuteen tukeutuvien ”hyvinvointimarkkinoiden” ideaa on aiempien mittausten

mukaan vierastettu siinäkin tapauksessa, että palvelutarjonta ei muuttuisi. Osalle väestöä samatkaan palvelut eivät kelpaa, jos ne tuottaa väärä taho.

Tulokset tuovat esiin jo kauan vallinneen asenteiden kaksijakoisuuden. Ulkoistamista kustannustehokkuuden näkökulmasta puoltava väite ”Kunnallisten palvelujen ulkoistaminen yksityisten yritysten tai muiden yksityisten tahojen hoidettavaksi toisi palveluihin tehokkuutta ja säästäisi kustannuksia” jakaa kansakunnan kahtia. Joka toinen (48 %) yhtyy siihen, joka toinen (47 %) torjuu sen.

Kunnanjohtajien näkemykset ovat samankaltaisia (58 % / 36 %) mutta kuitenkin hieman hyväksyvämpiä. Jakaumia kiinnostavampi tieto on ryhmien kannanotoissa ajan mittaan tapahtunut muutoskehitys. Siinä havaitaan molempien kohdalla erilaisia ja myös keskenään eri suuntiin kulkeneita vaihteita. (Kuvio 12.)

Koko seuranta-ajan myönteisimmät asenteet ulkoistamiseen mitattiin ensimmäisessä, vuoden 1992 Ilmapuntarissa. Laman loppuvuosina niin kansalaisten kuin kunnanjohtajienkin kannat muuttuivat asteittain varauksellisemmiksi. Kunnanjohtajien keskuudessa pohja saavutettiin vuonna 1994 (61 % kielsi ulkoistamisen hyödyt). Neljän vuoden kuluttua tästä (1998) kummassakin ryhmässä rekisteröitiin käänne kohti hyväksyvämpää asennoitumista. Kunnanjohtajilla tämä suunnanmuutos jäi päälle siten, että ryhmän kannat ovat sittemmin tutkimuksesta toiseen tulleet vähä vähältä myönteisemmiksi. Trendi on uusimman mittauksen mukaan jatkunut edelleen.

Kansalaisten suopeus sen sijaan sulii siten, että vuoden 2002 mittauksessa mielipiteet olivat torjuvammat kuin kertaakaan aikaisemmin. Nyt saatu tulos on hieman varauksellisempi kuin vuosi sitten. Samalla se on myös tutkimuskauden toiseksi varauksellisin. Jos kohta uusimman tuloksen tulokinnassa tulee ottaa huomioon kysymykseen tehty vähäinen sanamuodon muutos (ks. kuviossa 12 oleva seliteteksti), sen ei ilmeisesti voida katsoa vaikuttaneen reagointeja kielteisävästi. Näin siksi, että edellä tarkasteltu tehostamiskeinopatteri viittasi ulkoistamiskannanottojen osalta samansuuntaiseen muutokseen (vrt. kuvio 8).

Väestön sisäisiä näkemyseroja tarkasteltaessa todetaan, että taloudellisesti rationaalisina ulkoistamistoimia pitävät etenkin kokoomuksen mutta myös keskustan kannattajat. Ammattiryhmistä myönteisimpiä ovat yrittäjät. Epäilevimpiä ovat mm. vasemmistopuolueiden kannattajat sekä eläkeläiset. Iän kohotessa epäusko uusia ratkaisuja kohtaan vähä vähältä voimistuu. (Ei kuviota.)

Aiempien raporttien mukaan kansalaisten ulkoistamis- tai yksityistämishalua hillitsee ennen muuta huoli toimenpiteen sosiaalisista seurauksista. Tämä tulee esille myös nyt. Kaksi kolmesta (66 %) arvioi, että ”mikäli kunnalliset palvelut ulkoistettaisiin yksityisten yritysten hoidettaviksi, kuntalaisten eriarvoisuus ja turvattomuus lisääntyisi”. Vajaa kolmannes (29 %) ei näe tällaista uhkaa. (Kuvio 13.)

Asian arvioinnissa nähdään systemaattista muutosta. Huoli eriarvoistumisesta yleistyi asteittain 1992–2002. Vuonna 2005 saatu tulos viittasi pitkään jatkuneen trendin katkeamiseen. Päätelmää kuitenkin vaikeuttaa tuolloin kysymyksen sanamuotoon tehty muutos (termi ”yksityistettäisiin” korvattiin termillä ”ulkoistettaisiin”; ks. kuviossa oleva viite). Viime mittaukseen verrattuna nyt saatu tulos joka tapauksessa ilmentää eriarvoistumishuolen kasvua. (Kahdessa uusimmassa tutkimuksessa kysymysmuoto on ollut tarkasti sama.)

Kunnanjohtajat suhtautuvat asiaan kuntalaisia rauhallisemmin. Turvattomuusväitteen torjuvia (61 %) on ryhmässä näkyvästi enemmän kuin sitä totena pitäviä (34 %). Suhtautumismuutosten suunta on jälleen toinen kuin kansalaisilla. Kunnanjohtajien huoli ulkoistamisen tai yksityistämisen sosiaalisista seurauksista on vähentynyt systemaattisesti jo usean mittauksen ajan. Aikasarjaa koskee luonnollisesti sama kysymyksen muotoon liittyvä varaus kuin kansalaisilla.

Arvioiden väestöryhmittäiset erot ovat ehkä yllättävänkin vähäisiä. Huoli palvelujen ulkoistamisen turvattomuutta lisäävästä vaikutuksesta on tunnusomaista kaikille ryhmille. Väite saa paljon puoltajia myös ryhmissä, joissa yksityisen palvelutuotannon panokseen muutoin suhtaudutaan toiveikkaasti. Vaikka esimerkiksi kokoomuksen kannattajat (56 % allekirjoittaa) sinänsä erottuvat SDP:n kannatta-

jista (73 %), mielipiteiden pääsuunta on molemmissa ryhmissä sama. (Ei kuviota.)

On paikallaan todeta, ettei kansalaisten eriarvoistumishuoli koske vain tulevaa. Tämä käy ilmi tiedusteltaessa asiaa toteutuneen yhteiskuntakehityksen näkökulmasta. Väite ”Sosiaalinen ja taloudellinen eriarvoistuminen on omassa kotikunnassani mennyt liian pitkälle” jakaa väestön kahtia. Liiallisena eriarvoistumista pitäviä on jopa hieman enemmän (50 %) kuin asian kiistäviä (43 %). Jos kohta nyt saatu jakauma on tähänastisista täpärästi kriittisin, vertailu aiempiin tuloksiin kertoo verraten muuttumattomasta ajattelutavasta. (Kuvio 14.)

Kunnanjohtajat tyrmäävät väitteen tapahtuneesta eriarvoistumisesta kutakuinkin täydellisesti. Yksi kymmenestä (8 %) yhtyy näkemykseen ja loput yhdeksän (88 %) irtisanoutuvat siitä. Tulosta voitaaneen yhdessä muiden tulosten kanssa tulkita siten, että vaikka kunnanjohtajat näkevät eriarvoistumisen sinänsä varteenotettavaksi uhaksi, he eivät koe sen ainakaan toistaiseksi olevan kuntien todellisuutta.

Ulkoistamisteemaan liittyi myös teesi ”Kansalaisilla tulisi olla paremmat mahdollisuudet itse ratkaista, haluavatko he verovaroidaan yksityisesti vai julkisesti tuotettuja sosiaali-, koulutus- ja terveystalveluita”. Ajatuksen hyväksyy noin kaksi kolmasosaa (65 %) erimielisten osuuden jäädessä noin kolmannekseen (32 %). Kunnanjohtajat ovat hieman pidättyväisempiä, joskin selvästi asialle myötämielisiä (60 % / 37 %). (Kuvio 15.)

Hyväksyntää ilmaisevat jakaumat mahdollistavat erilaisia tulkin-toja. Yhtäältä kyseessä on merkittävä, uusiin käytäntöihin kurkottava kannanotto. Toisaalta kansalaisten näkemyksiä voi pitää luonnollisina sikäli, että yksilön valinnanmahdollisuuksien lisäämisellä on aina hyvä kaiku. Näin jopa siinä tapauksessa, ettei niitä kummemmin käytettäisi. Suuremmat valinnanmahdollisuudet saattavat välillisesti vii-tata myös palvelutarjonnan volyymiin: jos palveluita saa yhden luukun sijasta useista paikoista, niitä kaiketi myös on enemmän.

Jossakin määrin pulmallista on myös tulkita arvioinneissa tapahtuneita muutoksia. Viime mittauksesta, jossa väite oli ensi kertaa

mukana, niin kuntalaisten kuin kunnanjohtajienkin kannat ovat tulleet selvästi epäilevämmiksi. Osasyynä saattavat olla tutkimusten kysymysympäristöjen erot. Edellisessä tutkimuksessa oli useita markkinateemaa eri tavoin luotaavia mittareita.

Kannanottojen väestöryhmittäiset erot ovat huomiota herättävän vähäisiä. Yksi-ilmeisyys kertoo siitä, ettei valinnanmahdollisuuden tähdentämiseen sisälly sanottavaa ideologista tai muutakaan yhteiskuntapoliittista latinkia. (Ei kuviota.)

Luvun teemaan liittyy epäsuorasti myös kysymys kunnallisten organisaatioiden muodosta. Ehdotus ”Mahdollisimman monista kunnallisia palveluita tarjoavista laitoksista olisi muodostettava liikelaitoksia yrityselämän mallin mukaan” saa vain noin joka kolmannen (32 %) hyväksynnän. Vastustavalla kannalla on lähes kaksi kolmannesta (64 %). (Kuvio 16.)

Tuloksen aikasarjatarkastelu kertoo trendinomaisesta asennekehityksestä. Varauksellisuus kunnallisen toiminnan ”yritysmäistämistä” kohtaan on kasvanut asteittain mittauksesta toiseen. Kahdeksan vuotta sitten (1998) kannat jakaantuivat miltei tasan. Seuranta-ajan alussa vuonna 1992 ajatuksen kannattajat olivat vielä enemmistönä. Kysymys ei sisältynyt tällä kertaa kunnanjohtaja-aineistoon. Tuorein käytettävissä oleva tieto ryhmän asennoitumisesta on vuodelta 2002. Silloin kunnanjohtajat suhtautuivat liikelaitosajatuksen melko skeptisesti (57 % torjui).

Kansalaismielipiteen muutoksen tulkinnassa on huomattava, että kyseisen kaltaista toimintojen virtaviivaistamista on varmasti myös tapahtunut kuntakentässä viime vuosikymmenen alusta. Täten kysymys saa jonkin verran erilaisen merkityksen eri ajankohtina. Kannanottojen vaihtelusta voidaan todeta, että ehdotus herättää verrattain samanlaisia tunteja kaikissa väestönosissa. Eniten, joskaan eivät kovin vahvasti, liikelaitosmallia puoltavat kokoomuksen kannattajat. (Ei kuviota.)

2.1.4 PALVELUT VS. VEROT

Tehostamistoimien hyväksyttävyyttä koskeva tarkastelu toi jo edellä esille veroihin, palveluihin ja niiden keskinäiseen suhteeseen liittyviä kannanottoja. Täydentävää tietoa saadaan aihealuetta koskevien seurantalakysymysten tuloksista. Niissä vastaaja joutui katsomaan myös kukkaroonsa. Kaikkea hyvää ei päässyt lisäämään ilman hintalappua. Kunnalta saatava hyvä suhteutettiin sen veroina perittävään hintaan.

Tämä ei kuitenkaan suuremmin hillitse palveluiden haluamista. Niin paljon kuin veroja voitotellaankin, se ei juuri saa suomalaisia kääntämään selkäänsä kunnallisille palveluille. Kahden kolmasosan (68 %) mielestä kunnallisverotus ei ole kohtuuttoman korkea kunnallisiin palveluihin ja niiden tasoon nähden. Joka kolmas (29 %) sanou- tuu kuitenkin irti ajatuksesta. Jakauma on kiintoisa aikana, jolloin monet kunnat ovat jälleen ilmoittaneet nostavansa veroprosenttejaan. Kenties selvästi tunnistettavaa kipurajaa ei olekaan. (Kuvio 17.)

Tulos on veronmaksumyönteisempi kuin vuotta aiemmin saatu. Samalla se on koko seuranta-ajan toiseksi veromyönteisin. Viime vuonna havaittu siirtymä verokriittisyyden suuntaan vaikuttaa täten tilapäiseltä suhdannekuopalta. Kolmen vuoden takaiseen (2003) huip- parvoon uusin tulos ei kuitenkaan yllä.

Kysymystä ei esitetty tällä kertaa kunnanjohtajille. Aiemmat mit- taukset ovat kertoneet ryhmän liki yksimielisistä kannoista. Miltei kaikki ovat katsoneet kunnallisverotuksen kohtuulliseksi sillä saata- viin palveluihin nähden. Kunnanjohtajien arvioita selittänee se, että kyseessä on eräänlainen työtodistus siitä, miten kustannustehokkaas- ti heidän johtamansa organisaatiot ovat tehtävänsä hoitaneet: vähäl- lä rahalla on kyetty tuottamaan paljon laadukkaita palveluita.

Kuntalaisten kantojen lähempi erittely kertoo, että ajattelutapa läpäisee laajasti koko väestön. Enemmistö kaikissa ryhmissä katsoo kauppaehdot kohtuullisiksi, ts. hinnan olevan käypä sillä saatavaan vastikkeeseen nähden. Edes poliittinen kanta ei erottele merkittävä- ti näkemyksiä. (Ei kuviota.) Kannanottoja tulkittaessa tulee huoma-

ta, että ne osoittavat paljon rahalla saatavan paljon, mutta ne eivät kerro, haluaisiko joku mahdollisesti saada ja maksaa vähemmän.

Perinteiseen tapaan tutkimuksessa asetettiin verot ja palvelut myös suoraan vastakkain. Kumpi myötää, jos jommankumman täytyy? Verot, vastaavat suomalaiset ilmeisen selväsanaisesti. Näin voidaan tulkitä väittämän ”Jos on pakko, on parempi korottaa kunnallisveroa kuin karsia kunnallisia palveluita” tuottamaa vastausjakaumaa. Useampi kuin seitsemän kymmenestä (73 %) yhtyy näkemykseen, neljännes (25 %) ei. (Kuvio 18.)

Näkemyksissä havaitaan kuitenkin vetäytymistä aiemmista huipuluvuista. Tulos on hieman varauksellisempi kuin viime vuonna, jolloin niin ikään mitattiin samansuuntainen, astetta suurempi siirtymä. Tulosten aikasarjatarkastelu on kokonaisuutena paljonpuhuva. Palveluita puolustava kanta voimistui asteittain – joskin välillä hieman horjahtelevin askelin – vuodesta 1992 vuoteen 2003 saakka. Viime mittauksessa rekisteröity trendin katkeaminen ja sille nyt saatu lisävahvistus kertovat, että ”verojen rakastamisessa” on saavutettu ainakin jokin taitekohta. Uusinkin tulos on silti edelleen yksi seuranta-ajan veromyönteisimmistä.

Kunnanjohtajien kannat jakaantuvat tasan kahtia (49 % / 48 %). Valmius veroruuvien kiristämiseen on nyt hieman laajempaa kuin vuotta aiemmin mutta vähäisempää kuin kahdessa sitä edeltävässä mittauksessa. Ryhmän kannanotoissa nähdään selvästi erottuvia suhdannevaihteita. Koko 1990-luvun ajan kunnanjohtajien selvä enemmistö olisi mieluummin karsinut palveluita. Verovaihtoehto nousi edelle ensi kerran vasta 2000-luvun puolella.

Veronkorotusvaihtoehto vetää pitemmän korren kaikissa väestöryhmissä. Harmonia on lähes rikkumaton. Taloudellis-sosiaalinen asema sen paremmin kuin poliittinen kantakaan ei heijastu näkemyksissä suoranaisesti lainkaan. (Ei kuviota.)

Testattaessa kansalaisten halua ”ilmaisten” kunnallisten palveluiden käyttämiseen päädytään ensi katsomalta hätkähdyttävään tulokseen. Kolme neljästä (75 %) yhtyy näkemykseen, jonka mukaan ”kansalaisilla tulee olla oikeus ilmaisiin tai lähes ilmaisiin kunnallisiin

peruspalveluihin riippumatta siitä, mitä palveluiden tuottaminen tulee maksamaan”. Tämän kaikkia talousmiehiä pöyristyttävän argumentin torjuu vain noin joka neljäs (24 %). (Kuvio 19.)

Aikasarja ei kerro merkittävistä asennemuutoksista. Ilmaisten palveluiden kaippu on pysynyt viidessä viime mittauksessa miltei muuttumattomana. Kokonaisuutena aikasarja heijastaa paljolti samanlaista asennekehitystä kuin muutkin aihealueen indikaattorit. Kuluvan ja edellisen vuosikymmenen luvut erottuvat selvästi toisistaan.

Kunnanjohtajilta ”maksoi mitä maksoi” -vaade saa yhä tylymmän tuomion (89 % torjuu näkemyksen). Vaikka mittari on ollut siinä määrin pohjassa jo aiemmin, ettei se juuri kykene rekisteröimään muutosta, sellainen välittyy kunnanjohtajien reagoitien jyrkentymisestä: ”täysin eri mieltä” olevien osuus on viime vuosina kasvanut.

Jotta kansalaismielipide ei kuulostaisi kovin kevytmieliseltä, tulosten tulkinnassa tulee ottaa huomioon kysymyksessä käytetyt käsitteet. Kantaa otetaan peruspalveluiden maksuttomuuteen, ei kaikkeen siihen, mitä kunta keksii asukkailleen tarjota. Toisin sanoen myönteinen vastaus edellyttää vähimmillään ainoastaan näkemystä, että välttämättömät palvelut tulee hinnoitella siten, että ne ovat kaikkien ulottuvilla. Ilmaisuuksia tähdentää myös oikeutta palveluihin, mikä osaltaan tehnee kannanotot myönteisemmiksi.

Tulkintatavasta riippumatta tulos viestii, ettei kuntien taloudellisia ongelmia mielletä mitenkään päälle kaatuviksi. Samaan viittaa esille tulevien palveluvaateiden paljous. Teesi ”Kuntien tulisi vastaisuudessa mieluummin lisätä kuin karsia kunnallisia palveluita” saa runsaan kolmen neljäsosan (77 %) tuen. Eri mieltä on vain noin joka viides (22 %). (Kuvio 20.)

Kyseiset tulokset on paikallaan kytkeä luvussa 2.1 esitettyihin näkemyksiin palvelujen riittävydestä kuten myös käsityksiin siitä, ovatko kuntatalouden säästöt jälleen tarpeellisia. Kuva kansalaisten kriisitietoisuudesta vesittyy palveluiden lisäämisvaateiden valossa entisestään.

Vaikka tulos ei poikkea olennaisesti vuotta aiemmin saadusta, se kertoo, etteivät palveluvaateet ole ainakaan vaimentuneet. Koko seu-

ranta-ajasta piirtyy edelleen selkeä nouseva trendi. Aikavälillä 1992–1997 palvelujen lisäämistä perättiin vuosi vuodelta ponnekkaammin. Kuuden viime mittauksen mukaan kannat ovat sementoituneet sille tasolle, mille ne nousivat vuosituhannen vaihteessa.

Kunnanjohtajia kyseinen ajatus ei kiehdo lainkaan. Ryhmä ilmoittaa ykskantaan, ettei palveluiden lisääminen kerta kaikkiaan käy päinsä (89 % torjuu). Kanta on säilynyt tiukkana koko tutkimuskauden.

Väestöryhmittäin tarkasteltuna palveluiden lisäämisvaateet vaihtelevat jonkin verran. Vaikka lisäämistä edellytetään verrattain laajasti kaikissa ryhmissä, ajatus ei innosta kaikkia aivan samassa määrin. Hieman keskimääräistä enemmän kannatusta ehdotus saa mm. naisilta ja työntekijäasemassa olevilta. Astetta vaisumpia toiveissaan ovat mm. korkeimmin koulutetut sekä kokoomuksen kannattajat. (Ei kuviota.)

2.2 Suhtautuminen kuntaliitoksiin

Kysymys kuntaliitoksista kuuluu kunnallishallintomme iäisyyskysymyksiin. Valtiovallan pyrkimykset kuntien yhdistämiseksi suuremmiksi yksiköiksi eivät ole edistyneet sen toivomalla tavalla. Itsepäiset kunnat ja kuntalaiset eivät juuri ole reagoineet sen paremmin porkkanoihin kuin keppiinkään.

Lukkiutunut asetelma on kuitenkin viime aikoina osoittanut avautumisen merkkejä. Edessä väikkyvä kunta- ja palvelurakenneuudistus – tai sen pelko – on saanut monet kunnat selvittämään omia liittosmahdollisuuksiaan. Myös toteutuneita liitoksia on kirjattu kahden viime vuoden aikana lukuisasti. Vuoden 2007 alussa toteutettaviksi on sovittu niin ikään epätavallisen monta kuntien yhdistymistä: 14 liittoshanketta, joissa osallisina on 16 kuntaa.

Emotionaalisten, puoluetaktisten ym. tekijöiden ohella liittymisintoa on hillinnyt epäily liittoshankkeiden taloudellisista hyödyistä. Kuntakoon yhteydestä kuntien talouteen ja toiminnan tehokkuuteen vallitsee erilaisia käsityksiä. Myös asiasta laaditut selvitykset ovat lyö-

neet toisiaan korville. Vaikka suurten yksiköiden edullisuudesta on muodostunut kuntakeskustelussa ja median palstoilla eräänlainen ”diskursiivinen tosiasia”, sen paikkansapitävyys on kyseenalaistettu useissakin tutkimuksissa.

Kuntaliitosproblematiikka on ollut mukana tutkimussarjan kaikissa osissa. Laajimmin teemaa tarkasteltiin vuosien 1997 ja 2005 raporteissa. Tämänkertaisessa tutkimuksessa tarkastelu rajataan muutamien aihealuetta koskevien seurantamittareiden antamaan tietoon.

Kuntaliitosten tarvetta koskevat näkemykset polarisoituvat paljon. Nyt hieman useamman kuin joka toisen (54 %) mielestä ”kuntien lukumäärä on maassamme aivan liian suuri”. Väitteen kiistää kaksi viidestä (42 %). Jakauma ei ole olennaisesti muuttunut vuodesta 2003, jolloin väittämä oli viimeksi mukana tutkimuksessa. Koko aikasarjaa tarkasteltaessa huomataan, että kuntamäärää liiallisena pitävien osuus ei ole ajan myötä juuri muuttunut. Asian kiistävien osuus on sen sijaan ollut aiempaa suurempi viime mittausten aikana. (Kuvio 21.)

Kunnanjohtajien kantoja ei voi sanoa muuttumattomiksi. Ensin ryhmän kanta liitoksiin – kuntien määrän liiallisuuteen – kävi tasaisesti kielteisemmäksi usean mittauksen ajan. Vuoden 2002 tuloksissa asenteissa havaittiin selvä käänne. Mielipiteiden suunta muuttui kielteisestä myönteiseksi. Uusin tulos ei merkittävästi poikkea kahdesta edellisestä, mutta vahvistaa myönteisen suunnan pysyneen päällä. Nyt kaksi kolmesta (66 %) kunnanjohtajasta katsoo kuntien lukumäärän liialliseksi, yksi kolmesta (33 %) ei.

Kuntalaisten arvioinneissa huomiota herättää voimakas, myös aiemmissa aineistoissa havaittu iän mukainen riippuvuus. Nuorimmat ikäryhmät kieltävät väitteen kuntien liiallisuudesta huomattavasti vanhempia useammin. Sama ilmenee opiskelijoiden laajana epäuskoisuutena. Liialliseksi nykyisen kuntamäärän katsovat keskimääräistä useammin mm. miehet, koulutetuimmat ja pääkaupunkiseudulla asuvat. (Kuvio 22.)

Periaatteelliset kuntaliitoskannat alkavat kuitenkin häilyä, kun kyse on omaa kuntaa koskevasta liitoksesta. Ehdotuksen ”Oma asuin-

kuntani tulisi liittää yhteen naapurikunnan tai -kuntien kanssa” torjuvat verraten laajasti niin kuntalaiset kuin kunnanjohtajatkin. Kummankin ryhmän ajattelua leimaa täten jonkinlainen ”toiset liittykööt” -henki. Oman kuntansa liittämisen hyväksyy kuntalaisista kolmannes (33 %) ja kunnanjohtajista runsas kolmannes (39 %). (Kuvio 23.)

Viime vuodesta kansalaisten kannat eivät ole merkittävästi muuttuneet, joskin ne ovat pikemminkin tulleet kielteisemmiksi kuin myönteisemmiksi. Oireellinen muutos on yhteensopiva edellä kerrotun tehostamiskeinopatterin ilmaiseman muutoksen kanssa. Siinä ratkaisumalli, jonka mukaan oma kunta liitetään yhteen naapurikunnan tai -kuntien kanssa, sai niin ikään hieman aiempaa vähemmän hyväksyntää (ks. kuvio 8).

Kunnanjohtajien arvioissa viime mittauksessa rekisteröity suuri muutos – liki paniikinomaisia piirteitä sisältänyt loikka hyväksynnän suuntaan – saa nyt seesteisemmän sävyn. Jakauma on merkittävästi tätä varauksellisempi, mutta joukko on kuitenkin edelleen valmiimpi liitokseen kuin kolme vuotta sitten.

Halu oman kunnan liittämiseen on verraten laimeaa läpi koko väestön. Hieman keskimääräistä suurempaa valmiutta ilmaisevat mm. miehet sekä johtavat toimihenkilöt. Nuorten varauksellisuus kunталиitoksia kohtaan tulee esille tässäkin yhteydessä. Asuinkunnan – ja samalla liitettävän kunnan – ominaisuudet heijastuvat niin ikään arviointeihin. Pääkaupunkiseudun jakauma on vähemmän torjuva kuin maaseudun. (Ei kuviota.)

Yksi-ilmeisyys ei kuitenkaan päde kunnanjohtajiin. Kun ryhmän kantoja tarkastellaan kuntakoon mukaan, havaitaan omaa kuntaa koskevan liitoksen vastustuksen kasvavan voimakkaasti kuntakoon pienentyessä. Suurten kuntien johtajat olisivat hankkeeseen – ilmeisesti nielaisemaan ympäröivät pikkukunnat – selvästi muita valmiimpia. (Ei kuviota.)

Väitteen ”Maamme kuntien lukumäärää tulisi pakkoliitoksilla vähentää, jotta kuntien taloutta voitaisiin parantaa ja palveluja tehostaa” hyväksyviä (41 %) on vähemmän kuin sen torjuvia (56 %). Vuodesta 2003, jolloin kysymys viimeksi oli mukana tutkimuksessa, ymmärtä-

mys pakkoliitoksia kohtaan on vähentynyt jonkin verran. Jos kohta ero kahteen tätä edeltävään tulokseen on vähäinen, uusin jakauma on kuitenkin täpärästi koko seuranta-ajan torjuvin. (Kuvio 24.)

Kuntalaisia jyrkemmin pakkoliitoksia vastustavat kunnanjohtajat. Joka kolmas (33 %) hyväksyy, kaksi kolmesta (65 %) ei. Torjuva asennoituminen voimistui ensin ryhmässä vuosi vuodelta, mutta kaksi uusinta tulosta kertovat suunnan muuttumisesta. Niiden myötä nyt saatu jakauma on tähänastisista hyväksyvin.

On paikallaan viitata myös muihin kysymyksiin perustuvaan aiempaan tutkimustietoon. Kuntaliitosten toteuttamistapaa koskevista näkemyksistä on säännönmukaisesti noussut esille vahva vapaaehtoisuuden vaatimus. Niin kuntalaisten kuin kunnanjohtajienkin kantana on ollut, että mikäli kuntaliitoksia toteutetaan, niiden tulee perustua vapaaehtoisuuteen.

Kuntaliitosteemaan liittyi myös uusi, liitoshankkeita niiden käytännön haittojen perusteella vastustava teesi ”Kuntamäärää ei pitäisi vähentää, koska silloin asukkaat joutuisivat hakemaan palveluja liian kaukaa”. Argumentin hyväksyy kuntalaisten enemmistö (57 %) ja sen torjuu kunnanjohtajien enemmistö (62 %). Hakauksesta huolimatta asetelma ei muodostu kovin vastakohtaiseksi. (Kuvio 25.) Väestön sisällä näkyvät paljolti samat erot kuin kuntaliitoskannoissa yleensä. Asioinnin vaikeutumiseen vetoavat etenkin nuoret. Epäilevimpiä ovat koulutetuimmat ja pääkaupunkiseudulla asuvat. (Ei kuviota.)

2.3 Ongelmat omassa kunnassa

Kansalaismielipidettä kartoitettiin tämänkertaisessa tutkimuksessa myös kunnissa vallitsevia ongelmia puntaroimalla. Vastaajille esitettiin joukko potentiaalisia ongelmanaiheita ja kysyttiin, mitkä niistä ovat suurimmat ongelmat heidän omassa kotikunnassaan. Pääosa arvioitavista koski kunnan järjestämisvastuulla olevia asioita, osa yleisempiä ongelmia, uhkia ja ilmapiiiretikijöitä. Kahdeksastatoista asiasta tuli nimetä kolme suurinta ongelmaa.

Tuloskuvaaja muodostuu tasalaatuiseksi ja siten verraten ilmeettömäksi. Monet ongelmat saavat liki samansuuruisen määrän mainintoja, eikä erityisiä laajasti tunnistettuja kipukohtia voida osoittaa. Yksi asia erottuu silti muista. Selvästi useimmin tunnistetuksi ongelmaksi kohoaa vanhustenhuolto, sen puutteet ja heikko taso (30 % nimeää). (Kuvio 26.)

Lähinnä seuraava, keskenään tasavahva ongelmajoukko (19–20 % mainitsee) koostuu erityyppisistä aineksista. Siihen kuuluvat kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen heikko saatavuus, alkoholijuomien julkinen käyttö, rikollisuuden määrä, varkaudet ja ryöstöt, kunnan taloudellisen tilan kehitys ja taloudelliset vaikeudet, sosiaaliset ongelmat ja häiriökäyttäytyminen sekä yhteishengen puute ja välinpitämättömyys toisista, yhteisvastuun puute. Vaikka asiat eivät ole suoraan yhteismitallisia – paljonko julkijuopottelua pitää olla, jotta se vastaa kunnan kassakriisiä – lista antaa kiintoisan kuvan kansalaisten tavasta mieltää ongelmien merkitys.

Huomionarvoisesti mainintoja (17–18 %) saavat myös huumeongelmat, terveyspalveluiden heikko saatavuus ja/tai huono laatu sekä kunnan päättäjien välinpitämättömyyden suhtautuminen kuntalaisten tarpeisiin ja ongelmiin. Vaikka ongelmallista kärki sisältää lukuisia niin sanotusti kunnan piikkiin meneviä pulmia, sellaisia löytyy myös listan tyvestä, ts. olemattomimpien ongelmien joukosta: miltei vaille mainintoja jäävät mm. kulttuuripalvelujen niukkuus ja riittämättömyys (2 %) sekä koulut, koulutuspalvelujen riittämättömyys ja heikko taso (7 %).

Kun tulokset sidotaan raportissa edellä tarkasteltuihin näkemyksiin kunnallisten palveluiden riittävydestä (luku 2.1.1), todetaan vanhustenhuollon nousevan näkyvimmäksi kritiikin kohteeksi kummassakin vertailussa. Myös muiden palveluiden kohdalla, siltä osin kuin ne sisältyvät kysymysasetelmiin, havaitaan ilmeistä vastaavuutta. Terveystieteidenhuolto hahmottuu molemmissa lähinnä ”keskivahvaksi” pulmaksi, kun taas koulutus ja kulttuuri eivät ole ongelmia suoranaisesti ollenkaan.

Jos kansalaisten arviot sisältävät tunnepitoisia aineksia, kunnanjohtajien listaa leimaa konkreettisuus. Ryhmän arviot kohdentu-

vat – osin jo sen virka-aseman vuoksi – toisentyypisiin asioihin. Kunnanjohtajien selvät ykkösmurheet ovat kunnan taloudellisen tilan kehitys ja taloudelliset vaikeudet (62 % nimeää) sekä asukkaiden poismuutto ja väestön väheneminen (46 %). (Kuvio 26.)

Kuntatalouteen kytkeytyvien ongelmien ohella kunnanjohtajien listalla nousee esille myös pehmeämpiä, kuntayhteisön sosiaaliseen toimivuuteen ja kollektiiviseen vastuuseen liittyviä tekijöitä (sosiaaliset ongelmat ja häiriökäyttäytyminen 32 %, yhteishengen puute ja välinpitämättömyys toisista, yhteisvastuun puute 21 %). Kuntalaisten ykkösongelmaksi nimeämä vanhustenhuolto tunnustetaan – tai tunnustetaan – ongelmaksi merkittävän usein (20 %) myös kunnanjohtajien keskuudessa.

Kun kuntalaisten ja kunnanjohtajien arviot asetetaan suoraan rinnakkain, ajattelutapojen erot tulevat havainnollisesti esille. Yleisesti voidaan todeta, että sen erottaminen, mikä asia on ongelma ja mikä ei, on kunnanjohtajille helpompaa kuin kuntalaisille. Huimimmat erot vertailussa koskevat jo mainittuja asukkaiden poismuuttoa ja kunnan taloudellisia vaikeuksia, jotka kuormittavat kunnanjohtajia olennaisesti kovemmin. Systemaattinen ero havaitaan siinä, että kuntalaiset pitävät kaikkia kunnallisiin palveluihin liittyviä ongelmia suurempina kuin kunnanjohtajat. Ainoan poikkeuksen tekee katujen ja teiden kunto, jonka arvioinnissa ero on lievästi toisensuuntainen. (Kuvio 26.)

Väestön sisäisiä eroja tarkasteltaessa todetaan, ettei sukupuoli erottele ongelmakokemuksia kovinkaan paljon. Vaikka vanhustenhuolto on ykkösongelma myös miesten arvioissa, se kuitenkin nousee koko väestön listan kärkeen paljolti naisten äänin. (Kuvio 27.)

Selvin iän mukainen riippuvuus koskee vuokra-asuntojen saataavuutta. Ongelman mainitsevat sinänsä ymmärrettävästi ennen muuta nuoret. Asuinympäristön mukaisissa eroissa huomio kiinnittyy osin samoihin eroihin kuin palveluiden riittävyyttä koskevilla arvioilla edellä. Toisin sanoen vanhustenhuolto koetaan ongelmaksi useammin pääkaupunkiseudulla kuin maaseudulla. (Ei kuvioita.)

Mikäli myös kunnanjohtajien kantoja eritellään lähemmin, löydetään joitakin verraten vahvoja alueellisia ja kunnan koon mukaisia

riippuvuuksia. Sosiaaliset ongelmat ja häiriökäyttäytyminen sekä yhteishengen tai -vastuun puute korostuvat etelässä ja suuremmissa kunnissa. Kunnan talousongelmat sekä väestön väheneminen ovat puolestaan – sinänsä yllätyksettömästi – pienempien ja syrjäisempien kuntien johtajien kirjaamia ongelmia. (Ei kuviota.)

Vaikka kysymyssarja on teemaltaan lähellä vuoden 2003 tutkimukseen sisältynyttä huolten kartoitusta, asetelmien käsitteelliset ja kysymystekniset erot ovat siinä määrin suuret, ettei tulosten vertailua ole perusteltua tehdä. Yleispiirteisesti verrattuna tämänkertaisessa ”ongelmapörssissä” ja aiemmassa ”huolipörssissä” oli nähtävissä samantyyppinen logiikka ja rakenne.

2.4 Kunnallinen itsehallinto ja demokratia

Aineisto sisälsi myös jo perinteisiksi tulleet kunnallishallinnon yleisiä arvostusta luotaavat seurantamittarit. Niiden mukaan kunta on kansalaismielipiteessä edelleen kunniassa.

Useampi kuin neljä viidestä (87 %) näkee ”kunnallisen itsehallinnon ja demokratian perusarvoiksi, joita ei saa heikentää missään oloissa”. Tulos ei poikkea olennaisesti vuotta aiemmin saadusta. Kannanottojen pitemmän aikavälin tarkastelu tuo esille verraten selvän kehityskulun. Arvostava asennoituminen on vahvistunut ajan myötä. Jakolinjaksi hahmottuu vuosituhannen vaihde. Kaikki 2000-luvun tulokset ovat arvostavampia kuin yksikään 1990-luvun tulos. Erot ovat kuitenkin asiallisesti vähäisiä, eikä arvostus ole kyseenalaistunut yhdessäkään tutkimuksessa. (Kuvio 28.)

Kunnanjohtajien kannat ilmaisevat lähes yhtä laajaa arvostusta (81 %). Myös kunnanjohtajien keskuudessa arvostava asennoituminen on seurannan edetessä pikemminkin vahvistunut kuin heikentynyt. Nyt ja viime vuonna saadut jakaumat ovat kuitenkin havaittavasti epäroivampia kuin niitä välittömästi edeltävien mittausten jakaumat.

Kannanottojen väestöryhmittäinen erittely ei tuo esille mainittavaa toisinajattelua. Erot ovat lähinnä intensiteettieroja. Vähäinen

ikäriippuvuus voidaan arvioinneissa kuitenkin havaita: mitä vanhempi henkilö on, sitä ”pyhemmäksi” hän kunnallisen itsehallinnon ja demokratian kokee. (Ei kuviota.)

Myös kunnallisen demokratian toteutumiseen suhtaudutaan periaatetasolla verraten myönteisesti. Useampi kuin joka toinen (52 %) yhtyy väitteeseen, jonka mukaan ”jokainen, joka haluaa, pystyy kyllä vaikuttamaan kotikuntansa asioihin”. Eri mieltä on lähes yhtä moni (47 %). Jakauma on näkyvästi epäilevämpi kuin vuotta aiemmin. Samalla se on täpärästi koko seuranta-ajan epäilevin. Muutoksen syiden selittäminen on pulmallista. Koska aikasarjaan sisältyy muitakin lähes samansuuruisia heilahduksia, turvallisempaa lienee kirjata ero tilastollisesta satunnaisvaihtelusta johtuvaksi sahaukseksi kuin nähdä se merkiksi jonkin uuden pessimismin ajan alkamisesta. Oikean tulkinnan voi kertoa kuitenkin vain myöhempi tutkimus. (Kuvio 29.)

Kunnanjohtajien mielestä vaikuttaminen kunnan asioihin sujuu – sinänsä ymmärrettävästi – helpommin kuin tavallisten kuntalaisten mielestä. Miltei kaikki (92 %) näkevät yksilön vaikutusmahdollisuudet todellisiksi, jos niitä vain halutaan käyttää. Ryhmän usko asiaan on säilynyt vankkana kaikissa vaiheissa. Nyt saatu tulos on koko tutkimuskauden yksimielisin.

Näkemysten lähempi tarkastelu tuottaa ehkä yllättävänkin yksilmeisen kuvan. Erityisiä ”vallanpuutetta potevia” väestöryhmiä ei voida tunnistaa. Lähinnä sellaisiksi osoittautuvat työttömät sekä sinänsä loogisesti ne, jotka ilmoittavat, etteivät aio äänestää tulevilla eduskuntavaaleilla. (Ei kuviota.)

3 Yhteiskuntapoliittiset kannanotot

Raportin jälkiosassa katse ulotetaan kuntarajojen yli yleisempään yhteiskunnalliseen asenneilmastoon. Tarkasteltavana ovat haastatteluaineiston osat, joissa kysymyksenasettelua ei ole suoraan sidottu kuntia koskeviin asioihin. Huomio kohdistetaan myös valtakunnanpolitiikan kentälle. Vuoden 2002 tutkimuksen tapaan tarkasteluun otetaan edessä olevat eduskuntavaalit ja kansalaisten niitä koskevat odotukset.

3.1 Arviot yhteiskunnallisten ongelmien vakavuudesta

Kansalaisten yhteiskuntakuvaa lähdettiin luotaamaan kartoittamalla näkemyksiä suomalaisen yhteiskunnan tämänhetkisistä ongelmista. Vastaajille esitettiin joukko julkisessa keskustelussa kritisoituja asioita ja kehitysilmiöitä ja kysyttiin, mitkä niistä heidän nähdäkseen ovat vakavimmat ongelmat maassamme. Kahdeksastatoista ongelmas-ta tuli nimetä kolme vakavinta. Kysymyksen tehtävänä oli, paitsi tuottaa tietoa sinänsä, taustoittaa vaaleihin ja politiikkaan kohdistuvia odotuksia, ts. mihin asioihin päättäjien pitäisi erityisesti puuttua.

Ongelmalistan kärkeen nousee suomalaisen yhteiskunnan sitkeähenkinen megamurhe, työttömyys (41 % mainitsee). Yllätyksettö-

myydestään huolimatta vastaus sisältää vakavan viestin. Vaikka työttömyysongelma on vuosien saatossa vähitellen helpottunut, edistystä ei selvästikään pidetä riittävänä. (Kuvio 30.)

Lähes yhtä vakaviksi mielletään päihteisiin liittyvät ongelmat. Alkoholismin (38 %) ja huumeet (32 %) mainitsee ehkä yllättävänkin moni. Ensin mainittu on saattanut saada jonkinlaista nostetta alkoholiveron alentamisen vaikutuksista käydystä keskustelusta, vaikka kyseessä on varmastikin kaikin kriteerein arvioituna vakava, jo vuosisatainen vitsaus.

Lähinnä seuraavien, ”keskivakavien” ongelmien joukkoon sijoitetaan kolme erityyppistä asiaa: väestön ikääntyminen (22 %), rikollisuus (21 %) sekä työuupumus ja loppuun palaminen (20 %). Pyrkimättä ruotimaan, mitkä vastaukset ovat oikeita ja mitkä vääriä, väestörakennemuutosten ongelmallisuuden tunnistamisen voi sanoa osoittavan jonkinlaista valveutuneisuutta. Vaikutelmaa vahvistaa se, ettei kyse ole päällä olevasta pulmasta vaan tulevaisuutta varjostavasta uhkakuvasta.

Jonkin verran vähemmän joskin huomionarvoisessa määrin saavat mainintoja erilaiset taloudelliseen toimeentuloon ja tulonjakoon liittyvät ongelmat. Tuloterot nimeää ongelmaksi noin joka kuudes (17 %), verotuksen korkeuden (16 %) ja hintojen nousun (16 %) yhtä moni. Kauaksi tästä eivät jää myöskään maininnat köyhyydestä (13 %). Edellä juurittu verot vs. palvelut -asetelma ei tästä näkökulmasta saa selvää ratkaisua. Verotuksen kireyttä ja hyvinvointipalveluiden riittämättömyyttä ongelmana pitäviä on käytännössä yhtä paljon (16 % ja 15 %).

Vähäisimpiä ongelmia näin mitaten ovat prostituutio (0 %), rasismi (3 %) ja sukupuolten eriarvoisuus (3 %). Merkittävän vähille maininnoille jäävät myös globalisaatio ja sen vaikutukset (8 %) sekä julkisten menojen suuruus (9 %). Viimeksi mainitulla luonnollisesti on kytkenänsä niin verotusta kuin palveluitakin koskeviin arvioihin. Koska kysymyssarja on uusi, vertailu aiempiin tuloksiin ei ole mahdollista.

Kunnanjohtajien katsantotapa on jonkin verran toinen. Ykkösongelman asemaan nousee väestön ikääntyminen (55 %) työttömyyden

(49 %) sijoituessa vasta toiseksi. Alkoholista aiheutuvien ongelmien (37 %) vakavuuden kunnanjohtajat mieltävät kuntalaisten tavoin. Lähes yhtä vakavaksi asiaksi he kuitenkin sijoittavat julkisten menojen suuruuden (33 %). (Kuvio 30.)

Ryhmien tulosten rinnastus kertoo silti pääpiirteittäisestä yhdenmukaisuudesta. Väestökehityksen ja julkisten menojen ohella kunnanjohtajien ongelmalistalla korostuu globalisaatio (18 %). Ero ei varmaankaan tarkoita sitä, että ryhmä suhtautuu globalisaatioon ilmiönä kansalaisia kielteisemmin, vaan se vain otaksuu sen vaikutuksiin sopeutumisen vaativammaksi. Ongelmia, jotka kansalaiset mainitsevat kunnanjohtajia useammin, ovat mm. huumeet, rikollisuus, tuloerot ja inflaatio. (Kuvio 30.)

Yhteiskunnallisia ongelmia koskevat arviot eivät ole kovin sukupuolisidonnaisia. Naiset näkevät miehiä useammin ongelmaksi hyvinvointipalvelujen riittämättömyyden, väestön ikääntymisen ja työttömyyden. Miesten naisia useammin mainitsevia ongelmia ovat mm. huumeet ja yleensäkin rikollisuus. (Kuvio 31.)

Ikäriippuvuutta havaitaan mm. suhtautumisessa väestön vanhenemiseen. Nuoremmat ikäryhmät, joille taakka paljolti säilytty, pitävät asiaa ongelmallisempana kuin vanhemmat. Myös koulutuksen yhteys on voimakas. Ikääntymisongelma ”pahenee” asteittain koulutustason kohotessa. Keskimääräistä enemmän ongelman merkitystä tähdentävät niin ikään mm. pääkaupunkiseudulla asuvat sekä kokoomuksen ja vihreiden kannattajat. (Kuvio 32.)

Muilta osin havaitaan lähinnä yksittäisiä, totunnaisia odotuksia vastaavia poikkeamia. Esimerkkeinä niistä voidaan mainita, että ympäristön saastumista korostavat etenkin vihreät, köyhyyttä vasemmistolitoittolaiset, julkisia menoja kokoomuslaiset, työttömyyttä työttömät jne. Kunnanjohtajien kesken sanottavaa erimielisyyttä vakavimmista yhteiskunnallisista ongelmista ei esiinny. (Ei kuviota.)

3.2 Syyllistetäänkö päättäjiä suotta?

Niin paljon kuin ”hyviä, oikeita ja demokraattisia” päätöksiä kaivataankin, niiden tekeminen on tunnetusti tuskallista puuhaa. Puolueiden ristiriitaisten pyrkimysten ohella poliittisella päätöksenteolla on taakkanaan ulkoisia, osin hyvinkin vaikutusvaltaisia vahtijoita. Markkinavaimien, työmarkkinavaimien, EU-integraation ja median peukaloruuvi puristaa poliittisen järjestelmän itsenäisen toimivallan alueen joskus hyvinkin kapeaksi. Tämän rännin läpäissyt päätös on usein kalvaka kompromissi, joka ei ole erityisesti kenenkään mieleen.

Tällä näkemyksellä on jonkinlaista vastetta myös kansalaismielipiteessä. Väitteen ”Valtakunnallisia päättäjiä syyllistetään suotta päätöksistä, joita he tiukoissa tilanteissa ja ristiriitaisten odotusten vallitessa joutuvat tekemään” hyväksyy yhtä moni (48 %) kuin sen kieltäkin (49 %). Edellisestä, neljän vuoden takaisesta mittauksesta kansalaisten empatia on kuitenkin havaittavasti heikentynyt. (Kuvio 33.)

Kunnanjohtajat, joille kyseisen kaltaiset paineet varmastikin ovat paikallistasolta tuttuja, hyväksyvät väitteen jonkin verran yleisemmin (58 % / 41 %). Myös kunnanjohtajien vastaus on nyt aiempaa kriittisempi. Väestön sisäiset empatiaerot ovat suhteellisen vähäisiä. Kuten yleensä tämän tyyppisissä asetelmissä, hallitusvastuuta kantavien puolueiden kannattajat ovat valmiimpia synninpäästöön kuin oppositiossa olevien puolueiden kannattajat.

Sama kysymys oli sovellettu myös kunnalliseen päätöksentekoon. Argumentti ”Kunnallisia päättäjiä syyllistetään suotta päätöksistä, joita he tiukoissa tilanteissa ja ristiriitaisten odotusten vallitessa joutuvat tekemään” tuottaa piirun verran ymmärtäväisemmän vastausjakauman. Hieman useampi kuin joka toinen (53 %) yhtyy väitteeseen, runsas kaksi viidesosaa (44 %) ei. Vähäinen empatialisia voitaneen lukea vaikkapa seuraukseksi kuntien talousongelmia koskevas-ta tietoisuudesta. (Kuvio 34.)

Kunnanjohtajat väite saa suorastaan huohtamaan helpotuksesta: kerrankin joku ymmärtää! Puolustuspuhe allekirjoitetaan miltei yh-

tenä miehenä (84 %). Edelliseen mittaukseen (2002) nähden myös tämän kysymyksen kohdalla havaitaan vähäistä vetäytymistä, joka ilmenee sekä kuntalaisten että kunnanjohtajien kannanotoissa.

Käsityksiä päättäjien ”syyllisyydestä” luodattiin myös käänteisellä kysymyksellä. Palveluiden puutteeseen kohdennettu väite ”On poliitisten päättäjien syytä, jos hyvinvointipalvelut ovat riittämättömiä tarpeeseen nähden” antaa kansalaismielipiteestä kriittisemmän kuvan. Joskaan kysymys ei paikanna, ovatko syylliset eduskunnassa vai kunnissa – kaiketi molemmissa – päitä halutaan pölkylle eri tavoin kuin edellä. Useampi kuin kaksi kolmesta (70 %) antaa asiasta langettavan tuomion ja runsas neljännes (28 %) vapauttavan. (Kuvio 35.)

Kunnanjohtajista useimmat pitävät väitettä perusteettomana (40 % / 56 %). Kuten kaksi muuta aihealueen indikaattoria, myös tämä mittari viittaa kriittisyyden kasvuun. Osasyys lisääntyneeseen päättäjien kovisteluun ja vastuuseen haluamiseen voi olla vaikkapa kansantalouden viitekehyksessä. Nyt kun maan talous käy yhä kovemmilla kierroksilla, jakovaraa odotetaan olevan enemmän ja päätöksenteon vähemmän kivuliasta.

3.3 Eduskuntavaalit edessä

3.3.1 KANNATTAAKO ÄÄNESTÄMINEN: MOTIVAATIOPOHJA JA ÄÄNESTÄJÄTYYPIT

Ennen kansalaisten varsinaisia ”vaalipoliittisia” kannanottoja on paikallaan luoda silmäys äänestyskäyttäytymisen lähtökohtiin. Äänestämisen motivaatiopohjaa tunnusteleva väite ”Asiat hoituvat Suomessa kohtuullisen hyvin ilman minun ääntäni eduskuntavaaleissa” jakaa kansalaisia verrattain paljon. Kieltävät kannat (61 %) osoittautuvat kuitenkin selvästi yleisemmiksi kuin myöntävät (38 %). (Kuvio 36.)

Vuoden 2002 mittauksessa ennen edellisiä eduskuntavaaleja sama argumentti tuotti hieman hyväksyvämmän tuloksen (43 % yhtyi). Kuntavaaleihin sovellettuna vuonna 2004 teesi sai tätäkin laajemman

hyväksynnän (46 % katsoi asioiden kunnassa hoituvan ilman omaa äänestämistä).

Niin nyt saadun tuloksen kuin sen ilmentämän muutoksenkin tulkinnassa tulee olla jossain määrin varovainen. Näin siksi, että kysymys mittaa suhtautumista äänestämiseen ja sen mielekkyyteen lähinnä vain yhdestä, ns. luottavaisen passiivisuuden näkökulmasta. Käsitteellä on pyritty selittämään mm. vähäistä äänestysaktiivisuutta. Ajatuksena on, että tyytyväisyys vallitseviin oloihin tekee äänestäjistä laiskoja: äänestämään ei kannata vaivautua, kun systeemi toimii hyvin ilmankin.

Merkittävämpi äänestämättä jättämisen syy lienee kuitenkin epäusko osallistumisen vaikuttavuuteen: vaikka äänestäisin, asiat eivät hoituisi yhtään sen paremmin. Poliitikka voi joka tapauksessa kirjata kaikki kysymyksen tuottamat vastaukset edukseen: kieltävät kannat merkiksi poliittisesta kiinnostuksesta ja osallistumisaktiivisuudesta, myönteiset taas merkiksi tyytyväisyydestä järjestelmän aikaansaannoksiin.

Mikäli kielteiset kannat tulkitaan aikomukseksi äänestää, väestöryhmittäiset erot viittaavat samantyyppisiin eroihin kuin vaaleihin osallistumisessa yleensä on todettu. Keskimääristä varmempia äänestäjiä näin arvioiden ovat mm. ylemmät toimihenkilöt, paljon koulutusta saaneet ja vanhemmat ikäryhmät. Nuorimpien ja opiskelijoiden näkyvää passiivisuutta selittänee osaksi se, että vastaajaryhmiin kuuluu myös henkilöitä, joilla ei vielä ole äänioikeutta. (Kuvio 37.)

Eduskuntavaalien äänestäjätyypit

Tutkimuksessa kartoitettiin myös äänestämistottumuksia. Tarkoituksena oli selvittää kansalaisten jakaantumista erilaisiin äänestäjätyyppeihin, tarkastella näiden väestöllisiä tuntomerkkejä sekä lisäksi arvioida, miten eri tyypit mahdollisesti eroavat politiikkaa ja vaaleja koskevilta odotuksiltaan. Ryhmittely perustui itsearviointiin. Vastajilta kysyttiin, millaisena äänestäjänä he pitivät itseään eduskuntavaaleissa.

Tietyn yhden puolueen ehdokasta äänestäväksi eli ns. vakiintuneeksi äänestäjäksi itsensä luokittelee joka toinen (50 %). Vaihtelevasti eri puolueiden ehdokkaita äänestävänä (liikkuva äänestäjä) itseään piti runsas kolmannes (37 %). Henkilöksi, joka ei yleensä käy lainkaan eduskuntavaaleissa äänestämässä (nukkuva äänestäjä), tunnustautui noin joka kymmenes (11 %). (Kuvio 38.)

Verrattaessa tuloksia vastaaviin viime kuntavaaleja koskeviin tuloksiin todetaan kansalaisten ”itsetyypittelyt” käytännössä samanlaisiksi. Vaalien luonteella ei täten näyttäisi olevan merkittävää yhteyttä äänestystottumuksiin. Edellytyksenä luonnollisesti on, ettei vertailussa ole mukana ajan myötä tapahtunutta, luvut samanlaistavaa muuttumista. (Kuvio 39.)

Kun arviointeja tarkastellaan väestöryhmittäin, esille nousee osin mittavia eroja. Voimakkain yhteys liittyy ikään. Vakiintuneiden äänestäjien osuus kasvaa suoraan iän myötä siten että vanhimmista puolueuskollisia on yli kaksi kolmasosaa (68 %). Osittain riippuvuutta tietysti selittää ns. ehtimistekijä eli se, että nuoremmat eivät ole vielä ehtineet potentiaalisten osallistumiskertojensa vähäisyyden vuoksi luokittua mihinkään tyyppiin kuuluviksi. Silti kaikkein nuorimpien (tässä tarkastelussa 18–24-vuotiaat) luvut kuvastavat ilmeistä passiivisuutta.

Vanhimpien ohella ilmeisen vaikeita poliittisesti käännytettäviä näyttäisivät olevan maatalousyrittäjät (ryhmä on tosin tilastollisen tarkastelun kannalta pieni) ja eläkeläiset. Poliittisella kentällä ”betonoiduimmilta” vaikuttavat Vasemmistoliiton ja keskustan kannattajat. Hieman keskimääräistä suuremmaksi liikkuvien äänestäjien osuus kohoa vihreiden kannattajakunnassa. (Ei kuviota.)

3.3.2 MILLAINEN ON HYVÄ KANSANEDUSTAJA(EHDOKAS)?

Tutkimussarjan vaalivuosiin kytkeytyvänä erityisteemana on jo vuosikymmenen ajan ollut vaaleja koskevien odotusten kartoittaminen. Kevään 2003 eduskuntavaaleja edeltäneessä syksyn 2002 raportissa selvitettiin ”hyvän kansanedustajaehdokkaan” ominaisuuksia. Kunta-

vaalivuosien 1996, 2000 ja 2004 raporteissa puolestaan kartoitettiin vastaavalla tavalla ”hyvän kunnanvaltuutetun” kuvaa.

Tämänkertaisessa tutkimuksessa neljän vuoden takainen kysymyssarja toistettiin liki entisessä muodossaan. Kansalaisten tuli määrittää, millaisia ominaisuuksia he haluaisivat oman kansanedustajaehdokkaansa edustavan. Tarjottimella oli kolmekymmentä asiaa. Niiden punninta suoritettiin ns. monivalintaperiaatteella, joten vastaajalla oli mahdollisuus valita niin monta ominaisuutta kuin hän halusi tai piti tarpeellisena mieliehdokkaansa luonnehtimiseksi.

Arviointitehtävä kohdistui yksinomaan tavoiteominaisuuksiin eli siihen, mitä asioita ja millaisia poliittisia päämääriä henkilö ajaa. Ehdokkaalta edellytetyjä henkilöominaisuuksia (yhteistyökykyinen, hyvä esiintymiskyky tms.) ei tiedusteltu. Kyseessä on täten nimenomaan harjoitettavan politiikan sisältöä ja suuntaa koskevien odotusten luotaus. Kysymyssarja ei sisältynyt kunnanjohtaja-aineistoon.

3.3.2.1 Yleiskuva odotuksista

Tuloskokonaisuus osoittautuu monimuotoiseksi. Ehdokkaalle asetettu toiveiden kirjo on niin laava, ettei vikkelinäkään tuuliviiri voi väänätä sen mukaiseksi. Erityyppiset, toisiaan osin korvalle lyövätkin yhteiskuntapoliittiset tavoitteet limittyvät kansalaisten odotuksissa siten, ettei yhtä yhteistä nimittäjää ole helppo osoittaa. (Kuvio 40.)

Mikäli jokin ”päällimmäinen tahto” halutaan nimetä, sellaiseksi voitaneen nimetä halu nk. hyvinvointiyhteiskunnan säilyttämiseen. Tulokinnalle saadaan suhteellisen systemaattista tukea läpi koko tulosprofiilin. Jo kärkeen kohoava tasa-arvovaade ”toimii siten, että elinolot muuttuisivat sosiaalisesti tasa-arvoisemmiksi” (54 % mainitsee; ilmaisuja on jouduttu lyhentämään kuviossa) viittaa tähän. Olennaista niin ikään on, että ehdokas ”vastustaa kunnallisten palveluiden heikentämistä nykyiseltä tasolta” (41 %).

Näiden väliin toiseksi sijoittuva ominaisuus (”ajaa määrätietoisesti ja tinkimättömästi kaltaistenne ihmisten ja ihmisryhmien etuja”, 51 %) ei sisällä erityistä ideologista latausta. Määreellä haluttiin luo-

data intressiryhmäpohjaisen äänestämisen, ts. ”meikäläisten” asian ajamisen merkitystä. Tämän ohella kuvaus viittaa ehdokkaan toimintatapaan, otteeseen, jolla hän toimii.

Merkittävän suuren, ehkä yllättävänkin painon saavat myös suvaitsevaisuuteen viittaavat vaateet ”puolustaa vähemmistöjen asiaa” (38 %) ja ”toimii rasismien ja muukalaisvihan vähentämiseksi” (32 %). Ensin mainittua tulosta vahvistaa käänteisen määrään, ”suhtautuu kielteisesti homojen ym. vähemmistöjen oikeuksien laajentamiseen”, jääminen lähelle listan tyveä (7 %). Vaikka rasismia tuleeikin torjua, ulkomaalaisten vieroksunta (”suhtautuu kielteisesti siihen, että ulkomaalaista työvoimaa muuttaisi lisääntyvässä määrin Suomeen”) ei kuitenkaan ole ehdokkaalle aivan huono ominaisuus (17 %).

Myös ympäristö (”toimii tiukasti kaikkia sellaisia hankkeita vastaan, joista saattaa aiheutua uhkaa alkuperäiselle luonnolle ja ympäristölle”) yltyä arvioissa korkealle (38 %). Lähes samansuuruisen painon saa toisentyyppiseen asennekategoriaan kuuluva vaade ”kannattaa ankarampia rangaistuksia rikoksista” (33 %). Suoraan julki lausuttuna joskin heikompana kurin ja järjestyksen kaipuu huokuu myös muista tuloksista: ”vaatii enemmän kuria ja järjestystä yhteiskuntaan” (21 %) ja ”kannattaa poliisin ja puolustusvoimien voimavarojen lisäämistä” (27 %).

Vailla vetovoimaa ei myöskään ole ehdokas, joka ”suhtautuu kriittisesti EU:hun ja Brysselin päättäjiin” (30 %). Hyvinvointiyhteiskunnan puolustus tulee kirjaimellisesti ilmaistuna (”asettautuu tiukasti pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan ja julkisten palveluiden puolelle”, 28 %) esille vasta samassa ”keskitärkeiden” tekijöiden sarjassa.

Edellä esitetty tulkinta hyvinvointiyhteiskunnan säilyttämisen ensisijaisuudesta perustuu kuitenkin (profiilin kärkeen sijoittuvien näkökohtien ohella) laajempaan, eri osatekijöistä koostuvaan julkista ja yksityistä hyvinvointimallia koskevaan vertailuasetelmaan. Siinä julkinen huolenpito peittoaa yksityisen tehokkuuden, ja vieläpä sangen selvästi. Ehdokas, joka ”toimii siten että elinolot muuttuisivat sosiaalisesti tasa-arvoisemmiksi”, on monin verroin suosittumpi (54 %)

kuin kollegansa, joka ”toimii siten, että yhteiskunta muuttuu kilpailuhakuisemmaksi ja markkinahenkisemmäksi” (7 %).

Yhtä vähän vetoa tunnetaan kandidaattiin, joka ”kannattaa julkisten palveluiden ulkoistamista” (8 %). Verraten heikoilla on näin arvioiden myös henkilö, joka ”tukee julkisen sektorin menojen karsimista” (12 %). Häntä merkittävästi suosituimpi on jopa henkilö, joka ”toimii julkisten palveluiden parantamiseksi tarvittaessa vaikka verotusta korottamalla” (23 %). Ja edelleen, lähelle luettelon loppua jää se, joka ”tukee sitä, että julkisia palveluita siirretään enemmässä määrin yksityisten yritysten ja järjestöjen hoidettavaksi” (7 %).

Kovin suurta äänisaalista ei ehkä ole tiedossa myöskään sille, joka ”kannattaa Suomen Nato-jäsenyyttä” (7 %) tai ylipäätään operoi maamme ulkosuhteilla. Suurvaltasuhteiden edistäjän kohtalo näyttää likimain yhtä tylyltä ilmansuunnasta riippumatta. Arvioissa voi tältä osin aistia jotain omintakeisen suomalaista. Hieman vielä ikävämältä kuin ehdokas, joka ”kannattaa Suomen ja Venäjän suhteiden tiivistämistä” (8 %), tuntuu ehdokas, joka ”kannattaa Suomen ja USA:n suhteiden tiivistämistä” (5 %). Samalla huomataan, että viimeksi mainittu ominaisuus jää koko pitkän listan pohjimmaiseksi.

Voidaan tietysti ajatella, ettei maan ulkosuhteita koskevia kysymyksiä koeta tärkeiksi vaaliteemoiksi, minkä seurauksena niitä ei pidetä olennaisina valintakriteereinä. Aktiivinen mukaanmeno maailmantalouden muutoksiin saa joka tapauksessa jonkin verran enemmän painoa. Ehdokasta, joka ”suhtautuu taloudelliseen globalisaatioon avoimesti ja katsoo sen olevan eduksi myös suomalaisille” (15 %), ei sijoiteta aivan joutavimpien tyhjänpuhujien joukkoon.

Vaikka suoranainen siltarumpupoliitikko ei varmastikaan ole kovin suosittu, kansalaisille tuottaa jossain määrin vaikeuksia ratkaista, onko ehdokas, joka ”keskittyy toimissaan pääasiassa oman maakunnan asioiden edistämiseen”, parempi kuin ehdokas, joka ”toimii pikemminkin koko valtakunnan etua ajatellen kuin oman maakuntansa etua ajaa”. Jälkimmäinen osoittautuu kuitenkin jonkin verran vetoavammaksi (21 % ja 27 %).

3.3.2.2 Odotuksissa tapahtuneet muutokset

Koska kysymyssarja sisältyi myös edellisiä eduskuntavaaleja edeltäneeseen tutkimukseen, mittausten tulosten eroja vertaamalla voidaan tehdä päätelmiä ehdokkaita koskevien odotusten muuttumisesta. Kolmestakymmenestä nyt mukana olleesta arviointikohteesta kaksikymmentäkuusi sisältyi samassa ja siten vertailukelpoisessa muodossa myös aiempaan tutkimukseen.

Rinnastettaessa nyt saadut luvut suoraan aiempiin joudutaan tekemään kummalliselta vaikuttava havainto. Kaikkia tiedusteltuja ominaisuuksia pidetään nyt vähemmän tärkeinä kuin aikaisemmin (kuvio 41).

Koska systemaattisena ilmenevää eroa ei ole järkevää tulkita niin, että kaikkien asioiden merkitys olisi vähentynyt eikä liioin niin, että jokin uusi tutkimuksessa huomioon ottamatta jäänyt asia olisi syönyt tiedusteltujen tekijöiden painoarvon, ilmiölle täytyy etsiä muita selityksiä. Kyseessä on haastatteluaineistoissa toisinaan ilmenevä eräänlainen tekninen tasoero, joka näyttäytyy etenkin monivalintakysymyksiin vastaamisessa. Kysymyssarjan sijainti laajan haastatteluprosessin osana ja tietyt muut tutkimustekniset seikat saattavat vaikuttaa vastaajan aktiivisuuteen, mm. siihen, kuinka moneen kohtaan hän ”jaksaa” vastata. Tämä ei suoranaisesti vaikuta kannanottojen laatuun (kuten myönteisyys–kielteisyys) vaan ainoastaan valintojen kokonaismäärään.

Jos kohta ”raakalukuihin” perustuva vertailukin kykenee antamaan yleispiirteistä tietoa tekijöiden tärkeysjärjestyksestä ja paikantamaan suurimmat suhtautumismuutokset, paremmin kyseisiä asioita voidaan havainnoida suhteellistettuja, mittausten tasoerot eliminoimaan pyrkiviä indeksilukuja käyttämällä (laskentatavasta ks. kuviossa 42 oleva seliteteksti). Näin meneteltäessä tosin menetetään ”kovien” prosenttilukujen tarjoama tulkinnallinen ja viestinnällinen konkreettisuus.

Indeksilukujen vertailu kertoo ”hyvän ehdokkaan” kuvan pysyneen pitkälti entisenlaisena. Häneltä edellytettyjen ominaisuuksien järjestys on säilynyt keskeisiltä osiltaan samana. Tätä kuvastaa mm. se, että

amat neljä ominaisuutta valtaavat ykkössijat molemmissa tutkimuksissa ja vieläpä samassa järjestyksessä. (Kuvio 42.)

Kaikkien niiden kohdalla voidaan havaita (absoluuttisten lukujen alenemisesta huolimatta) myös suhteellisen painoarvon kasvua. Suurimpana muutos näkyy ”minun asiani” ajamisen vaateessa (”ajaa määrätietoisesti ja tinkimättömästi kaltaistenne ihmisten ja ihmisryhmien etuja”). Myös yhteiskunnallisen tasa-arvon tähdentämisen (”toimii siten, että elinolot muuttuisivat sosiaalisesti tasa-arvoisemmiksi”) ykkössija on entisestään huomionarvoisesti vahvistunut.

Aiempaa vetovoimaisemmaksi koetaan niin ikään EU-epäilyä harjoittava ehdokas (”suhtautuu kriittisesti EU:hun ja Brysselin päätäjiin”). Muutos sopii yhteen muissa mielipidemittauksissa esille tulleen EU-kriittisyyden kasvun kanssa. Tätä hieman vähemmän suositetaan ovat lisänneet laaja-alaisuuteen (”toimii pikemminkin koko valtakunnan etua ajatellen kuin oman maakuntansa etua ajaen”) tähtäävät kandidaatit, ympäristöllä yrittävät (”toimii tiukasti kaikkia sellaisia hankkeita vastaan, joista saattaa aiheutua uhkaa alkuperäiselle luonnolle ja ympäristölle”) sekä palveluiden puolustajat (”vastustaa kunnallisten palveluiden heikentämistä nykyiseltä tasolta”).

Myös päinvastaiseen suuntaan tapahtuneita muutoksia voidaan kirjata. Selvin kysynnän vähentyminen koskee ehdokasta, joka ”kanattaa maan sisäisen muuttoliikkeen hillitsemistä”. Muutos on suunnaltaan luonteva, kun se sidotaan muiden tutkimusten tuottamaan seurantatietoon. Huoli muuttoliikkeen seurauksista voimistui vuosituhatluku alussa ja on sittemmin jonkin verran laantunut.

Kurin ja järjestyksen tematiikka (”vaatii enemmän kuria ja järjestystä yhteiskuntaan”) ei myöskään näyttäisi tuottavan aivan aiempaa tulosta. Muilta osin muutokset ovat vähäisempiä. Kompakti kokonaiskuva arvioinneissa vaalikauden aikana tapahtuneitten muutosten suunnasta ja suuruudesta saadaan ”propellista”, jossa esitetään indeksoitujen lukujen ominaisuuskohtaiset erotukset (kuvio 43).

3.3.2.3 Väestöryhmittäiset erot odotuksissa

Väestöä koskevien tekijöiden yhteydet ehdokkaalle asetettuihin kelpoisuusehtoihin eivät yleisesti ottaen ole kovin voimakkaita. ”Hyvän ehdokkaan” poliittisista tavoitteista vallitsee täten verrattain laaja konsensus kansalaisten keskuudessa.

Sukupuolen mukainen vertailu kertoo naisten edellyttävän ehdokkaaltaan miehiä useammin etenkin sukupuolten tasa-arvon ajamista. Myös sosiaalinen tasa-arvo, vähemmistöjen asia sekä ympäristönäkökohdat korostuvat havaittavasti naisten valinnoissa. Miehisinä painoituksina tulevat esille lähinnä ydinvoiman lisärakentaminen ja kuntien lukumäärän vähentäminen. Tulosta tulkittaessa tulee huomata, että kyse on vain ryhmien välisistä eroista, ei asioiden kannatuksen absoluuttisesta tasosta (jolloin myönteisenkin suuntainen ero voi merkitä selkeän kielteistä asennoitumista). (Kuvio 44.)

Ikäryhmittäisissä eroissa ei liioin ole suurta dramatiikkaa. Selvä riippuvuus kuitenkin havaitaan mm. rasismin vähentämisessä, jota nuoret edellyttävät voimakkaammin. Valtakunnallista vaikuttamista maakuntasihdin sijasta nuoret peräävät niin ikään enemmän kuin vanhemmat. Kurin ja järjestyksen vaatiminen puolestaan yleistyy selvästi iän kohotessa. Samansuuntaisesti kasvaa myös EU-kriittisyyden edellyttäminen. (Ei kuviota.)

Koulutustason yhteydet näkyvät osin samoissa asioissa. Tekijöiksi, joiden painoarvo selvimmin kohoaa koulutustason kohoamisen myötä, osoittautuvat mm. vaateet yritysten työvoimakustannusten alentamisesta sekä siitä, että ehdokas ajaa pikemminkin koko valtakunnan kuin oman maakuntansa etua. Myös uskallusta toimia tarvittaessa äänestäjien tahdon vastaisesti koulutetut kaipaavat huomattavasti useammin kuin kouluttamattomat. (Ei kuviota.)

Äänestäjätyyppien mukaiset erot odotuksissa ovat suhteellisen vähäisiä. Selvimmin, joskaan ei kovin selvästi, ryhmät erottaa kysymys poliittisen toiminnan laaja-alaisuudesta. Liikkuvat äänestäjät tähden-tävät vakiintuneita äänestäjiä useammin koko valtakunnan tasolla tapahtuvaa vaikuttamista. Viimeksi mainitut taas korostavat hieman

useammin oman maakunnan asioiden ensisijaisuutta. Odotuksissa poliittisen toiminnan laaja-alaisuudesta heijastuu äänestäjätyyppin ja iän yhdysvaikutus, ts. se että vakiintuneet äänestäjät ovat keskimäärin vanhempia kuin liikkuvat. Muita liikkuvien äänestäjien useammin korostamia asioita ovat mm. ympäristökysymykset ja palvelujen turvaaminen. (Kuvio 45.)

3.3.2.4 Puolueittaiset erot odotuksissa

Koska ehdokkaita asettavat puolueet ilmoittavat olevansa erilaisia ja toistensa vaihtoehtoja, myös niiden äänestäjäkunnilla voi ajatella olevan poikkeavia näkemyksiä siitä, millaisia asioita ”hyvän ehdokkaan” tulee ajaa. Seuraavaan on koottu tiedot viiden tällä hetkellä suurimman eduskuntapuolueen kannattajien odotuksista.

Kunkin puolueen mieltymyksistä esitetään kaksi kuvaajaa: valintojen prosentuaalisiin osuuksiin perustuva laskeva mieltymysprofiili sekä erillinen poikkeamaprofiili, joka kertoo prosenttiosuuksien erotuksina sen, miten kyseisen puolueen kannattajat eroavat odotuksiltaan koko väestön keskiarvosta. Vaikka tulostus on verrattain laaja, se esitetään raportissa, koska siihen arvellaan kohdistuvan yleistä kiinnostusta.

Puolueittaiset mieltymysprofiilit ovat äkkikatsomalta pitkälti toistensa kaltaisia. Ehdokkaan tärkeimmistä ja vähiten tärkeistä ominaisuuksista vallitsee verrattain laaja yhteisymmärrys. Kunkin puolueen profiilin kärjestä ja tyvestä löytyvät paljolti samat tekijät. Harmonisita yhteisymmärrys ei kuitenkaan ole.

Keskustan kannattajien listalla kärkeen kipuavat samat tekijät kuin koko väestönkin eli vaatimus sosiaalisen tasa-arvon vahvistamisesta ja ”oman yhteiskuntaryhmän” etujen pontevasta ajamisesta. Kolmannelle sijalle yltää vähemmistöjen asia; ero koko väestön keskiarvoon ei kuitenkaan ole tältä osin suuri (+6 %). Kokonaisuutena puolueen profiili on suhteellisen neutraali ja vailla voimakkaita ominaispiirteitä. Valtakunnallisen yleispuolueen imagoa himmentää kuitenkin hie-man se, että ehdokkaan edellytetään ajavan verraten voimallisesti

oman maakunnan etua (+11) koko maan edun korostamisen (−5 %) kustannuksella. Vähemmistöjen oikeuksien laajentamiseen kielteisesti suhtautuva ehdokas saa puolueen kannattajilta tavallista suurempaa ymmärtämystä (+7 %). (Kuvio 46.)

SDP:n profilissa kärjen valtaavat samat asiat, tasa-arvo ja ”meihin” kuuluvien etujen vaaliminen. Keskivertoäänestäjästä puolueen kannattajat eivät poikkeakaan kovin selvästi minkään ominaisuuden kohdalla. Ilmeisesti koko väestön toivomuslista on jo valmiiksi siinä määrin ”sosiaalidemokraattinen”, ettei puolueen kannattajilla ole siihen paljon lisättävää. Merkittävin poikkeama keskimääräisyydestä koskee sosiaalista tasa-arvoa, jonka edistämisen puolesta puhuvaa ehdokasta puolueessa suositaan tavallistakin laajemmin (+10 %). Hieman keskimääräistä nuivemmin ryhmässä asennoidutaan mm. yritysten työvoimakustannusten alentajaan, rangaistusten koventajaan ja oman maakunnan suosijaan (kaikki −6 %). (Kuvio 47.)

Kokoomuksen kohdalla lukuihin tulee enemmän eloa. Koko väestön ykkösvaade sosiaalinen tasa-arvo tipahtaa kuudenneksi (−17 %), ja sen tilalle siirtyy oman viiteryhmän asioiden ajaminen. Toiseksi nousee ehdokkaan valmius toimia äänestäjiensä tahdon vastaisesti (+11 %). Kärkeen nousevat myös kurin ja järjestyksen vaatiminen (+5 %) sekä yritysten työvoimakustannusten alentaminen (+13 %). Kun tähän liitetään huomattavan vähäinen innostus vähemmistöjen asian ajamiseen (−20 %), voi puolueen imagossa nähdä jonkinlaista kalseutta. Pyrkimystä ulkoisen kuvan pehmentämiseen ja keskustaoikeistolaistamiseen ei täten ole saatu vielä päätökseen. Puolueen kannattajat profiloituvat vahvasti myös ydinvoima- ja Nato-kannoiltaan (+19 % ja +17 %). Omaleimaisuutta ryhmä saa myös mm. julkisten palveluiden ulkoistamista (+15 %) ja markkinahenkisyyden lisäämistä (+11 %) koskevilla vaateillaan. (Kuvio 48.)

Vasemmistoliiton kuviossa poikkeamat piirtyvät niin ikään selviksi. Puolueen kannattajien odotuksissa avainsana on sosiaalisuus. Ryhmä nokittaa reippaasti vielä keskimääräisväestönkin sinänsä selvät hyvinvointivaateet (sosiaalinen tasa-arvo +12 %, pohjoismaainen malli +17 %). Eikä raha ole este: kannatetumpi kuin väestössä keskimää-

rin on ehdokas, joka veroja korottamalla parantaa julkisia palveluita (+10 %). Tavallista vahvemman tuen saavat mm. Venäjän-suhteiden tiivistäminen (+13 %) sekä rasismien ja muukalaisvihan vähentäminen (+11). Keskimääräistä vähemmän vetoa ryhmässä tunnetaan kuriin ja järjestykseen (−12 %) kuten myös, ehkä odottamattomasti, oman väestöryhmän etujen tiukkaan ajamiseen (−15 %). (Kuvio 49.)

Vihreiden poikkeamaprofili muodostuu korkeaksi ja myös sellaiseksi, ettei vaara sekoittumisesta muihin ole suuri. Näin siitä huolimatta, että ryhmän matka luontoliikkeestä kohti yleispuoluetta on edennyt mittavasti. Vaikka sosiaalinen tasa-arvo kohoaakin myös vihreiden ykkösvaateeksi, ja vieläpä tavallista ponneikkaammin (+17 %), ryhmä kykenee lunastamaan ympäristöpuolueen julkisuuskuvansa luonnonsuojelun kohoamisella yhtä tähdennetyksi tavoitteeksi. Viimeksi mainitun kohdalla ero väestön keskimääräisiin lukuihin on selvästi suurin (+32 %). Tavallista keskeisemmällä sijalla vihreiden kannattajien odotuksissa ovat myös rasismien torjunta (+27 %), vähemmistöjen asia (+22 %) sekä sukupuolten tasa-arvo (+18 %). Rangaistusten koventaminen, kuri ja järjestys, poliisi ja muu pamppulin ja vetoaa vihreisiin kokonaisuutena vasemmistolittolaisiakin vähemmän. (Kuvio 50.)

Suhtautuminen kansalaispalkkaan

Politiikkaa koskevien odotusten yhteydessä voidaan tarkastella myös suhtautumista kansalaispalkkaan. Vaikka erillinen väittämämuotoinen kysymys ei ole yhteismitallinen edellä eriteltyjen näkemysten kanssa, teema on saanut uutta ajankohtaisuutta ja nousee esille myös vaalikeskusteluissa.

Teesi ”Kaikille pysyvästi maassa asuville tulisi taata tietty perustulo eli kansalaispalkka riippumatta siitä, käykö työssä vai ei” jakaa kansalaiset miltei tasan kahtia. Vastustus on hieman suurempaa (52 %) kuin kannatus (47 %). Vuodesta 2002 jakauma ei ole muuttunut käytännössä mitenkään. (Kuvio 51.)

Kunnanjohtajien kannat ovat yksiselitteisen kielteisiä (16 % puoltaa, 78 % kieltää). Vaikka ryhmän kannat olivat jo aiemmin torju-

vampia kuin kansalaisten, ero on kasvanut näkyvästi neljän viime vuoden aikana.

Väestön sisällä todetaan joitakin huomionarvoisia eroja. Suurinta kannatusta kansalaispalkka-ajatus saa – sinänsä ymmärrettävästi – työttömiltä. Myös vasemmistoliittolaiset ovat laajasti hankkeen kannalla. Kielteisimmin suhtautuvia ovat ylemmät toimihenkilöt, korkeimmin koulutetut ja kokoomuksen kannattajat. Vihreät uinuvat oman ehdotuksensa ohi, ellei sitten asia ole ryhmän mielestä kysymyksessä väärin muotoiltu. Pääkaupunkiseudulla asennoituminen on penseämpää kuin muulla maassa. (Ei kuviota.)

3.3.3 ARVIOT PUOLUEIDEN OMINAISUUKSISTA

Vaaliteemaan kytkeytyi myös puolueiden julkisia kuvia kartoittava uusi kysymyssarja. Vastajille lueteltiin kaikki nykyiset eduskunta-puolueet ja joukko luonnehdintoja. Kunkin luonnehdinnan kohdalla heidän tuli kertoa, mihin puolueisiin (yhteen, useampaan, kaikkiin tai ei mihinkään) se heidän nähdäkseen sopii. Vaikka arvioitavana olivat eduskuntapuolueet, asetelman pääasiallinen fokus oli kuntatasolla. Näin siksi, että puolueisiin sovitettavat luonnehdinnat koskivat ennen muuta niiden kuntapoliittista toimintaa ja tavoitteita.

Ominaisuuksittainen tarkastelu

Yleissilmäys tuloksiin kertoo, että puolueet profiloituvat kansalaisten arvioissa verraten selvästi toisistaan erottuviksi. Tietyt ominaisuudet selvästikin ”kuuluvat” tietyille puolueille mutta eivät toisille. Samalla kuitenkin epätietoisuutta (”ei osaa sanoa”) kuten myös luonnehdintojen epäsovivuutta (”ei sovi mihinkään puolueeseen”) ilmentävien vastauksien osuudet ovat huomattavan suuria. (Kuviot 52a–52d.)

Edelleen huomataan, että suurimmat puolueet keräävät pääosan maininnoista siten, että pienempien puolueiden kuvat jäävät vähäverisen ilmeettömiksi. Puolueen koko ja tunnettuus vaikuttavat täten voimakkaasti arvioihin. Ilmiö on tuttu esimerkiksi yrityskuvatutkimuksista, joissa tunnetut suuryrityksen saavat osakseen jokseenkin

kaikki – niin hyvät kuin pahatkin – yrityskuvaominaisuudet ja tuntemattomammat jäävät hahmottomiksi.

Osaselittäjänä ovat puolueiden kannatusosuuksien erot. Mikäli suuren puolueen kannattajat ovat taipuvaisia, kuten inhimillistä on, näkemään oman puolueensa myönteisessä valossa ja unohtamaan sen mahdolliset heikkoudet, kyseisen puolueen kuva määräytyy merkittävästi jo tämän takia. Mikäli pienpuolueen kannattaja toimii samoin, se ei juuri heijastu tuloksiin.

Nämä taustoitukset huomioon ottaen voidaan yleisellä tasolla todeta, että ”parhaan puolueen” asema on paljolti kahden kauppa. SDP ja keskusta keräävät suurimman osan tiedustelluista positiivisiksi tulkittavista ominaisuuksista. Kokoomuksen osana on, paitsi saada arvostavia määreitä, tulla leimatuksi jonkinlaiseksi kansalaisten arjen unohtaneeksi poliittiseksi tehosekoittimeksi. Osaksi kyse on säilyttämisen ja uudistamisen välisestä ristiriidasta, jossa kaikinainen vanhassa hyvässä pitäytyminen on yleensä omiaan saamaan enemmän puoltajia.

Mikäli luonnehdintaa ”hyvä puolue kunnallishallintoa ja palveluita koskeissa asioissa” pidetään jonkinlaisena kokoavana yleismääreenä, havaitaan SDP:n (29 % liittää ominaisuuden puolueeseen) ja keskustan (24 %) kärkiasema selväksi. Kolmanneksi sijoittuvan kokoomuksen (14 %) vanavedestä löytyvät Vasemmistoliitto (9 %) ja vihreät (7 %). Muiden puolueiden (PS, KD ja RKP) saamat ”äänimäärät” jäävät marginaaliksi. Lähes joka viides (18 %) ei suostu liittämään hyvän kuntapuolueen leimaa mihinkään puolueeseen. (Kuvio 52b.)

Vastaavankaltainen ryhmittäminen nähdään toisen avoimen kehuvan määreen ”tehokas ja aikaansaava kunnallisia palveluita koskeissa asioissa” kohdalla (SDP 32 %, keskusta 27 %, kokoomus 14 %). Luonnehdinnan ”esittää järkeviä ja toteuttamiskelpoisia ehdotuksia maamme kuntien kehittämiseksi” kohdalla puolueiden järjestys on sama, mutta niiden väliset erot ovat pienempiä (SDP 24 %, keskusta 23 %, kokoomus 17 %). (Kuvio 52a.)

Niin ikään perustavanlaatuisesti luettavan määreen ”ymmärtää kuntien asukkaiden tarpeita ja pitää heidän puoltaan” kohdalla kes-

kusta (28 %) kipuaa täpärästi SDP:n (26 %) ohi (kokoomus 13 %). Hieman selvemmän ykkössijan keskusta saa maakunnallisesta vaikutamisesta ("toimii aktiivisesti oman maakuntani elinolojen kehittämiseksi"; keskusta 29 %, SDP 23 %, kokoomus 12 %). (Kuviot 52a ja 52c.)

SDP:n ykkössija on varsin selvä sellaisten luonnehdintojen kohdalla, joissa viitataan sosiaaliseen tasa-arvoon. Tämä käy ilmi esimerkiksi luonnehdinnan "edistää sosiaalista tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta omassa kunnassani" arvioinnissa (SDP 32 %, keskusta 16 %). Tässä yhteydessä myös Vasemmistoliitto (13 %) nousee kokoomuksen (9 %) edelle. (Kuvio 52c.)

Useiden positiivisten luonnehdintojen kohdalla saavuttamansa suosion ohella SDP ja keskusta keräävät kärkisijoja myös vähemmän mairittelevissa yhteyksissä. Syytösten syynä on eri tavoin määritelty muutosvastarinta. Keskustan rasitteena on mm. se, että puolue on "takertunut liiaksi kiinni maamme nykyiseen kuntarakenteeseen ja kuntien lukumäärään" (26 %, SDP 11 %, kokoomus 11 %). Sosiaalidemokraattien vastaava rasite on ykkössijalla arvioitaessa sitä, mikä puolue on "takertunut liian voimakkaasti julkisten palveluiden tukemiseen ja niiden puolustamiseen" (SDP 15 %, Vasemmistoliitto 15 %, keskusta 8 %). (Kuviot 52a ja 52b.)

Suvereeniin asemaan kielteissävyisten luonnehdintojen kerääjänä kohoaa kuitenkin kokoomus. Puolue saavuttaa selvän kärkisijan mm. määreiden "on etääntynyt liiaksi kuntien asukkaista ja heidän tarpeistaan" (27 %), pyrkii muuttamaan yhteiskuntaa liian kilpailuhakuiseksi ja markkinahenkiseksi" (40 %) ja "ajaa liian voimakkaasti kuntien pakkoliitoksia ja kuntien määrän vähentämistä" (20 %) kohdalla. (Kuviot 52a–52c.)

Vaikka puolueiden kyky tehdä hyvää saattaa monen mielestä olla kyseenalainen, suoranaisesti vahingollisina niitä ei sentään pidetä. Tätä kuvastaa määreen "on uhka maamme kuntien asukkaiden hyvinvoinnille" saama vastaanotto. Lähes joka toisen (43 %) mielestä kuvaus ei sovi mihinkään puolueeseen. (Kuvio 52b.)

Puolueiden ominaisuusprofiilit

Kun sama informaatio esitetään toisinpäin, ts. ominaisuuksittaisen tarkastelun sijasta puolueittaisessa muodossa, voidaan havainnoida puolueiden ominaisuusprofileja. Tulokset osoittavat kolmen suurimman puolueen julkisuuskuvat toisistaan poikkeaviksi.

Keskustan profiilin kärkeä hallitsee kolmen positiivisen luonnehdinnan joukko. Puolue nähdään useimmin aktiivisena maakunnan olojen kehittäjänä, asukkaiden tarpeita ymmärtävänä sekä tehokkaan ja aikaansaavana. Neljänneksi sijoittuvan negatiivisen luonnehdinnan, vanhoihin rakenteisiin takertumisen, jälkeen arvioiden sävy säilyy jälleen pitkään myönteisenä. (Kuvio 53.)

SDP:n kärkiominaisuudet ovat niin ikään positiivisia. Puolueen katsotaan olevan tehokas ja aikaansaava, sosiaalista tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta edistävä ja yleensäkin hyvä puolue kunnallishallintoa ja palveluita koskevissa asioissa. Myönteisiä määreitä riittää kuvaajassa pitkälle alaspäin, vasta kymmenennellä sijalla vastaan tulee puolueen liiallinen into kuntaliitoksiin.

Kokoomuksen profiili piirtyy tyystin toisenlaiseksi. Selvimmiksi puolueen tuntomerkeiksi nähdään liiallinen markkina- ja kilpailuhenkisyys, yli-innokas ulkoistamis- ja yksityistämishalu, yritysten tahdon mukaan tanssiminen sekä etääntyminen kansalaisten tarpeista. Ensimmäinen yksiselitteisen myönteinen luonnehdinta, järkevien ja toteuttamiskelpoisten ehdotusten esittäminen, löytyy kuudennelta sijalta. Ilmiö selittyy ainakin osaksi luonnehdintojen valinnalla, osaksi sillä, että kansalaisten suhde kokoomukseen on kaksijakoista. Kokoomukseen liitetään uudistushakuisuutta, josta osa kansalaisista on viehättänyt. Huomattava osa väestöstä kuitenkin pelkää kokoomuksen painavan kaasua liian lujaa, kun he haluaisivat jarrutella ja pitäytyä olemassa olevassa.

Muiden puolueiden profiilit jäävät niin mataliksi (suurin niihin sisältyvä luku on 15 %), ettei niiden esittäminen ole tarkoituksenmukaista. Kaikki kaikkia puolueita koskevat luvut ovat edellä esitetyssä ominaisuuskohtaisessa tarkastelussa. Myös tulosten väestöryhmittäis-

ten erojen etsinnästä pidättäydytään. Koska matriisimuotoinen kysymysasetelma tuottaa jo perusmuodossaan (ns. suorina jakaumina) varsin laajan tulostuksen (yhteensä 190 prosenttilukua), arvioiden yksityiskohtaisempaa pirstomista ei ole mahdollista sisällyttää raporttiin. (Kuviot 52a–52d.)

Kunnanjohtajien näkemykset puolueiden ominaisuuksista

Kysymyssarja sisältyi samassa joskin supistetussa muodossa kunnanjohtajilta kerättyyn aineistoon. Luonnehdintojen lukumäärää oli vähennetty yhdeksästätoista yhteentoista.

Yleisesti kunnanjohtajien arvioista huomataan, että ne ovat selkeämpiä kuin kuntalaisten. Ominaisuudet ja puolueet löytävät paremmin toisensa. Epätietoisuutta kuvastavat osuudet jäävät vähäisemmiksi kuin kuntalaisilla, mutta luonnehdintojen huonoa istuvuutta (”ei sovi mihinkään puolueeseen”) ilmentävät osuudet säilyvät monilta osin suurehkoina.

Mikäli luonnehdintaa ”hyvä puolue kunnallishallintoa ja palveluita koskevista asioista” pidetään jälleen jonkinlaisena kokoavana indikaattorina, todetaan keskustan ykkösasema verraten selväksi (keskusta 55 %, SDP 41 %, kokoomus 29 %). Puoluetta kohtaan tunnettu suopeus tulee systemaattisena esille siinä, että kaikkien tiedustelujen myönteisten määreiden (yhteensä viisi määrettä) katsotaan sopivan parhaiten keskustaan. (Kuviot 54a ja 54b.)

Säännönmukaista kunnanjohtajien arvioissa on myös se, että kaksoisjärjestelmän kaikissa mainituissa positiivisissa luonnehdinnoissa saa SDP. Kokoomuksen kolmosijalla kyseisissä kohdissa ovat niin ikään systemaattisia.

Vaikka keskustaa saa vertailussa eräänlaisen sädekehän, kohdistuu siihen myös näkyvää kriittisyyttä. Puolue kohoaa yliveriseksi ykköseksi, kun kyse on takertumisesta vanhaan. Myös järkevien(kin) uudistusten estäjäksi keskustaa nimitetään muita useammin. Osansa arvostelusta saavat silti myös SDP ja kokoomus. Kuntien pakkoliittämisessä pari nähdään käytännössä samanlaisiksi konniksi. Julkiseen palvelutuotantoon liiaksi juuttuneiksi kunnanjohtajat näkevät laajas-

ti sekä SDP:n että Vasemmistoliiton. Kokoomus saa kunnanjohtajilta samat syytökset ulkoistamisinnosta kuin kuntalaisilta.

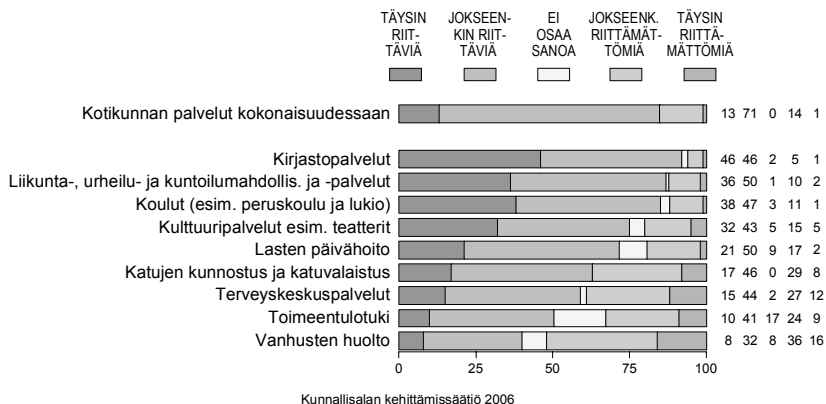
Kunnanjohtajien arvioita tulkittaessa tulee ottaa huomioon maamme kuntakenttä ja sen poliittinen rakenne. Keskustalainen tai puoluetta lähellä oleva kunnanjohtaja ei ole siinä aivan harvinainen tapaus. Väheksymättä vähääkään keskustan ansioita sen enempää kuin kunnanjohtajien niistä esittämiä arvioita on tarpeen tiedostaa tähän liittyvä kotiinpäinvedon mahdollisuus.

Puolueet kansanvallan takeena

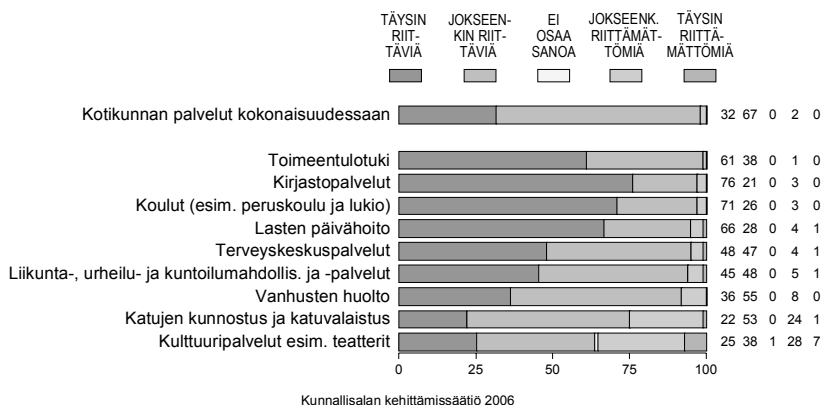
Täydentävää tietoa puolueisiin suhtautumisesta tarjoaa mittari, jolla tunnusteltiin näkemyksiä puolueiden merkityksestä demokratian toteutumiselle. Väite ”Puolueet ovat tae siitä, että hallinto toimii kansanvaltaisesti” hyväksytään (51 %) hieman useammin kuin kiistetään (46 %). Vaikka ilmaisu mahdollistaa monenlaisia tulkintoja, siihen yhtymisessä kyse on eräänlaisesta välttämättömyyden tajuamisesta. Eli niin paljon kuin puolueita vieroksutaankin, niitä ilmankaan ei tulla toimeen. Vaikka puolueiden olemassaolo ei suoranaisesti takaisi demokratian toteutumista, demokratian toteutuminen edellyttää puolueiden olemassaoloa. (Kuvio 55.)

Kunnanjohtajien käsitykset ovat hieman hyväksyvämpiä (61 % / 35 %). Edellisestä, viime eduskuntavaalien alla suoritetusta mittauksesta kummankin ryhmän kannat ovat muuttuneet hieman epäilevämmiksi. Väestön sisäiset näkemyserot tässä periaatteellisessa kysymyksessä ovat vähäisiä.

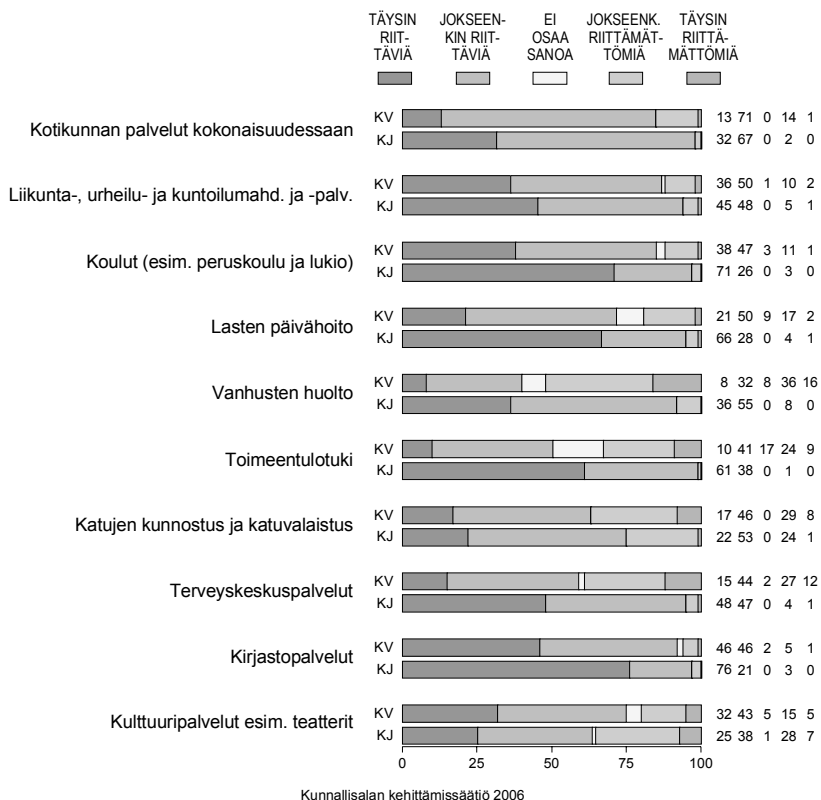
Kuvio 1. KUINKA RIITTÄVIÄ KUNNALLISET PALVELUT KOTIKUNNASSA OVAT NIIDEN TARPEESEEN NÄHDEN: KOKO VÄESTÖN ARVIOT (%).

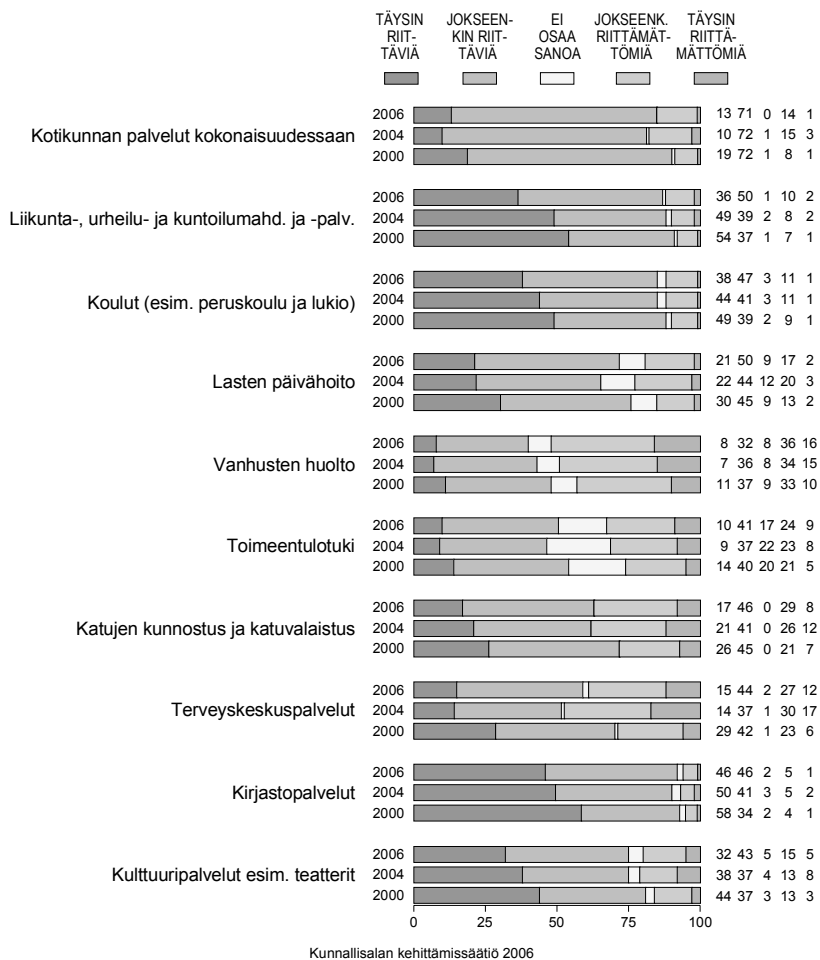
Kuvio 2. KUINKA RIITTÄVIÄ KUNNALLISET PALVELUT KOTIKUNNASSA OVAT NIIDEN TARPEESEEN NÄHDEN: KUNNANJOHTAJIEN ARVIOT (%).

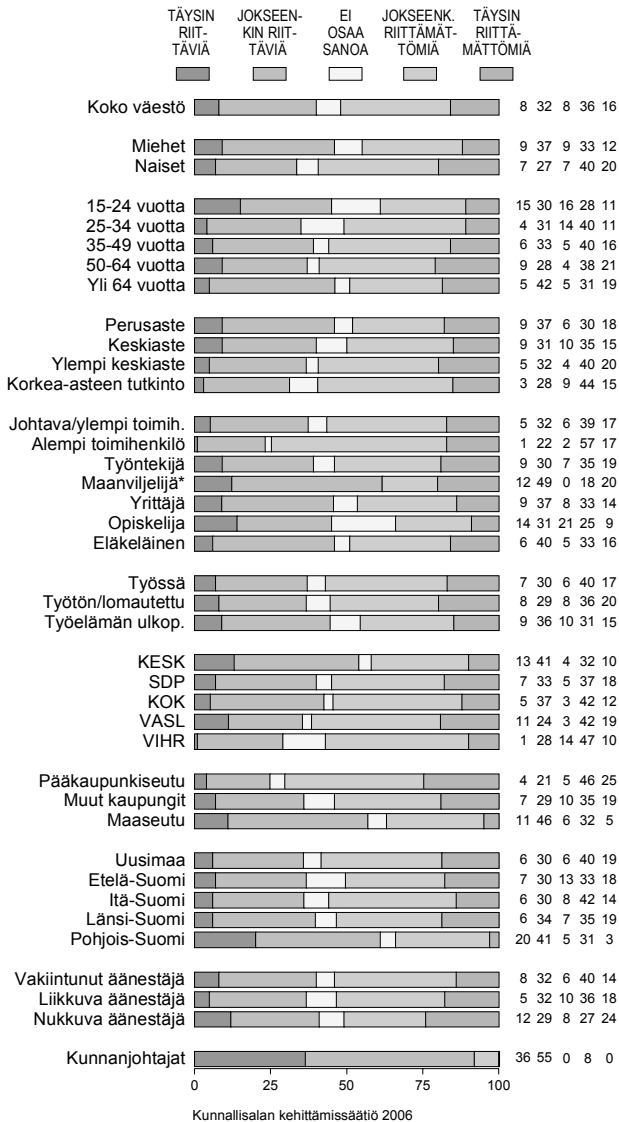
Kuvio 3. KUINKA RIITTÄVIÄ KUNNALLISET PALVELUT OVAT: KOKO VÄESTÖN (KV) vs. KUNNANJOHTAJIEN (KJ) ARVIOT (%).

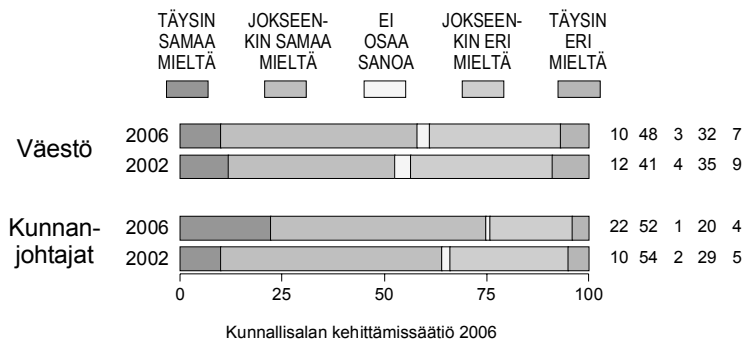
**Kuvio 4. KUINKA RIITTÄVIÄ KUNNALLISET PALVELUT KOTIKUNNASSA OVAT: KO-
KO VÄESTÖN ARVIOT VUOSINA 2000, 2004 JA 2006 (%).**

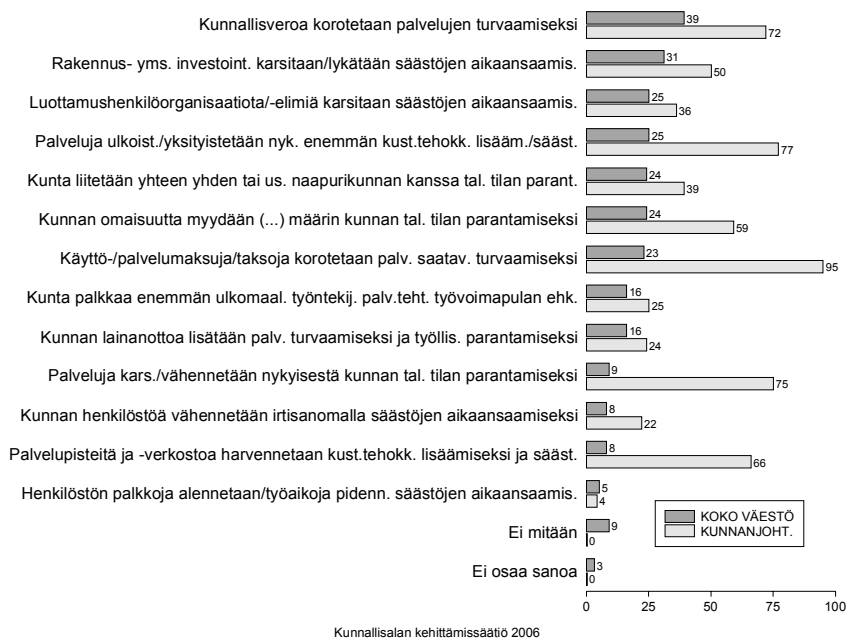
Kuvio 5. KUINKA RIITTÄVIÄ KUNNALLISET PALVELUT OVAT: VANHUSTEN HUOLTO (%).

Kuvio 6. "Kunnallisiin palveluihin ja hallintoon kohdistettavat säästöt ovat jälleen tarpeellisia, jotta kuntien taloudellinen tilanne paranisi" (%).

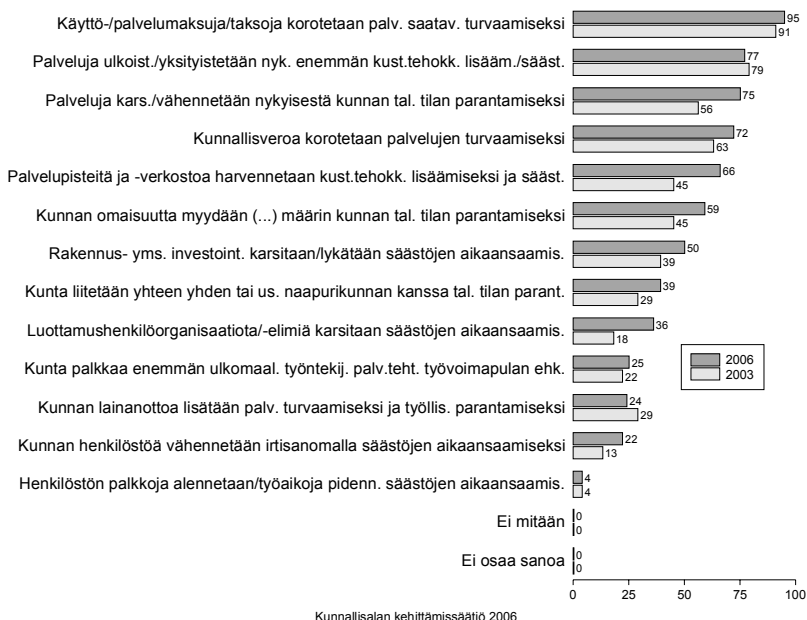
Kuvio 7. MITKÄ TOIMET HYVÄKSYISI OMASSA KUNNASSAAN: KOKO VÄESTÖ vs. KUNNANJOHTAJAT (%)

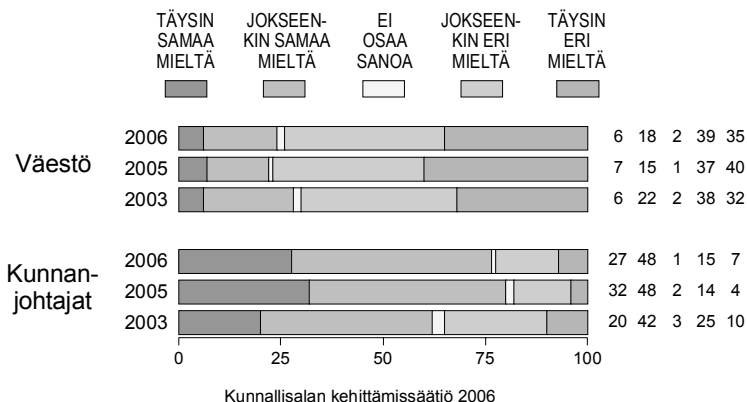
Kuvio 8. MITKÄ TOIMET HYVÄKSYISI OMASSA KUNNASSAAN: KOKO VÄESTÖ VUOSINA 2003 JA 2006 (monivalintakysymys, tekstejä osin pelkistetty, %).

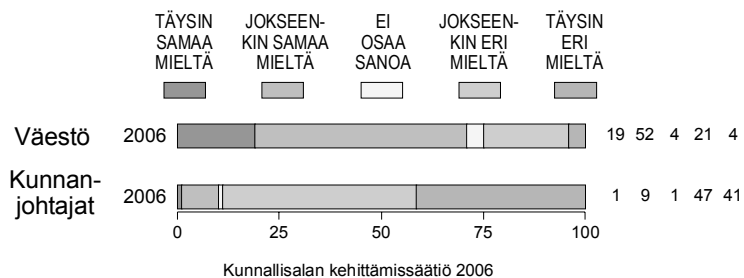
Kuvio 9. MITKÄ TOIMET HYVÄKSYISI OMASSA KUNNASSAAN: KUNNANJOHTAJAT VUOSINA 2003 JA 2006 (monivalintakysymys, tekstejä osin pelkistetty, %, %).

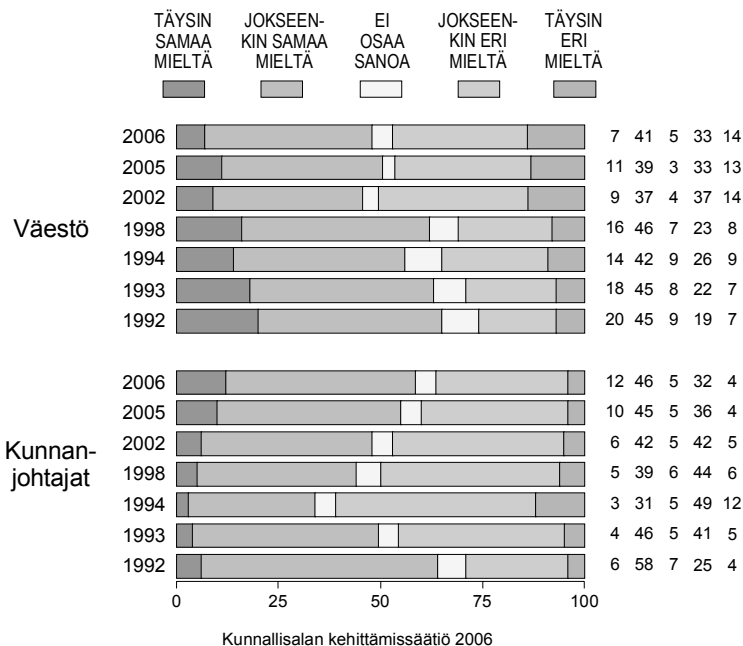
Kuvio 10. "Terveyskeskukset tulee alueellisesti yhdistää suuremmiksi yksiköiksi" (%).

Kuvio 11. "Valtion kuntiin kohdistamaa valvontaa pitäisi lisätä sosiaali- ja terveydenhuollossa" (%).

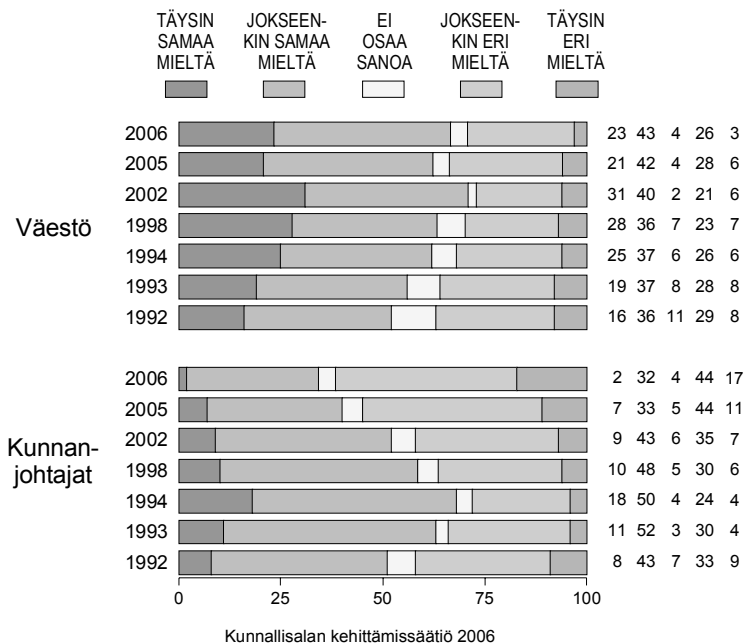

Kuvio 12. "Kunnallisten palveluiden ulkoistaminen* yksityisten yritysten tai muiden yksityisten tahojen hoidettavaksi toisi palveluihin tehokkuutta ja säästäisi kustannuksia" (%).

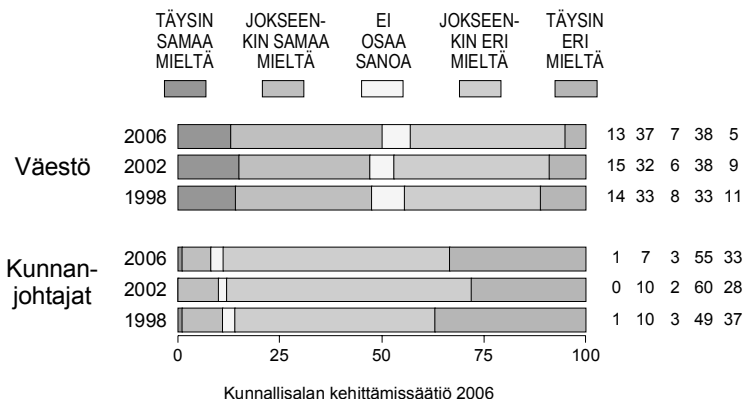
*Kysymysmuoto osittain muuttunut. Vuosina 1992-2005 kysymys kuului: "Kunnallisten palveluiden siirtäminen yksityisten yritysten tai muiden yksityisten..."

Kuvio 13. "Mikäli kunnalliset palvelut ulkoistettaisiin* yksityisten yritysten hoidettaviksi, kuntalaisten eriarvoisuus ja turvattomuus lisääntyisi" (%).

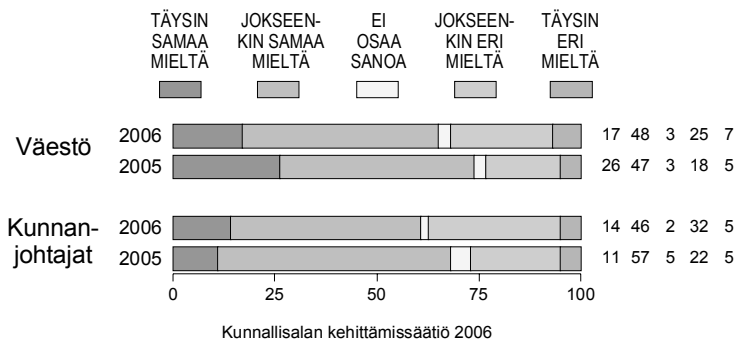

*Kysymysmuoto osittain muuttunut. Vuosina 1992-2002 kysymys kuului: "Mikäli kunnalliset palvelut yksityistettäisiin, kuntalaisten eriarvoisuus ja turvattomuus lisääntyisi".

Kuvio 14. "Sosiaalinen ja taloudellinen eriarvoistuminen on omassa kotikunnassani mennyt liian pitkälle" (%).

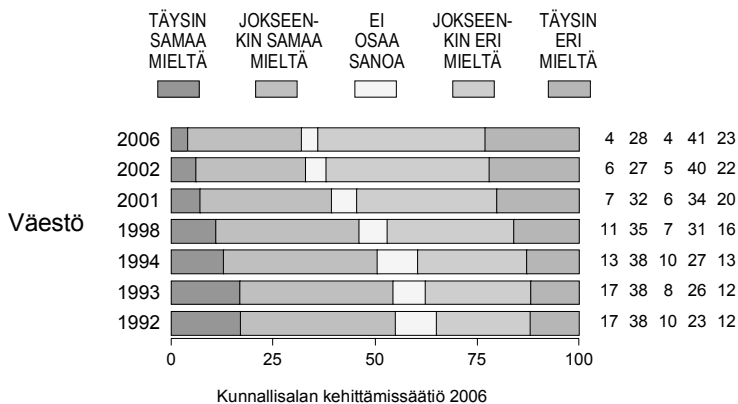

Kuvio 15. "Kansalaisilla tulisi olla paremmat mahdollisuudet itse ratkaista haluavatko he verovaroidaan yksityisesti vai julkisesti tuotettuja sosiaali-, koulutus- ja terveyspalveluita" (%).

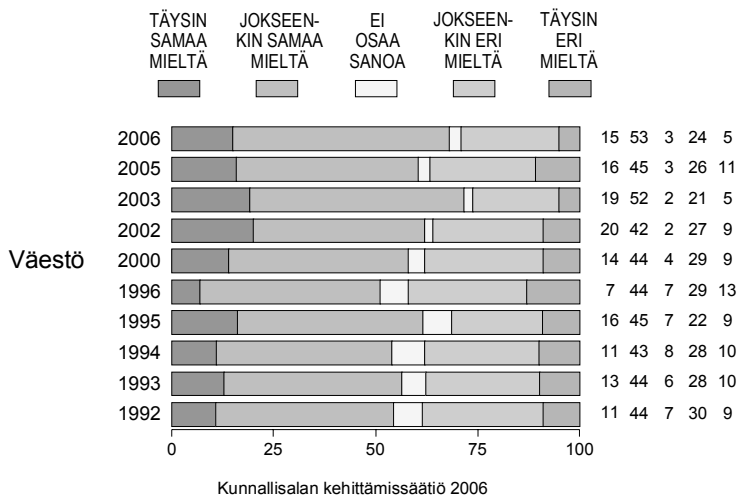
Kuvio 16.

"Mahdollisimman monista kunnallisia palveluita tarjoavista laitoksista olisi* muodostettava liikelaitoksia yrityselämän mallin mukaan" (%).

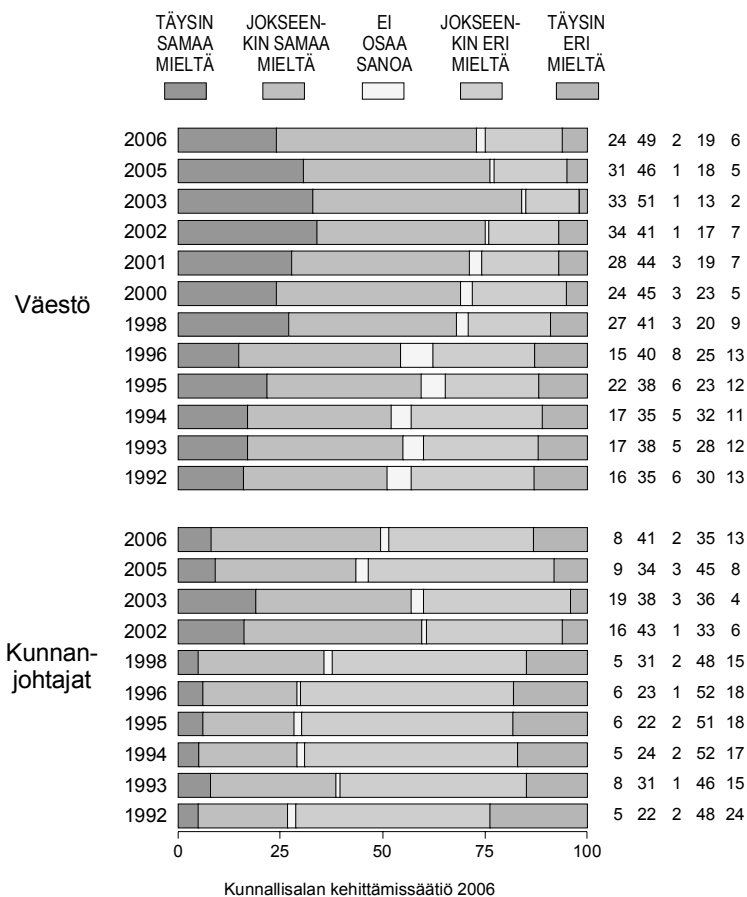

*Kysymysmuoto vähäisesti muuttunut. Vuosina 1992-2001 ehdotus oli sävyltään vaativampi: "on muodostettava".

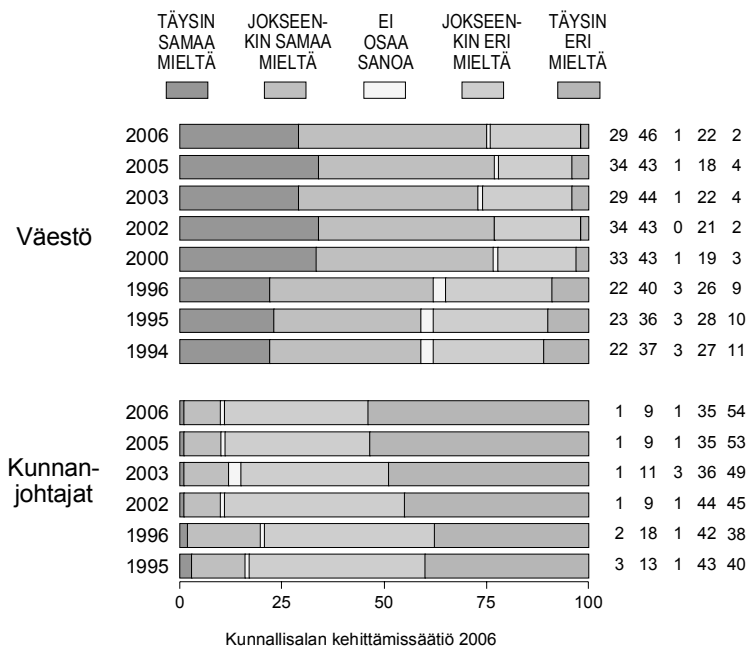
Kuvio 17. "Kunnan tarjoamiin palveluihin ja niiden tasoon verrattuna kunnallisverotus ei ole maassamme mitenkään kohtuuttoman korkeata" (%).

Kuvio 18. "Jos on pakko, on parempi korottaa kunnallisveroa kuin karsia kunnallisia palveluita" (%).

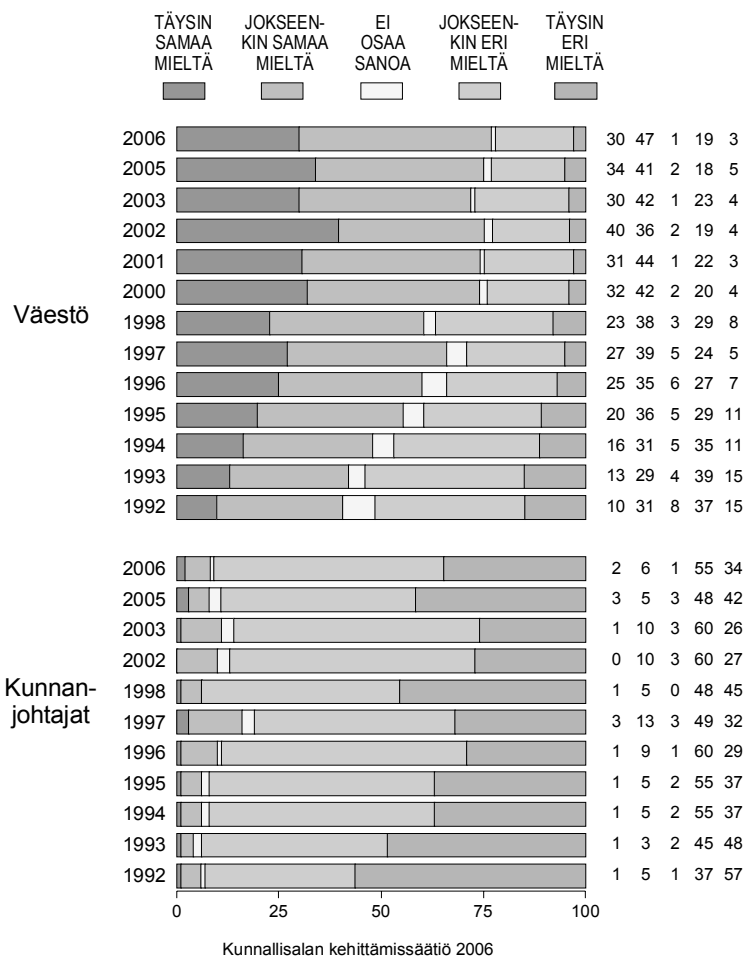

Kuvio 19. "Kansalaisilla tulee olla oikeus ilmaisiin tai lähes ilmaisiin kunnallisiin peruspalveluihin riippumatta siitä, mitä palveluiden tuottaminen tulee maksamaan" (%).

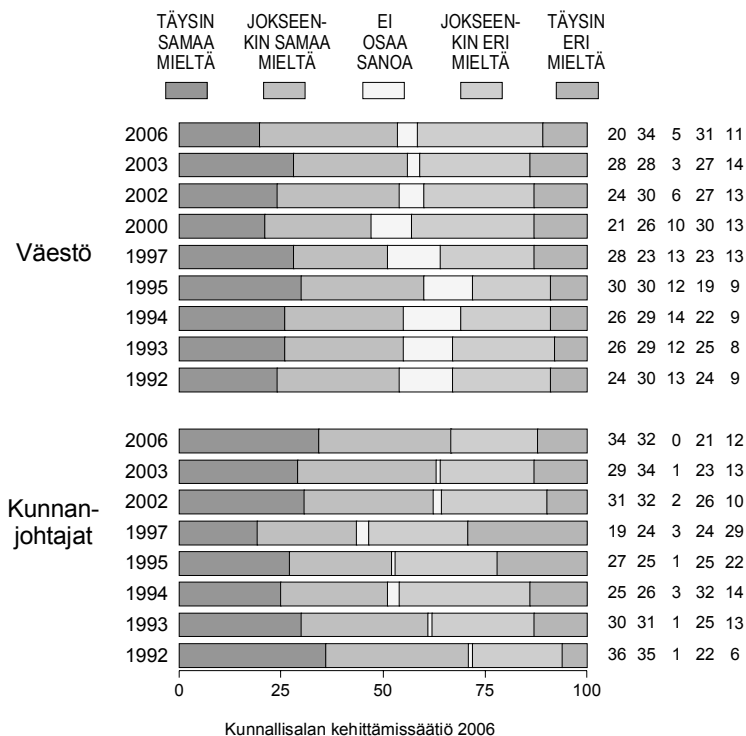

Kuvio 20.

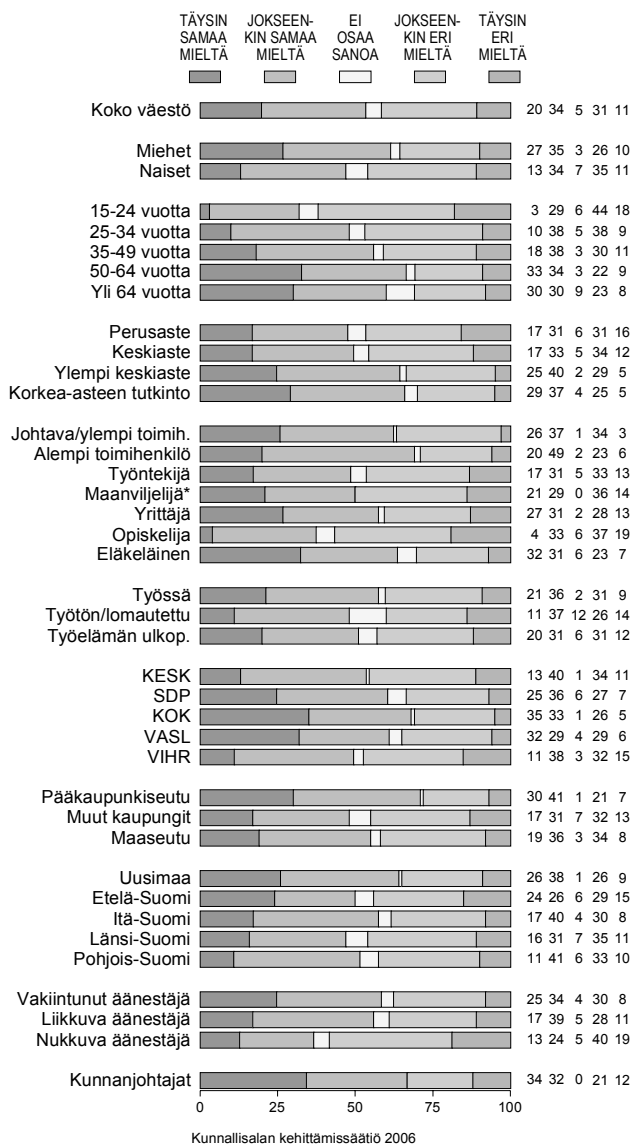
"Kuntien tulisi vastaisuudessa mieluummin lisätä kuin karsia kunnallisia palveluita" (%).

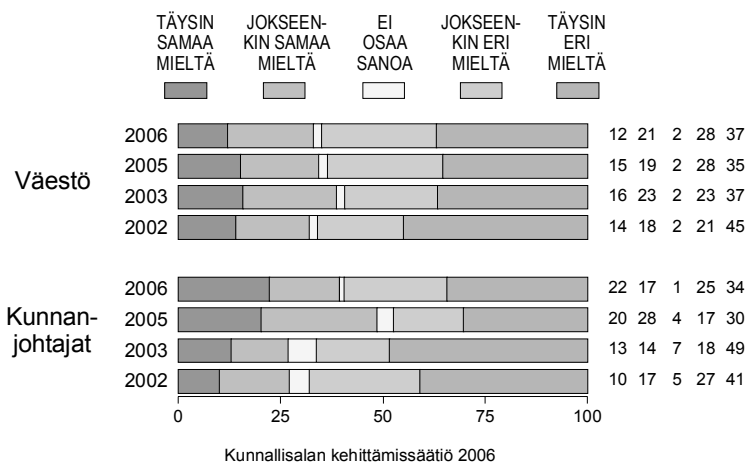
Kuvio 21. "Kuntien lukumäärä on maassamme aivan liian suuri" (%).

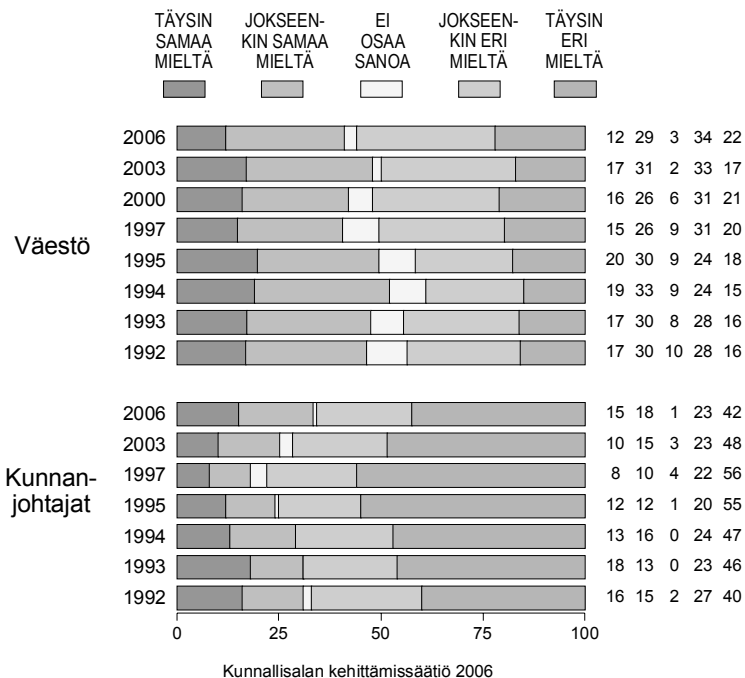
Kuvio 22. "Kuntien lukumäärä on maassamme aivan liian suuri" (%)

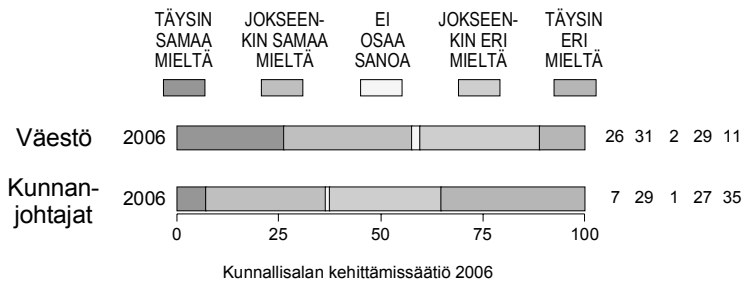
Kuvio 23. "Oma asuinkuntani tulisi liittää yhteen naapurikunnan tai -kuntien kanssa" (%).

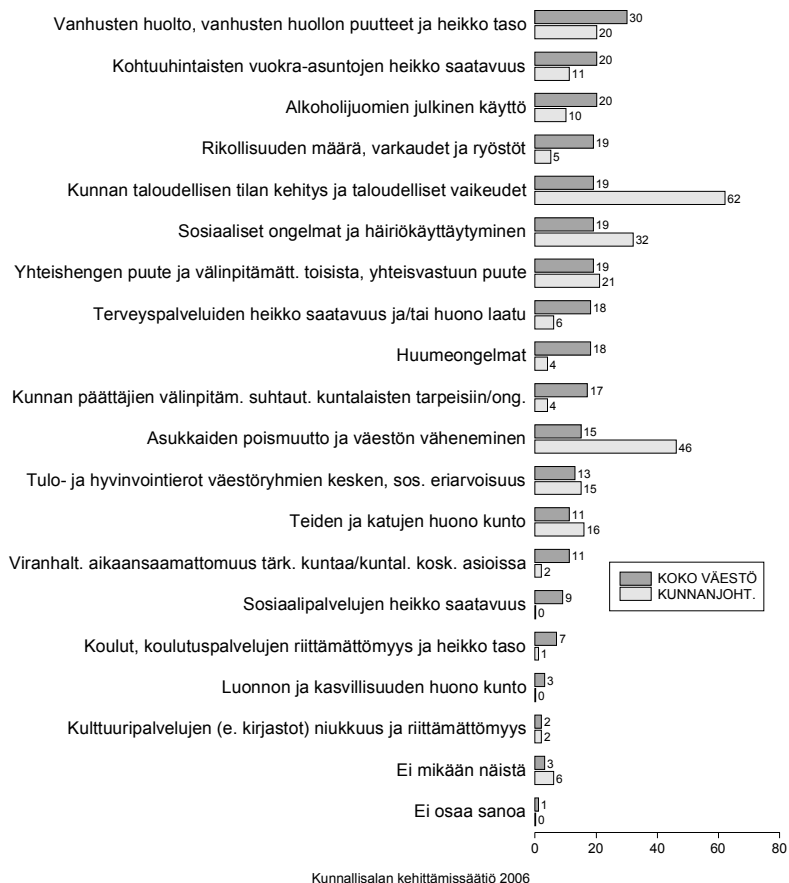
Kuvio 24. "Maamme kuntien lukumäärää tulisi pakkoliitoksilla vähentää, jotta kuntien taloutta voitaisiin parantaa ja palveluja tehostaa" (%).

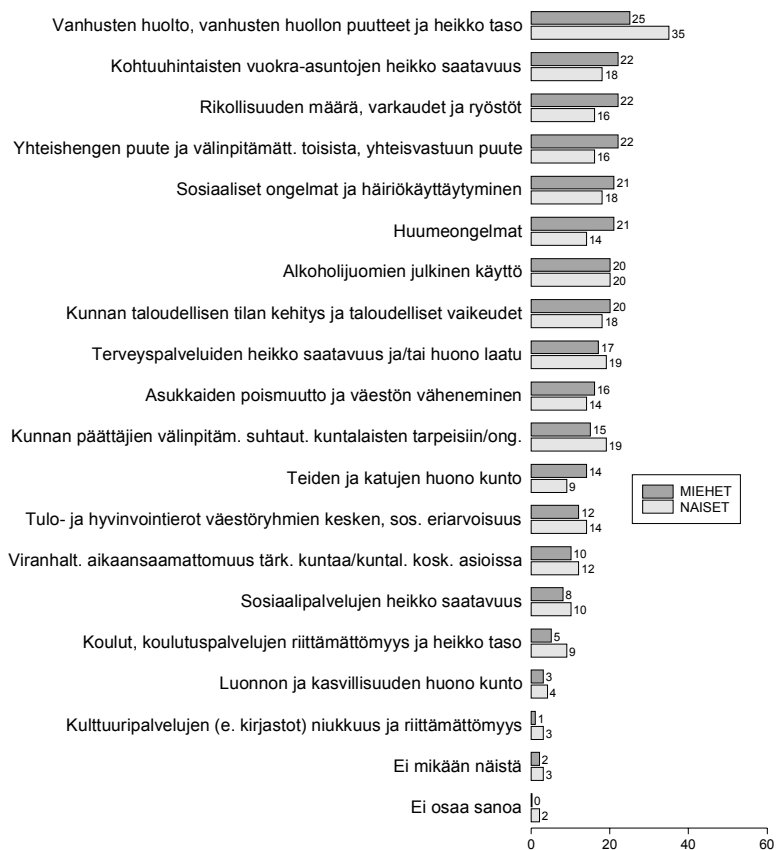
Kuvio 25. "Kuntamäärää ei pitäisi vähentää koska silloin asukkaat joutuisivat hakemaan palveluja liian kaukaa" (%).

Kuvio 26. MITKÄ OVAT SUURIMMAT ONGELMAT OMASSA KUNNASSA: KOKO VÄESTÖN vs. KUNNANJOHTAJIEN ARVIOT (kuuluu kolmen suurimman joukkoon, %).

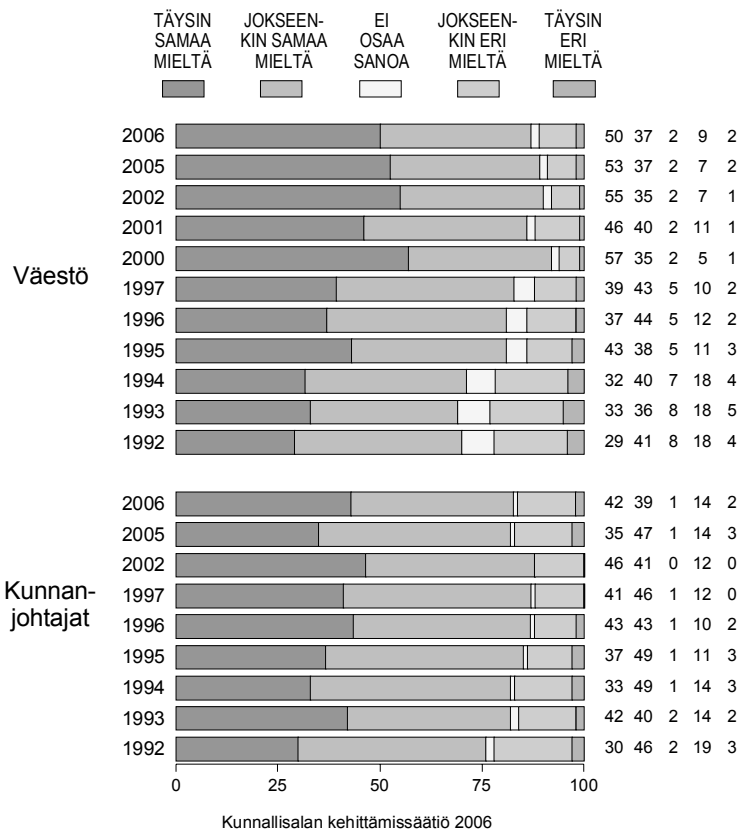

**Kuvio 27. MITKÄ OVAT SUURIMMAT ONGELMAT OMASSA KOTIKUNNASSA: AR-
VIOT SUKUPUOLEN MUKAAN (kuuluu kolmen suurimman joukkoon, %).**

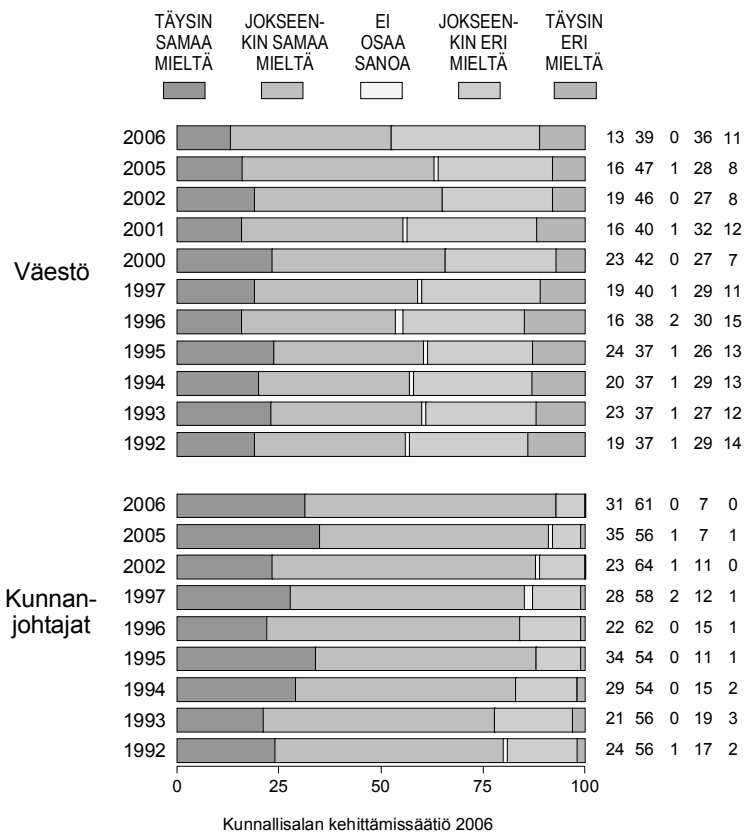

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2006

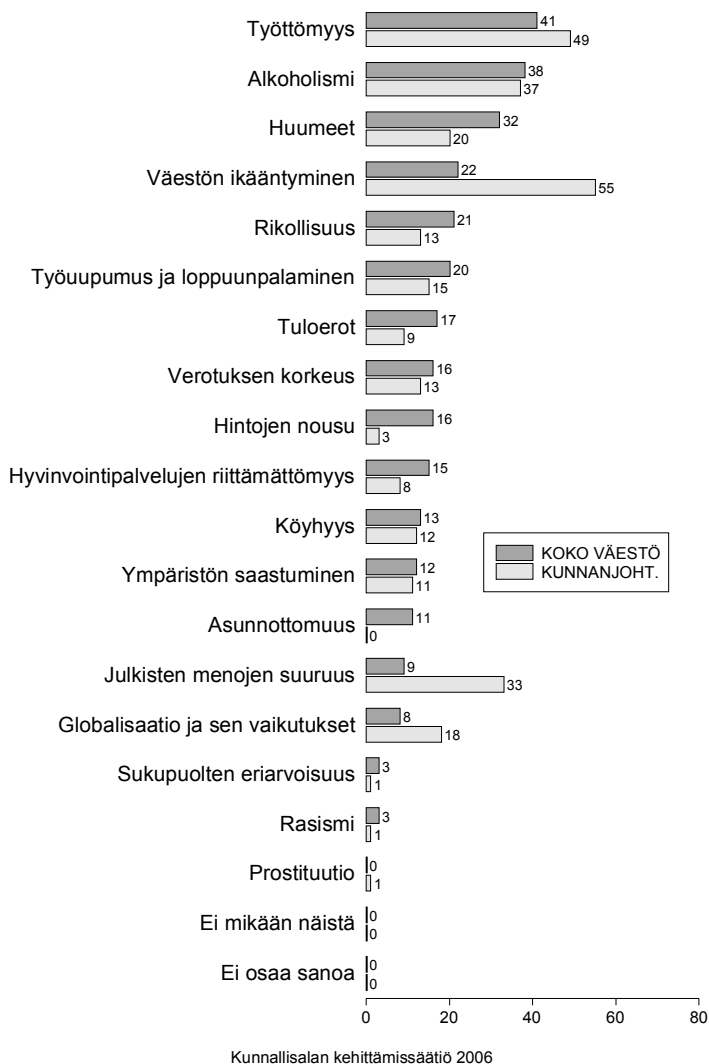
Kuvio 28. "Kunnallinen itsehallinto ja demokratia ovat suomalaisille perusarvoja, joita ei saa heikentää missään oloissa" (%).

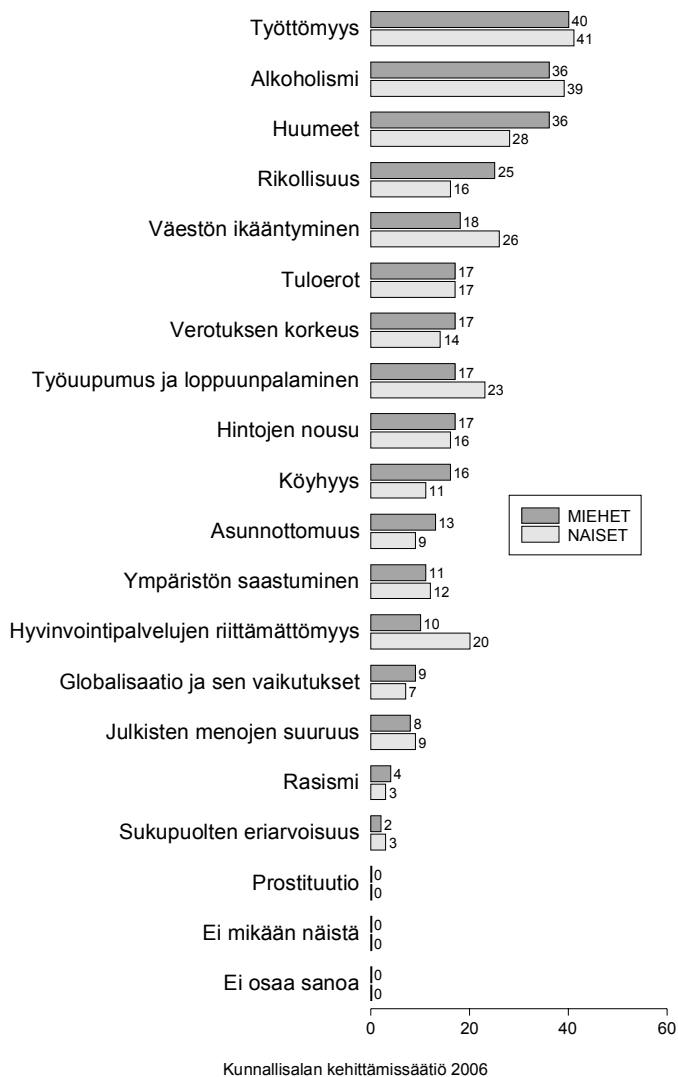
Kuvio 29. "Jokainen joka haluaa pystyä kyllä vaikuttamaan kotikuntansa asioihin" (%).

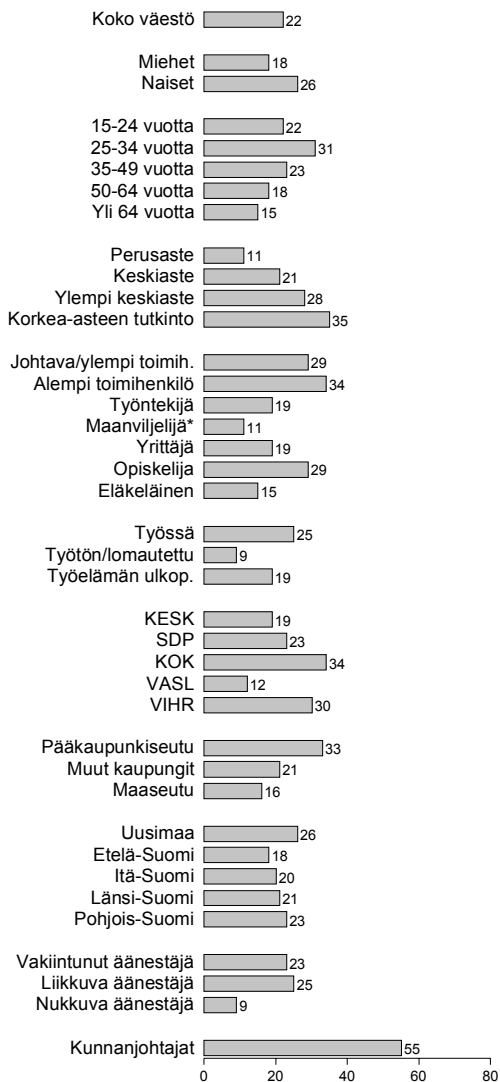
Kuvio 30. MITKÄ OVAT VAKAVIMMAT YHTEISKUNNALLISET ONGELMAT MAASSAMME: KOKO VÄESTÖN vs. KUNNANJOHTAJIEN ARVIOT (kuuluu kolmen vakavimman joukkoon, %).

Kuvio 31. MITKÄ OVAT VAKAVIMMAT YHTEISKUNNALLISET ONGELMAT MAASSAMME: ARVIOT SUKUPUOLEN MUKAAN (kuuluu kolmen vakavimman joukkoon, %).

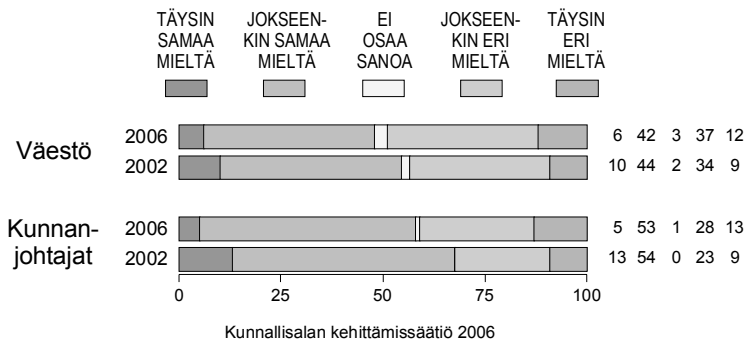

Kuvio 32. YHTEISKUNNALLISTEN ONGELMIEN VAKAVUUS:
VÄESTÖN IKÄÄNTYMINEN (kuuluu kolmen vaka-
vimman joukkoon, %).

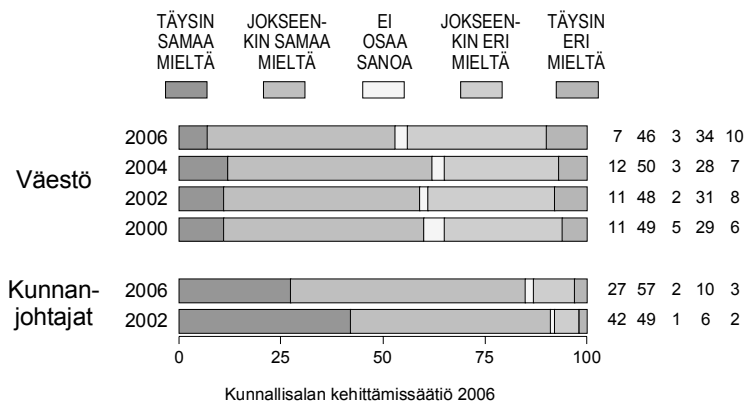

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2006

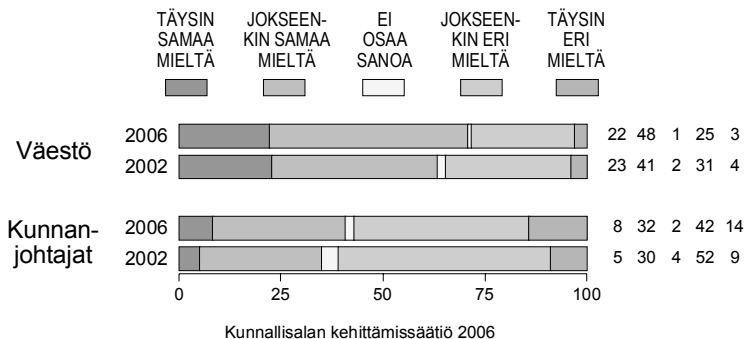
Kuvio 33. "Valtakunnallisia päättäjiä syyllistetään suotta päätöksistä, joita he tiukoissa tilanteissa ja ristiriitaisten odotusten vallitessa joutuvat tekemään" (%).

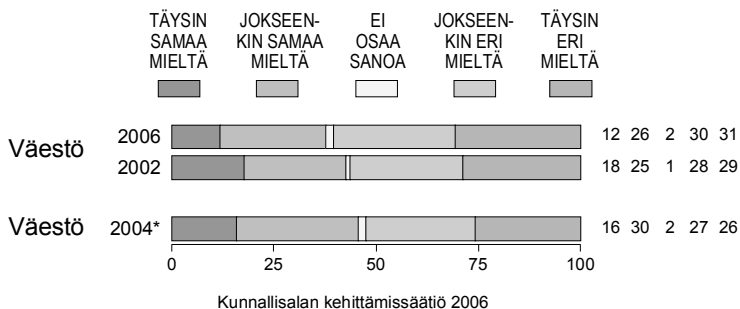
Kuvio 34. "Kunnallisia päättäjiä syyllistetään suotta päätöksistä, joita he tiukoissa tilanteissa ja ristiriitaisten odotusten vallitessa joutuvat tekemään" (%).

Kuvio 35. "On poliittisten päättäjien syytä, jos hyvinvointipalvelut ovat riittämättömiä tarpeeseen nähden" (%).

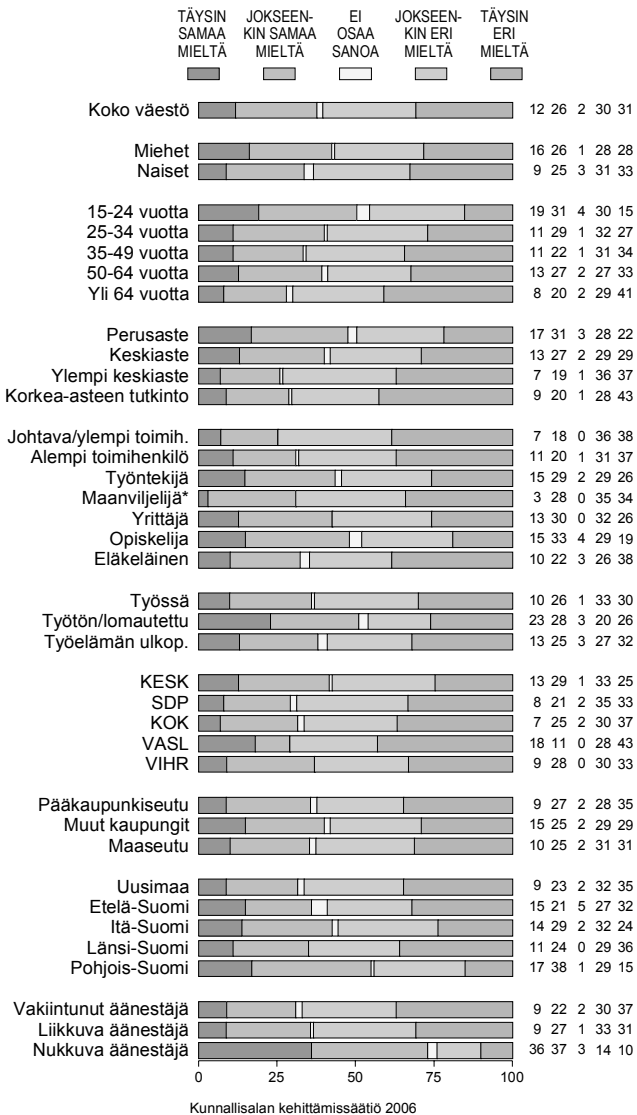

Kuvio 36. "Asiat hoituvat Suomessa kohtuullisen hyvin ilman minun ääntäni eduskuntavaaleissa" (%).

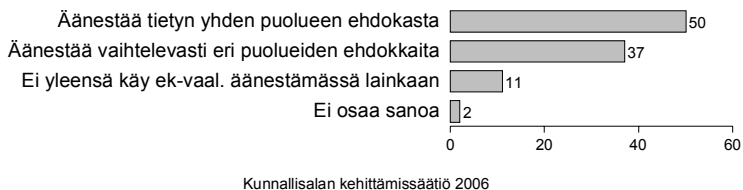

* Vertailutietona sama väittämä vuoden 2004 kuntavaaleihin sovelletuna: "Asiat hoituvat kotikunnassani kohtuullisen hyvin ilman ääntäni ensi syksyn kuntavaaleissa".

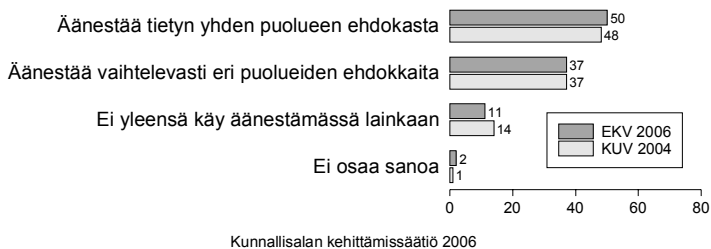
Kuvio 37. "Asiat hoituvat Suomessa kohtuullisen hyvin ilman minun ääntäni eduskuntavaaleissa" (%).

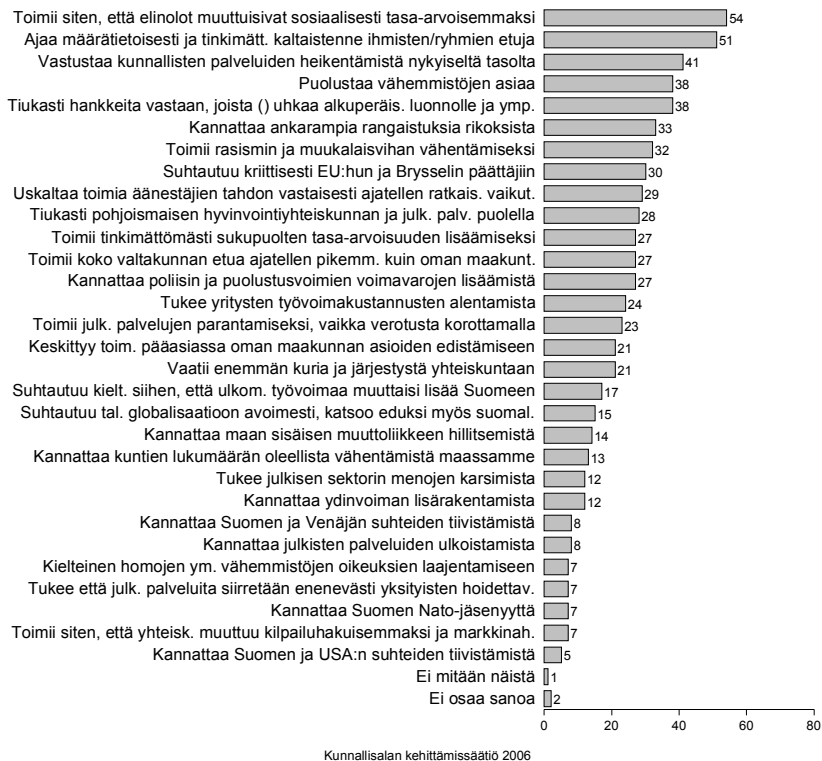
Kuvio 38. MINKÄLAISENA ÄÄNESTÄJÄNÄ PITÄÄ ITSEÄÄN EDUSKUN-
TAVAALIEISSA (%).

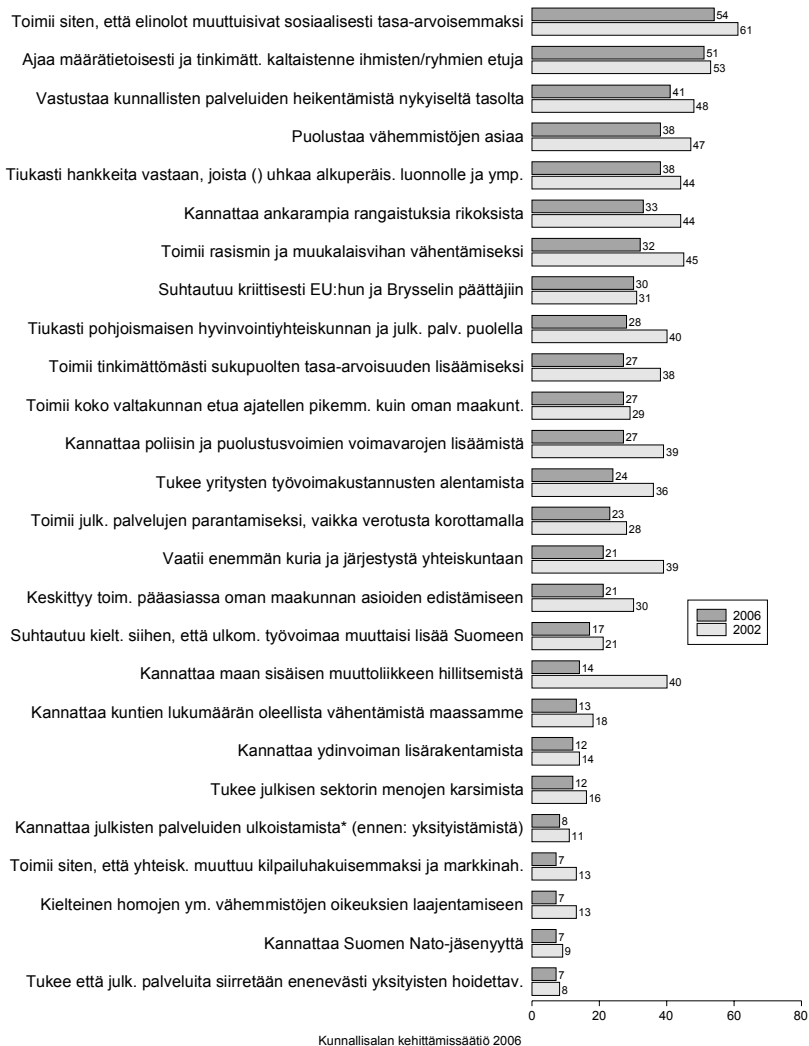
Kuvio 39. MINKÄLAISENA ÄÄNESTÄJÄNÄ PITÄÄ ITSEÄÄN: EDUSKUN-
TAVAALIT 2006 vs. KUNTAVAALIT 2004 (%).

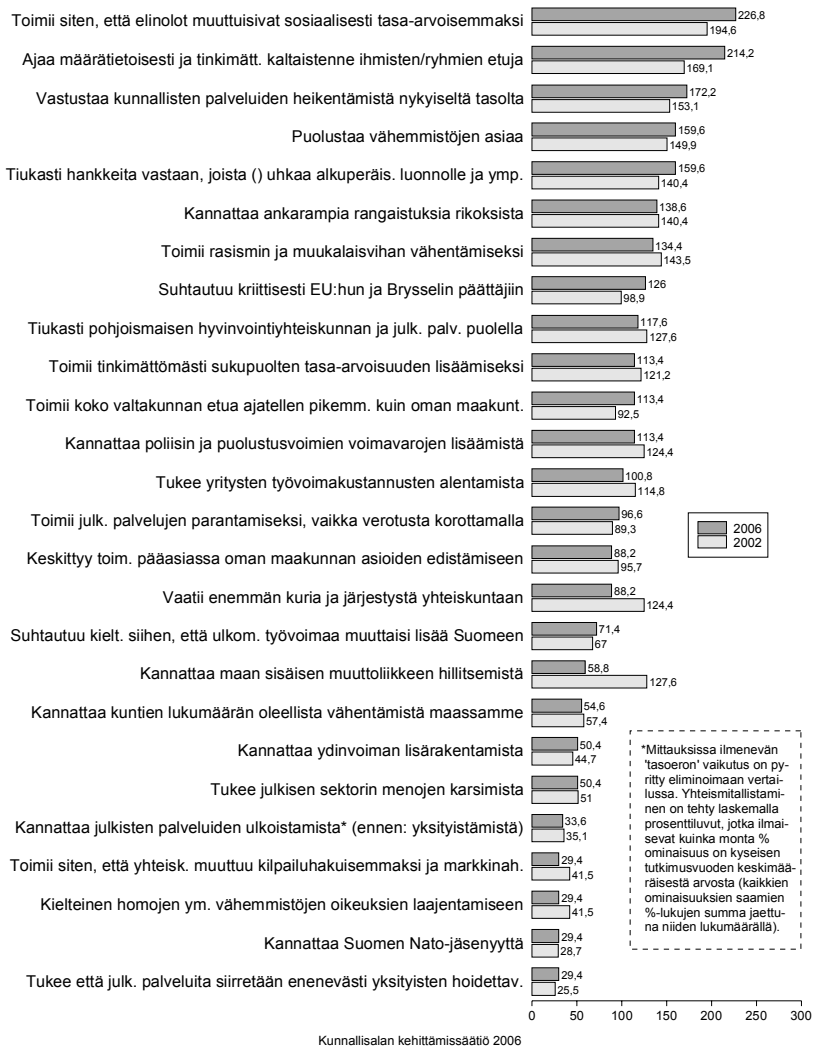
Kuvio 40. KANSANEDUSTAJAEHDOKKAAN TOIVOTUT OMINAISUUDET (koko väestö, tekstejä osin lyhennetty, %).

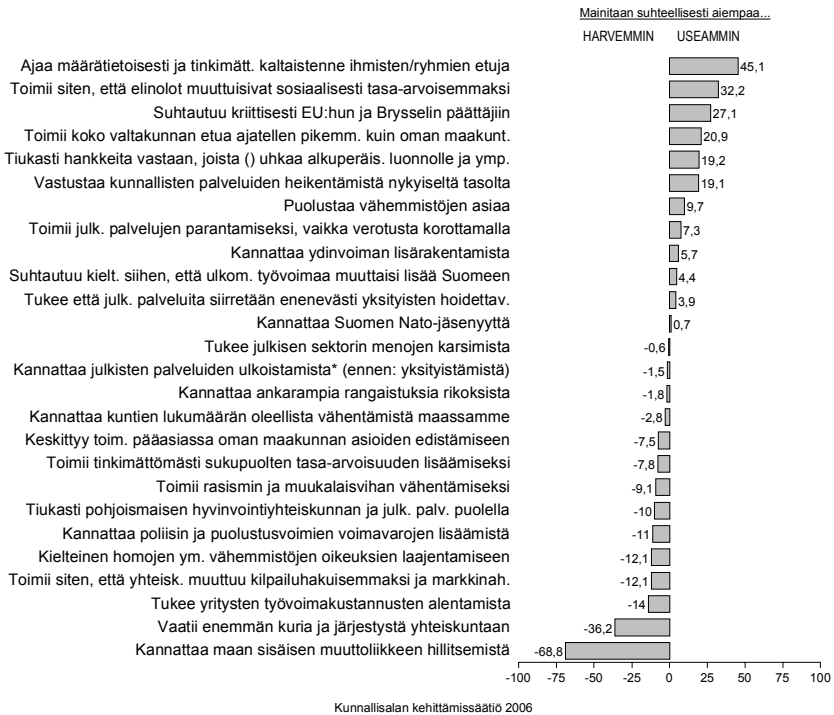
Kuvio 41. KANSANEDUSTAJAEHDOKKAAN TOIVOTUT OMINAISUUDET: ARVIOT VUOSINA 2002 JA 2006 (yhteiset arviointikohteet, mittaustulosten suora rinnastus; %)

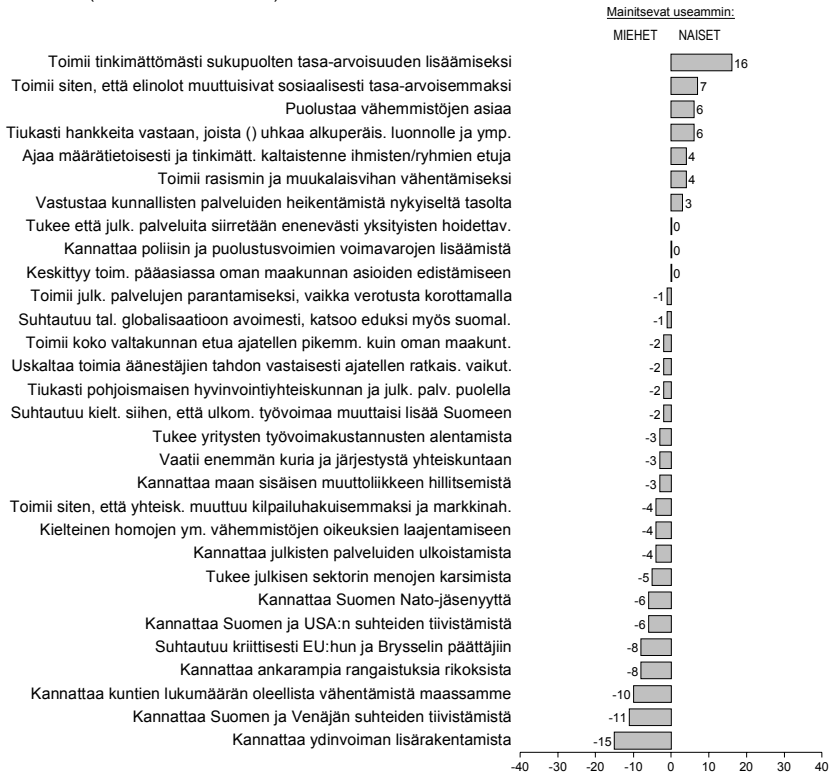
Kuvio 42. KANSANEDUSTAJAEHDOKKAAN TOIVOTUT OMINAISUUDET VUOSINA 2002 JA 2006: OMINAISUUKSIEN SUHTEELLISET PAINOARVOT (indeksiluvut*).

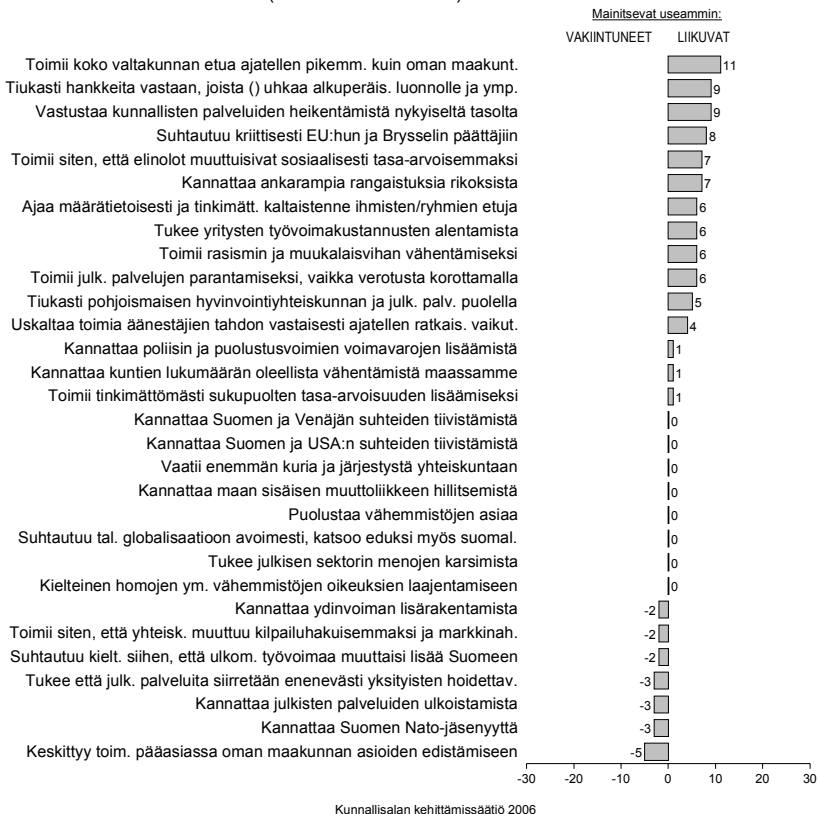
Kuvio 43. KANSANEDUSTAJAEHDOKKAAN TOIVOTUT OMINAISUUDET VUOSINA 2002 JA 2006: OMINAISUUKSIEN SUHTEELLISTEN PAINOARVOJEN MUUTOKSET (indeksoitujen lukujen erotukset).

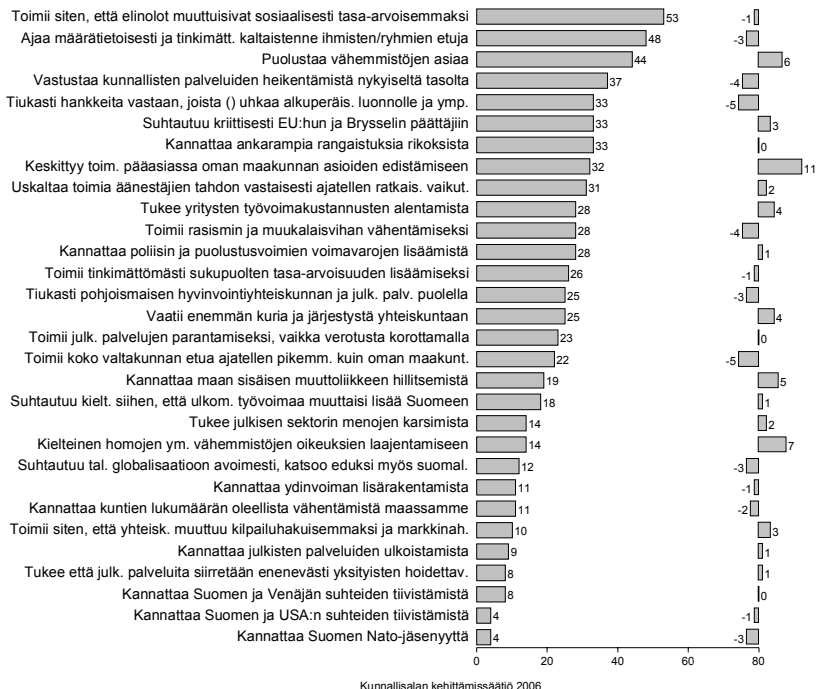
Kuvio 44. KANSANEDUSTAJAEHDOKKAAN TOIVOTUT OMINAISUUDET: MIEHET vs. NAISET (%-osuuksien erotukset).

Kuvio 45. KANSANEDUSTAJAEHDOKKAAN TOIVOTUT OMINAISUUDET: VAKIINTUNEET vs. LIIKKUVAT ÄÄNESTÄJÄT (%-osuuksien erotukset).

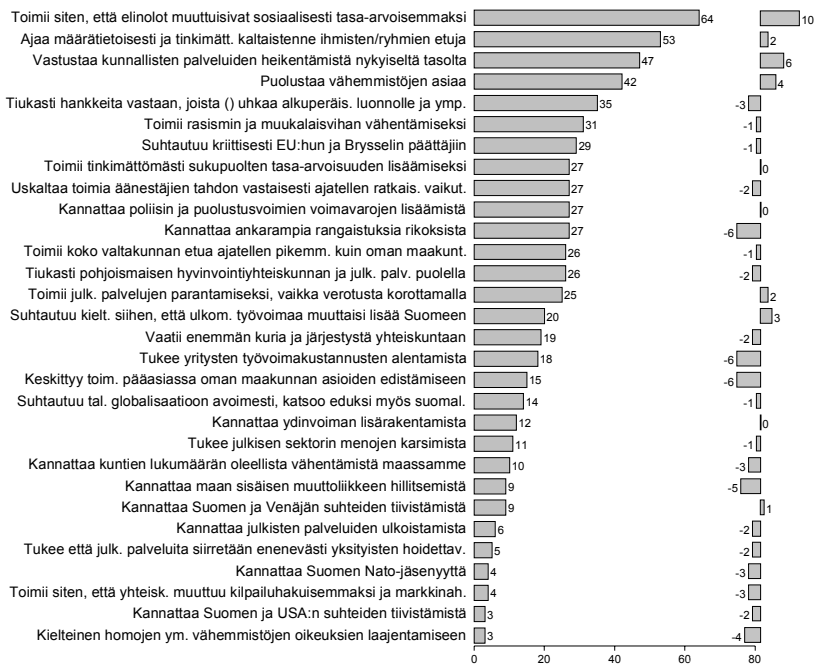

Kuvio 46. KANSANEDUSTAJAEHDOKKAAN TOIVOTUT OMINAISUUDET: KESKn KANNATTAJAT (valintojen %-osuudet sekä niiden poikkeamat koko väestöstä).

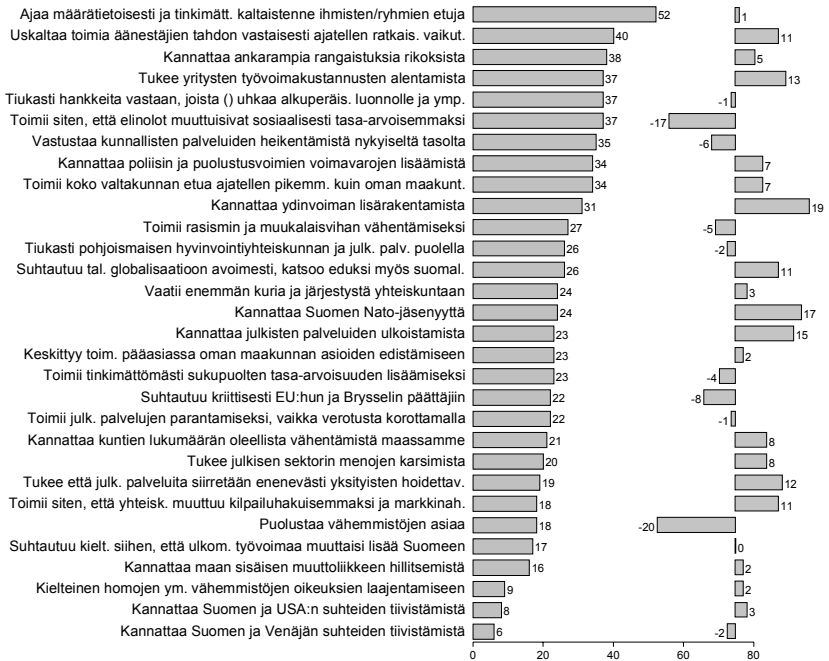
Kunnallislalan kehittämissäätiö 2006

Kuvio 47. KANSANEDUSTAJAEHDOKKAAN TOIVOTUT OMINAISUUDET: SDP:n KANNATTAJAT (valintojen %-osuudet sekä niiden poikkeamat koko väestöstä).

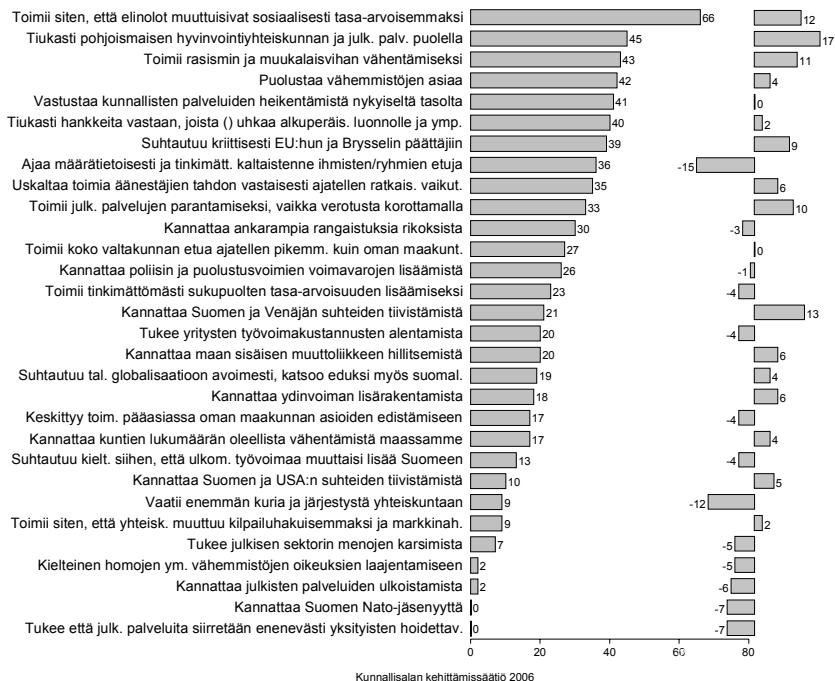
Kunnallissalan kehittämissäätiö 2006

Kuvio 48. KANSANEDUSTA JAEHDOKKAAN TOIVOTUT OMINAISUUDET: KOKn KANNATTAJAT (valintojen %-osuudet sekä niiden poikkeamat koko väestöstä).

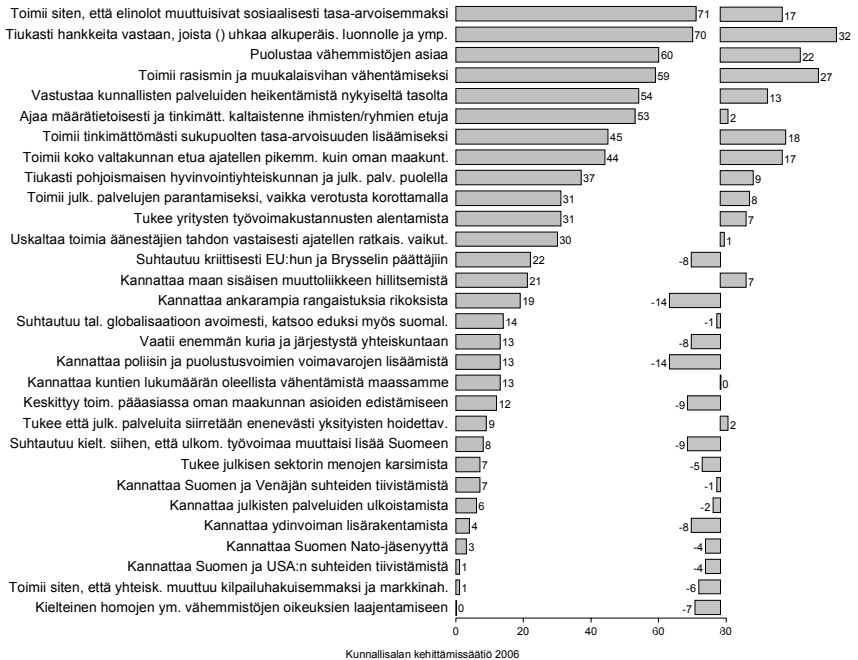

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2006

Kuvio 49. KANSANEDUSTAJAEHDOKKAAN TOIVOTUT OMINAISUUDET: VASL:n KANNATTAJAT (valintojen %-osuudet sekä niiden poikkeamat koko väestöstä).

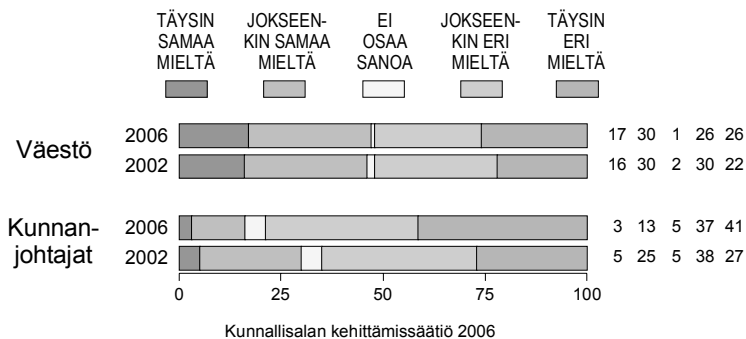

Kuvio 50. KANSANEDUSTAJAEHDOKKAAN TOIVOTUT OMINAISUUDET: VIHRRN KANNATTAJAT (valintojen %-osuudet sekä niiden poikkeamat koko väestöstä).

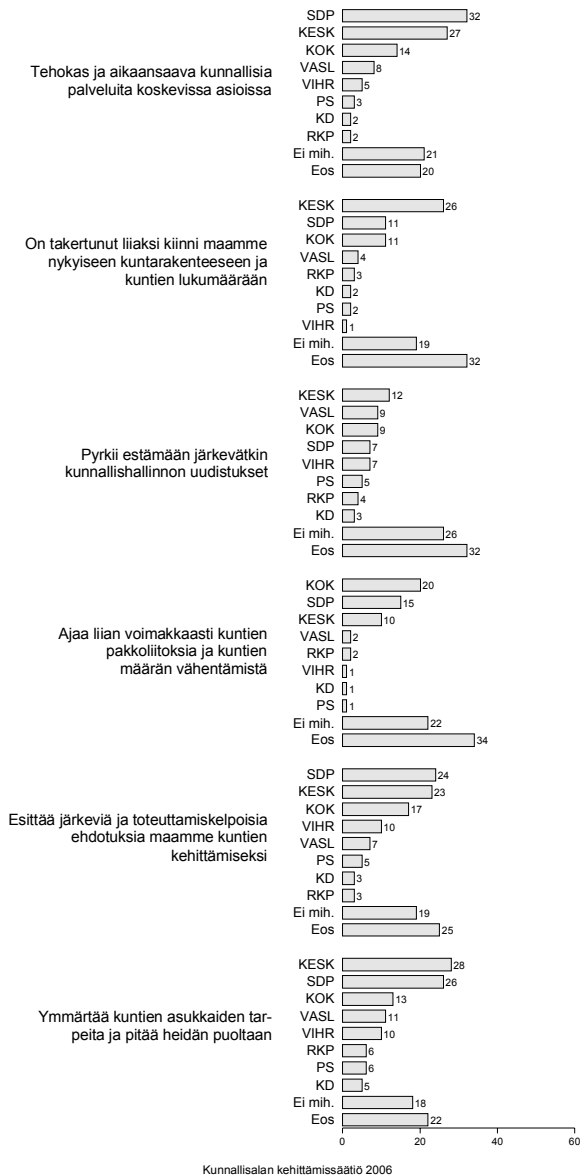

Kuvio 51.

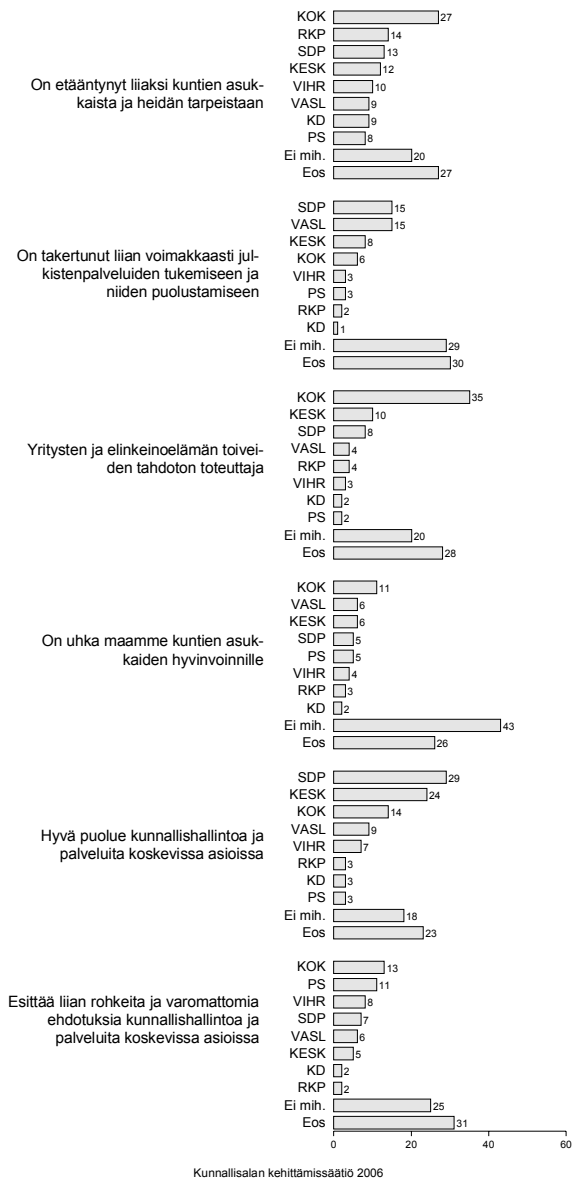
"Kaikille pysyvästi maassa asuville tulisi taata tietty perustulo eli kansalaispalkka riippumatta siitä käykö työssä vai ei" (%).

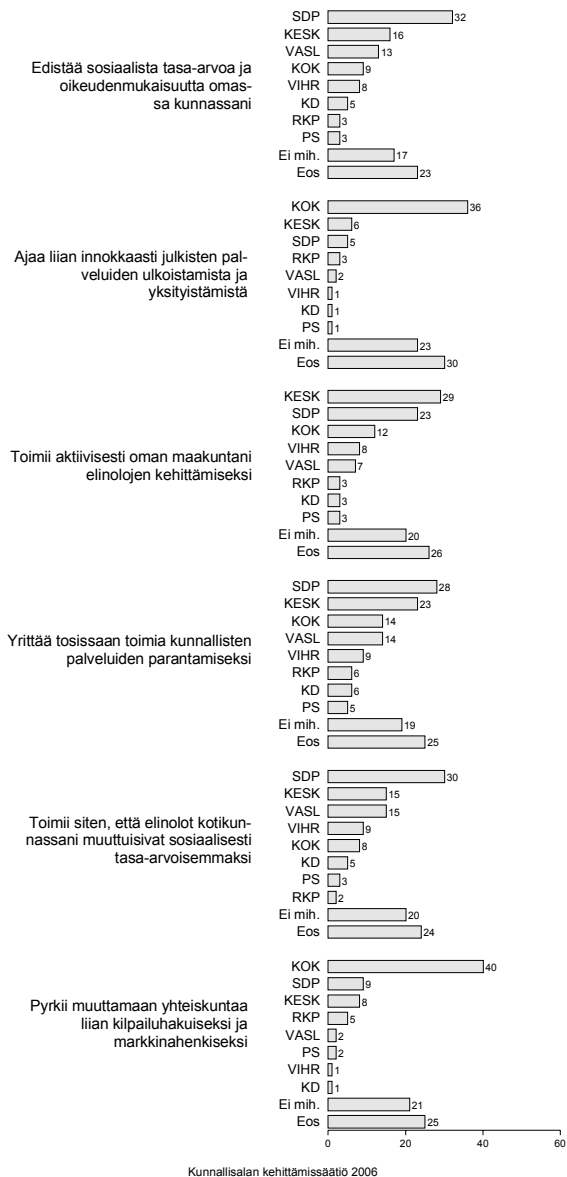
Kuvio 52a. PUOLUEISIIN SOPIVAT LUONNEHDINNAT (monivalintakysymys, %).

Kuvio 52b. PUOLUEISIIN SOPIVAT LUONNEHDINNAT (monivalintakysymys, %).

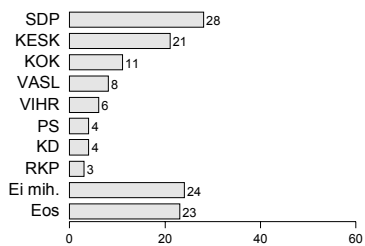

Kuvio 52c. PUOLUEISIIN SOPIVAT LUONNEHDINNAT (monivalintakysymys, %).

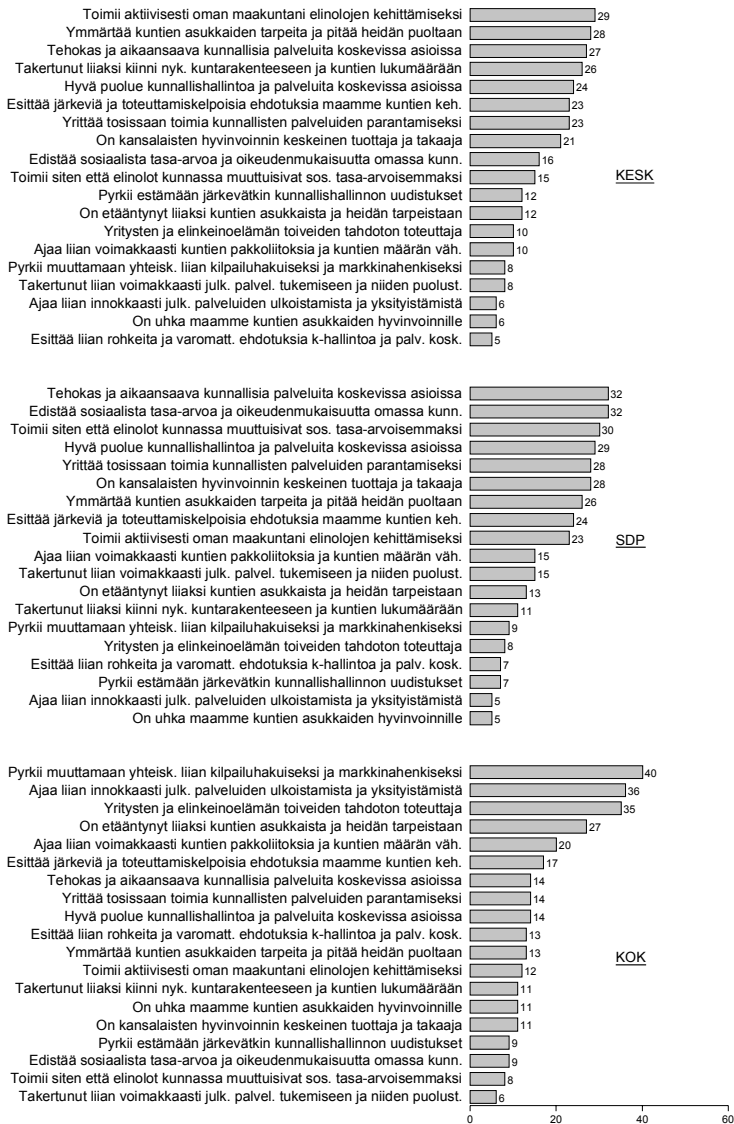
Kuvio 52d. PUOLUEISIIN SOPIVAT LUONNEHDINNAT (monivalintakysymys, %).

On kansalaisten hyvinvoinnin
keskeinen tuottaja ja takaaja

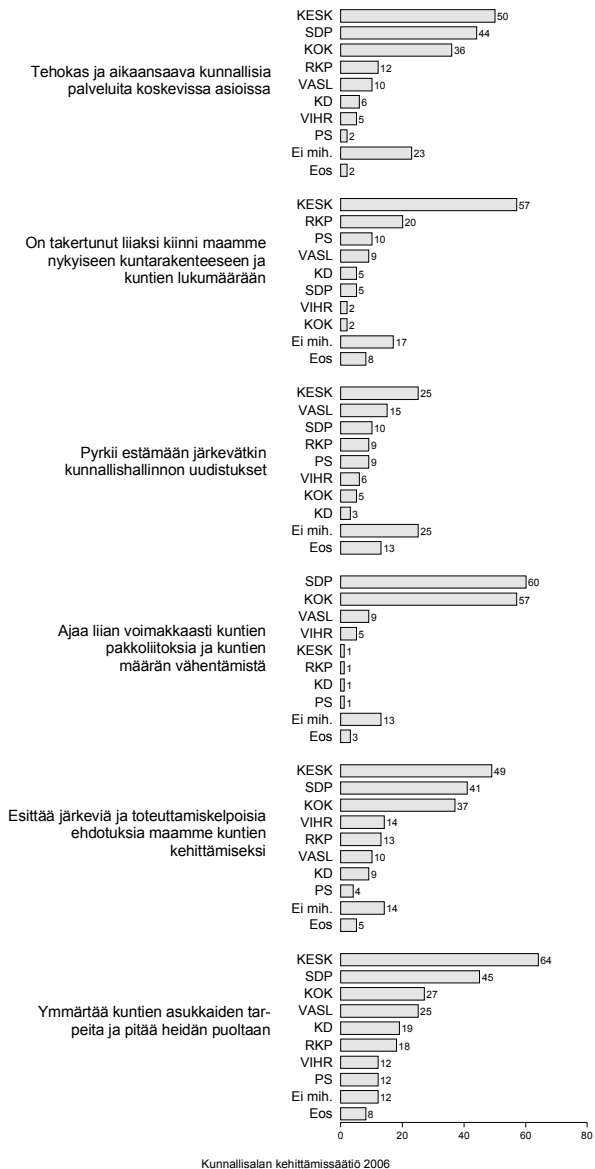
Kunnallissalan kehittämissäätiö 2006

**Kuvio 53. PUOLUEISIIN SOPIVAT LUONNEHDINNAT: KESKn, SDP:n JA KOK:n PRO-
FIILIT (monivalintakysymys, %).**

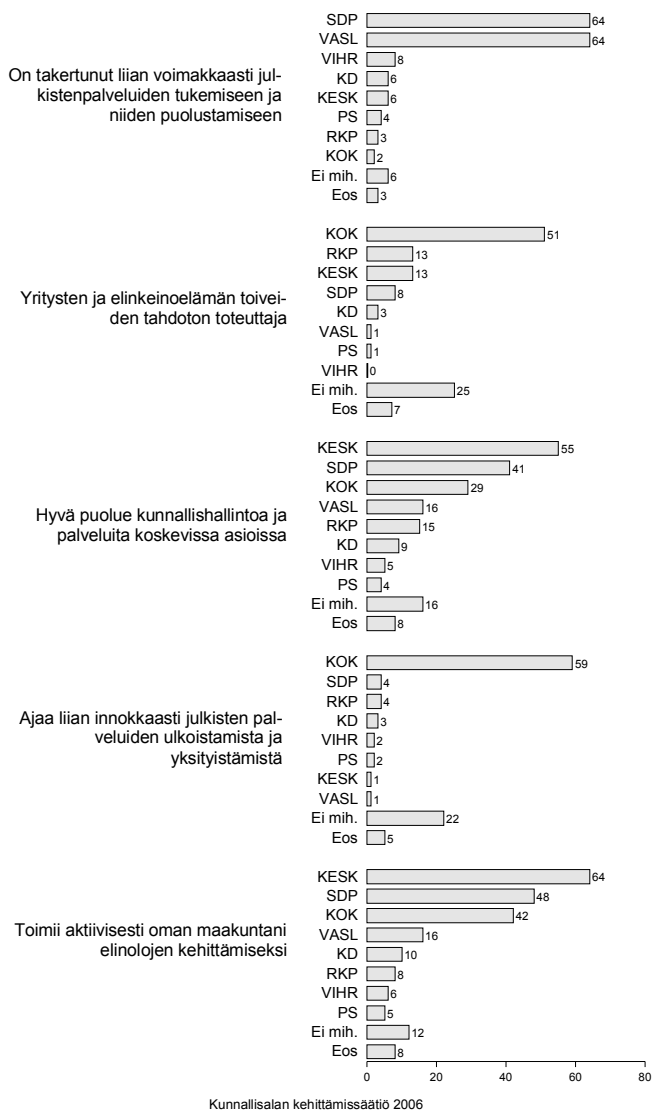

Kunnallissalan kehittämissäätö 2006

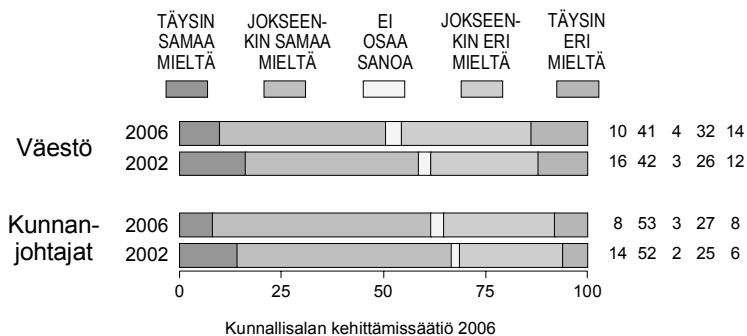
Kuvio 54a. PUOLUEISIIN SOPIVAT LUONNEHDINNAT: KUNNANJOHTAJI-
EN ARVIOT (monivalintakysymys, %).

Kuvio 54b. PUOLUEISIIN SOPIVAT LUONNEHDINNAT: KUNNANJOHTAJIEN ARVIOT (monivalintakysymys, %).

Kuvio 55. "Puolueet ovat tae siitä, että hallinto toimii kansanvaltaisesti" (%).

Polemia-sarjassa ovat ilmestyneet

- 1 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1992
- 2 Erkki Mennola
IDEA KUNNASTA (1992)
- 3 Terho Pursiainen
KRIISIAJAN ETIIKKA (1993)
- 4 Työryhmä Kyösti Urponen (pj.), Raija Julkunen, Olli Kangas, Jorma Sipilä,
Asko Suikkanen ja Petri Kinnunen (siht.)
KASVUSTA VASTUUSEEN – sosiaalipolitiikan tulevaisuus (1993)
- 5 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1993
- 6 Pekka Ojala–Aulis Pöyhönen
LÄHEISYYSPERIAATE – hallinnon uusjako (1994)
- 7 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1994
- 8 Jorma Hämäläinen–Veikko Teikari
HENKILÖSTÖPOLITIikka PAKKORATKAISUJEN EDESSÄ (1995)
- 9 Terho Pursiainen
NOUSUKAUDEN ETIIKKA (1995)
- 10 Eero Ojanen
EIPÄJOKI
Fiktiivinen reportaasimatka mihin tahansa suomalaiseen kuntaan (1995)
- 11 Heikki Koski
KANSALAINEN, KUNTA JA KANSALAISYHTEISKUNTA (1995)
- 12 Seppo Niemelä
MUUTOSKIRJA
Rohkaisuksi murroksen maailmaan (1995)
- 13 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1995
- 14 Lauri Hautamäki
MAASEUTU ELÄÄ (1995)

- 15 Juha Kuisma–Heikki Haavisto
KAUPUNKI JA MAASEUTU
– avoliitto vai susipari (1995)
- 16 Olli Pusa
ELÄKEPOMMIN VARJOSSA (1996)
- 17 Satu Apo–Jari Ehrnrooth
MILLAISIA OLEMME?
Puheenvuoroja suomalaisista mentaliteeteista (1996)
- 18 Eira Korpinen
OPETTAJUUTTA ETSIMÄSSÄ (1996)
- 19 Erkki Pystynen
LIITTOKUNTA (1996)
- 20 Martti Sinisalmi
TYÖLLISTÄMISTÄ VAI PALVELUA? (1996)
- 21 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1996
- 22 Olli Mäenpää
KUNTIEN ITSEHALLINTO EU-SUOMESSA (1997)
- 23 Tuula–Liina Varis
KRISTALLIYÖ JOENSUUN KAUPUNGINTALON TORNISSA (1997)
- 24 Terho Pursiainen
KUNNALLISTEN KÄYTÄNTÖJEN ETIIKKA
Yhteisöopin alkeet (1997)
- 25 Siv Sandberg–Krister Ståhlberg
KUNTALAISTEN KUNTA JA VALTIO (1997)
- 26 Pertti Hemánus
KUNNALLINEN TIEDOTTAMINEN JA JASKA JOKUNEN
Tutkittua tietoa ja tutkimattomia tulkintoja (1997)
- 27 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1997
- 28 Esko Antola
UUSI EU? (1998)
- 29 Eero Ojanen
YHTEISKUNNAN ITSEPUOLUSTUS (1998)
- 30 Pertti Kettunen
ELINKEINOPOLITIIKAN TAITO (1998)

- 31 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1998
- 32 Torsti Kivistö
JOUTILAISUUSYHTEISKUNTA (1998)
- 33 Erkki Mennola
IDEA MAAKUNNASTA (1999)
- 34 Jorma Hämäläinen
MINÄ KUNNANJOHTAJA (1999)
- 35 SINÄ KUNNANJOHTAJA (1999)
- 36 Juha Talvitie
KUNTA VAI MAAKUNTA?
Globalisaatio ja regionalismi (2000)
- 37 Juha Sihvola
YKSILÖNÄ YHTEISÖSSÄ
Näkökulmia paikallisuuteen, globalisaatioon ja hyvään elämään (2000)
- 38 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2000
- 39 Seppo Niemelä
TULISIELU
Verkostoajan aluekehittäjä (2000)
- 40 Kauko Heuru
ITSEHALLINNON AIKA (2001)
- 41 Heikki Eskelinen
ALUEPOLITIikka RAUTAHÄKISSÄ (2001)
- 42 Matti Wiberg
PALUU POLITIIKKAAN (2001)
- 43 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2001
- 44 Ilkka Virtanen
YLIOPISTOJEN KOLMAS TEHTÄVÄ (2002)
- 45 Arvo Myllymäki
KUNTIEN KUJANJUOKSU (2002)
- 46 Risto Eräsaari
KUINKA TURVATON ON RIITTÄVÄN TURVALLINEN? (2002)

- 47 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2002
- 48 Pentti Arajärvi
PAREMMINVOINTIYHTEISKUNTA (2003)
- 49 Eero Uusitalo
MAASEUTU KANSAN VAI HALLINNON KÄSISSÄ? (2003)
- 50 Esko Juntunen
KUNNAN ELINKAARIHYPPY
– strateginen kehittäminen ja yhteistyö (2003)
- 51 Pekka Sauri
SUOMEN DEMOKRATISOIMINEN (2003)
- 52 Esko Aho
SATTUMA SUOSII VALMISTAUTUNUTTA (2003)
- 53 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2003
- 54 Seppo Rainisto
KUNNASTA BRÄNDI? (2004)
- 55 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2004
- 56 Markku Lehto
TAKAISIN TULEVAISUUTEEN
– valtion ja kuntien yhteinen taival (2005)
- 57 Tarmo Pukkila
IKÄVALLANKUMOUS (2005)
- 58 Matti Wiberg
VALTA KUNNASSA (2005)
- 59 Soili Keskinen
ALAISTAITO
Luottamus, sitoutuminen ja sopimus (2005)
- 60 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2005
- 61 Samuli Skurnik
OSUUSTOIMINNASTA OPPIA?
Kuntapalvelut uudessa talousmallissa (2006)

- 62 Markku Lehto
PELASTUSRENKAAN PAIKKAUS (2006)
- 63 Pasi Holm
VEROKIRJA (2006)
- 64 Matti Virén
KANSALAISEN KUNTAUUDISTUS (2006)
- 65 Markku Lehto
OI OMA KUNTANI (2006)
- 66 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2006

Kunnallissalan kehittämissäätiö KAKS rahoittaa kuntia palvelevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tavoitteena on näin tukea kuntien itsehallintoa ja parantaa niiden toimintamahdollisuuksia.

Rahoitamme hankkeita ja tutkimuksia, joiden arvioimme olevan kuntien tulevaisuuden kannalta keskeisimpiä. Tuloksien tulee olla sovellettavissa käytäntöön. Rahoitettavilta hankkeilta edellytetään ennakkoluulotonta ja uutta uraa luovaa otetta.

Säätiöllä on *Polemiikki*-niminen asiakaslehti ja kaksi julkaisusarjaa: *Polemia-sarja*, jossa käsitellään kunnille tärkeitä strategisia kysymyksiä ajattelua herättävällä tavalla.

Tutkimusjulkaisut-sarja, jossa julkaistaan osa säätiön rahoittamista tutkimuksista. Pääosa säätiön rahoittamista tutkimuksista julkaistaan tekijätahon omissa julkaisusarjoissa.

Toimintamme ja julkaisumme esitellään tarkasti kotisivuillamme *www.kaks.fi*.

Vuonna 1990 perustettu itsenäinen säätiö rahoittaa toimintansa sijoitustuotoilla.

Osoite	Kasarmikatu 23 A 15 00130 Helsinki
Puhelin	(09) 6226 570
Telekopio	(09) 6226 5710
Asiamies	Lasse Ristikartano, (09) 6226 5720
Tutkimusasiamies	Veli Pelkonen, (09) 6226 5740
Taloudenhoitaja	Anja Kirves, (09) 6226 5730

Tutustu kotisivuihimme (*www.kaks.fi*)!